

T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı

TÜRK Z KUŞAĞI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN
TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI İLE AHLAKİ OLGUNLUK DÜZEYİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ANALİZİ

Yüksek Lisans Tezi

Cumaali KURNAZ

Danışman: Prof. Dr. Burhan AKPINAR

Elazığ, 2024

T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü
Yüksek Lisans Tezi

Tez Başlığı: Türk Z Kuşağı Lise Öğrencilerinin Teknoloji Bağımlılığı ile Ahlaki Olgunluk Düzeyi Arasındaki İlişkinin Analizi

Tez Yazarı: Cumaali KURNAZ

KABUL VE ONAY

İlk Teslim Tarihi:

Savunma Tarihi: 12.07. 2024

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına göre hazırlanan bu tez, Eğitim Bilimleri Enstitüsünün Yönetim Kurulunun .../.../2024 tarih ve ... Sayılı kararı ile oluşturulan jüri üyeleri tarafından değerlendirilmiş ve akademik dinleyicilere açık olarak yapılan tez savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

İmza:

Danışman: Prof. Dr. Burhan AKPINAR

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Bahadır KÖKSALAN

Üye: Doç. Dr. Mehmet EROĞLU

O N A Y

Bu tez Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../2024 tarih ve ... sayılı kararıyla tescillenmiştir.

Prof. Dr. Ahmet TEKİN
Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım “Türk Z Kuşığı Lise Öğrencilerinin Teknoloji Bağımlılığı İle Ahlaki Olgunluk Düzeyi Arasındaki İlişkinin Analizi” başlıklı yüksek lisans tezimin içindeki bütün bilgilerin doğru olduğunu, bilgilerin üretilmesi ve sunulmasında bilimsel etik kurallarına uygun davrandığımı, kullandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi, maddi ve manevi desteği olan tüm kurum/kuruluş ve kişileri belirttiğimi, burada sunduğum veri ve bilgileri unvan almak amacıyla daha önce hiçbir şekilde kullanmadığımı, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

10/07/2024

Cumaali KURNAZ

ÖN SÖZ

Yüksek lisans eğitimime başladığım ilk günden tezimi bitirdiğim bugüne kadar bana fikirleriyle yol gösteren, tecrübe ve bilgisiyle bana her konuda yardımcı olan ve rehberlik eden saygıdeğer danışman hocam, Sayın Prof. Dr. Burhan AKPINAR'a teşekkür ediyorum.

Araştırma sürecimde çeşitli konularda çalışmama katkıda bulunan ve yardımcı olan Sayın Doç. Dr. Ayşenur KULOĞLU'na teşekkür ediyorum.

Eğitim hayatıma başladığım ilk günden bugünlere gelene dek bana hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen, dualarıyla hep yanımda olan anneme, babama ve kardeşlerime, hayatımın her anında desteğini yanı başımda hissettiğim hayat arkadaşım, sevgili eşim Beyza KURNAZ'a sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZ

Türk Z Kuşağı Lise Öğrencilerinin Teknoloji Bağımlılığı ile Ahlaki Olgunluk Düzeyi Arasındaki İlişkinin Analizi

Cumaali KURNAZ

Yüksek Lisans Tezi

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı

2024, Sayfa: XII + 114

Bu araştırmanın genel amacı Türk Z Kuşağı içerisinde yer alan lise öğrencilerinin teknoloji bağımlılık düzeyi ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ayrıca bu öğrencilerin teknoloji bağımlılığı ve ahlaki olgunluk algılarını, demografik değişkenler bağlamında incelemek de, araştırmanın amaçları arasındadır. Araştırma, 2023-2024 eğitim öğretim yılında İstanbul'un Başakşehir ilçesine bağlı 3 ayrı lise türünde (Anadolu Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, İmam Hatip Lisesi) öğrenim gören 9, 10, 11 ve 12.sınıf öğrencileriyle yürütülmüştür. Araştırmanın örneklemini, adı geçen bu liselerde öğrenim gören 2000 yılı sonrası doğumlu ve Türk uyruklu toplam 466 öğrenci oluşturmaktadır. Korelasyonel yöntemde yürütülen çalışmada veriler, Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu ile toplanmıştır. Bu veriler, betimsel istatistik tekniklerle analiz edilmiştir.

Analizler sonucunda, Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, Türkiye ortalamasına benzer şekilde günde 3-4 saat internette gezindikleri belirlenmiştir. Bu öğrencilerin, teknoloji bağımlılığı algılarının ise, ölçeğin her dört boyutu itibarıyla da “çok nadir” düzeyinde olduğu saptanmıştır. Demografik değişkenler bakımından da, genel olarak kadın, 14. Yaş grubu, İmam Hatip Lisesi ve lise 9. Sınıf öğrencilerinin teknoloji bağımlılık algı düzeyleri daha yüksektir. Diğer taraftan çalışmaya katılan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algılarının, “çoğu zaman” düzeyinde olduğu anlaşılmaktadır. Buna yönelik demografik değişkenler bakımından ise öğrenci algıları arasında; cinsiyet, yaş, lise türü, sınıf, kardeş sayısı ve kiminle yaşadığına göre anlamlı farklılık belirlenmemiştir. Aile ekonomik durumu yüksek olan öğrenciler ile daha az internet kullanan öğrencilerin ahlaki olgunluk algı düzeyi daha yüksektir. Çalışmada son olarak, bu öğrencilerin teknoloji bağımlılığı ile ahlaki olgunluk düzeyi arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Z Kuşağı, Teknoloji Bağımlılığı, Ahlaki Olgunluk.

ABSTRACT

Analysis of the Relationship Between Technology Addiction and Moral Maturity Levels of Turkish Generation Z High School Students

Cumaali KURNAZ

Master Thesis

FIRAT UNIVERSITY

Institute Of Educational Science

Department Of Educational Sciences

Division of Curriculum of Instruction

2024, Page: XII + 114

The primary objective of this study is to analyze the relationship between the level of technology addiction and the level of moral maturity among Turkish Generation Z high school students. The research was conducted during the 2023-2024 academic year with 9th, 10th, 11th, and 12th-grade students studying in three different types of high schools (Anatolian High School, Vocational and Technical Anatolian High School, Imam Hatip High School) located in the Başakşehir district of Istanbul. The sample of the study consists of 466 students who are Turkish nationals and were born after the year 2000, studying in these three high schools in the Başakşehir district of Istanbul.

This study, which aims to analyze the relationship between technology addiction and moral maturity levels of Turkish Generation Z high school students, is based on a quantitative paradigm and employs a correlational research model. During the data collection process, the "Technology Addiction Scale" and the "Moral Maturity Scale" were used, along with the "Personal Information Form" prepared by the researcher. The SPSS 22.0 software package was utilized for the analysis of the obtained data.

When examining the findings of the study, it is observed that the technology addiction level and the moral maturity level of Turkish Generation Z high school students are influenced by some demographic variables. Significant differences were found between the level of technology addiction and variables such as age, type of high school, grade level, and time spent on the internet. Furthermore, significant differences were found between the moral maturity level and variables such as family economic status and time spent on the internet. Based on these findings, the study concluded that as the level of technology addiction, including behaviors such as using social networks, instant messaging, online gaming, and browsing websites, decreases, the level of moral maturity among Turkish Generation Z high school students increases.

Keywords: Generation Z, Addiction, Technology Addiction, Moral, Moral Maturity

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BEYANNAME	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
KISALTMALAR VE SEMBOLLER LİSTESİ	xi
EKLER LİSTESİ	xii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.2.1. Araştırmanın Alt Amaçları	4
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırmanın Sayıtları (Varsayımları)	6
1.5. Araştırmanın Sınırlılıklar	6
1.6. Araştırmanın Tanımları	7
İKİNCİ BÖLÜM	8
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	8
2.1. Bağımlılık Kavramı.....	8
2.2. Teknoloji Bağımlılığı	10
2.2.1. İnternet Bağımlılığı	12
2.2.2. Akıllı Telefon Bağımlılığı	14
2.2.3. Sosyal Medya Bağımlılığı	15
2.2.4. Dijital Oyun Bağımlılığı.....	16
2.3. Ahlak Kavramı	17
2.3.1. Ahlak Eğitimi	17
2.4. Ahlaki Gelişim Kuramları.....	18
2.4.1. Psikanalitik Yaklaşım Göre Ahlak Gelişimi.....	19

2.4.2. Davranışçı Yaklaşımına Göre Ahlak Gelişimi	20
2.4.3. Sosyal Öğrenme Yaklaşımına Göre Ahlak Gelişimi	20
2.4.4. John Dewey'in Ahlak Gelişimi Kuramı	21
2.4.5. Jean Piaget'in Ahlak Gelişimi Kuramı	22
2.4.6. Lawrence Kohlberg'in Ahlak Gelişimi Kuramı	24
2.4.7. Carol Gilligan'in Ahlak Gelişimi Kuramı	27
2.5. Ahlak ve Teknoloji İlişkisi	28
2.6. İlgili Araştırmalar	30
2.6.1. Yurt İçi Araştırmalar	30
2.6.2. Yurt Dışı Araştırmalar	40
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	51
3. YÖNTEM	51
3.1. Araştırmanın Modeli	51
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	51
3.3. Veri Toplama Araçları	55
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu (KBF)	55
3.3.2. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği (TBÖ)	55
3.3.3. Ahlaki Olgunluk Ölçeği (AOÖ)	56
3.4. Verilerinin Toplanması	57
3.5. Verilerin Analizi	58
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	59
4. BULGULAR VE YORUMLAR	59
4.1. Katılımcıların İnternet Kullanma Davranışlarına İlişkin Bulgular ve Yorumları	59
4.2. Katılımcıların Teknoloji Bağımlılığı Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorumları	60
4.3. Katılımcıların Teknoloji Bağımlılığı Düzeylerinin Demografik Değişkenlere Göre Analizlerine İlişkin Bulgular ve Yorumları	61
4.4. Katılımcıların Ahlaki Olgunluk Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorumları	70
4.5. Katılımcıların Ahlaki Olgunluk Düzeylerinin Demografik Değişkenlere Göre Analizlerine İlişkin Bulgular ve Yorumları	71
4.6. Katılımcıların Teknoloji Bağımlılığı Düzeyi İle Ahlaki Olgunluk Düzeyi Arasındaki İlişkinin Analizine İlişkin Bulgular ve Yorumları	76

BEŞİNCİ BÖLÜM.....	78
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	78
5.1. Sonuçlar.....	78
5.1.1. Katılımcıların İnternet Kullanma Davranışlarına İlişkin Sonuçlar	78
5.1.2. Katılımcıların Teknoloji Bağımlılığı Düzeyine İlişkin Sonuçlar	79
5.1.3. Katılımcıların Teknoloji Bağımlılığı Düzeylerinin Demografik Değişkenlere Göre Analizlerine İlişkin Sonuçlar	80
5.2. Katılımcıların Ahlaki Olgunluk Düzeyine İlişkin Algılarına Yönelik Sonuçlar.....	83
5.2.1. Katılımcıların Ahlaki Olgunluk Düzeyine İlişkin Sonuçlar	83
5.2.2. Katılımcıların Ahlaki Olgunluk Düzeylerinin Demografik Değişkenlere Göre Analizlerine İlişkin Sonuçlar	83
5.3. Katılımcıların Teknoloji Bağımlılığı Düzeyi İle Ahlaki Olgunluk Düzeyi Arasındaki İlişkinin Analizine İlişkin Sonuçlar	85
5.4. Öneriler	85
KAYNAKÇA.....	88
EKLER	100
İZİN BELGELERİ	107
ÖZ GEÇMİŞ	114

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1	Cinsiyet Değişkenine Ait Frekans ve Yüzde Değerleri	52
Tablo 2	Yaş Değişkenine Ait Frekans ve Yüzde Değerleri	52
Tablo 3	Lise Türü Değişkenine Ait Frekans ve Yüzde Değerleri.....	53
Tablo 4	Sınıf Düzeyi Değişkenine Ait Frekans ve Yüzde Değerleri	53
Tablo 5	Kardeş Sayısı Değişkenine Ait Frekans ve Yüzde Değerleri	54
Tablo 6	Aile Ekonomik Durumu Değişkenine Ait Frekans ve Yüzde Değerleri.....	54
Tablo 7	Kiminle Yaşadığı Değişkenine Ait Frekans ve Yüzde Değerleri	54
Tablo 8	Günlük İnternette Kalma Süresine Ait Frekans ve Yüzde Değerleri.....	59
Tablo 9	Öğrencilerin Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Algıları	60
Tablo 10	Teknoloji Bağımlılığı ve Cinsiyet Değişkenine Yönelik “t” Testi Sonuçları	62
Tablo 11	Teknoloji Bağımlılığı ve Yaş Değişkenine Yönelik ANOVA Testi Sonuçları	63
Tablo 12	Teknoloji Bağımlılığı ve Lise Türüne Yönelik ANOVA Testi Sonuçları...	64
Tablo 13	Teknoloji Bağımlılığı ve Sınıf Değişkenine Yönelik ANOVA Testi Sonuçları	65
Tablo 14	Teknoloji Bağımlılığı ve Kardeş Sayısı Değişkenine Yönelik ANOVA Testi Sonuçları	66
Tablo 15	Teknoloji Bağımlılığı ve Aile Ekonomik Durumuna Yönelik ANOVA Testi Sonuçları	67
Tablo 16	Teknoloji Bağımlılığı ve Yaşam Şekline Yönelik ANOVA Testi Sonuçları	68
Tablo 17	Teknoloji Bağımlılığı ve İnternet Kullanım Süresine Yönelik ANOVA Testi Sonuçları	69
Tablo 18	Katılımcı Lise Öğrencilerinin AOÖ Algıları	70
Tablo 19	Ahlaki Olgunluk ve Cinsiyete Yönelik “t” Testi Sonuçları.....	71
Tablo 20	Ahlaki Olgunluk ve Yaş Değişkenine Yönelik ANOVA Testi Sonuçları...	72
Tablo 21	Ahlaki Olgunluk ve Lise Türü Değişkenine Yönelik ANOVA Testi Sonuçları	72
Tablo 22	Ahlaki Olgunluk ve Sınıfa Yönelik ANOVA Testi Sonuçları.....	73

Tablo 23	Ahlaki Olgunluk ve Kardeş Sayısına Yönelik ANOVA Testi Sonuçları	74
Tablo 24	Ahlaki Olgunluk ve Aile Ekonomik Durumuna Yönelik ANOVA Testi Sonuçları	74
Tablo 25	Ahlaki Olgunluk ve Yaşam Şekline Yönelik ANOVA Testi Sonuçları	75
Tablo 26	Ahlaki Olgunluk ve İnternet Süresine Yönelik ANOVA Testi Sonuçları...	76
Tablo 27	Teknoloji Bağımlılığı Düzeyi ile Ahlaki Olgunluk Düzeyi Arasındaki İlişkinin Analizi	77

KISALTMALAR VE SEMBOLLER LİSTESİ

TBÖ	: Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği
AOÖ	: Ahlaki Olgunluk Ölçeği
SAB	: Sosyal Ağ Bağımlılığı
AMB	: Anlık Mesaj Bağımlılığı
ÇOB	: Çevrimiçi Oyun Bağımlılığı
WSB	: Web Siteleri Bağımlılığı
KBF	: Kişisel Bilgi Formu
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
F	: Frekans
SS	: Standart Sapma
\bar{x}	: Ortalama

EKLER LİSTESİ

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu	100
Ek 2. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği	103
Ek 3. Ahlaki Olgunluk Ölçeği	105
Ek 4. Etik Kurul Kararı	107
Ek 5. Tez Önerisi Kabulü	108
Ek 6. MEB Anket ve Araştırma İzni – 1	109
Ek 7. MEB Anket ve Araştırma İzni – 2	110
Ek 8. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği Kullanım İzni	111
Ek 9. Ahlaki Olgunluk Ölçeği Kullanım İzni.....	112
Ek 10. Orijinallik Raporu	113

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, alt amaçları, önemi, sayılıları, sınırlıkları ve tez içerisinde yer alan ana kavram ve terimlere ait tanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Dünya var olduğu günden bugüne sürekli olarak bir değişim ve gelişim içerisinde. Teknoloji alanının da bu süreçten etkilenmemesi beklenemez. Hatta kimilerine göre teknoloji alanı, bu değişim ve gelişim sürecinin ana aktörüdür. Teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, içerisinde yaşadığımız dünyayı ve insanoğlunu da farklı açılardan etkilemektedir. Teknolojik gelişmeler ulaşım, iletişim, bilgi paylaşımı, bilgiye ulaşma ve daha sayılabilecek birçok konuda kolaylık sağlamaktadır. Özellikle son yıllarda insanların birbirleriyle zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın bu kadar kolay iletişim kurabilmesi bilgisayar, akıllı telefon, tablet gibi teknolojik gelişmelerin bir sonucudur. Geçmiş zamanlarda farklı ülkelerde yaşayan iki insanın iletişim kurması genelde imkânsız, mektup gibi araçlarla ise oldukça uzun zaman alırken artık bilgisayar, akıllı telefon ve tablet gibi araçlar sayesinde saniyeler içerisinde taraflar birbirleriyle iletişim kurabilmektedir. İletişim kurma yöntemleri de zaman içerisinde farklılaşmıştır. İnsanlar artık doğrudan birbirlerini aramadan, mesaj atmadan, görüntülü konuşmadan, sosyal medya ağları aracılığıyla da iletişim kurabilmektedir. Dijital oynanan oyunlarda yine sesli, yazılı ya da görüntülü iletişim kurmanın bir başka alternatifi olmuştur. Teknolojik gelişmelerin insanoğluna sağladığı katkılar daha da artırılabilir. Tabii bu gelişmelerin faydalarının yanı sıra zararları da bulunmaktadır. Örneğin geçmişte hayatımızda bulunmayan teknoloji bağımlılığı kavramı, tüm bu gelişmelerin sonucunda hayatımıza girmiştir. Teknoloji bağımlılığı kavramı ise elbette teknolojik gelişmelerin olumsuz sonuçları arasında yer almaktadır.

Küreselleşen dünyada teknoloji alanında her gün yeni gelişmeler yaşanmaktadır. Yaşanan gelişmeler sonucunda içerisinde yaşamış olduğumuz teknoloji çağı, insanın bilgiye ulaşmasını fazlasıyla kolaylaştırmıştır. Teknolojinin gelişmesi bireyleri sosyal, kültürel ve fiziksel yönden etkilemekle beraber insanların yaşam tarzlarını da etkilemektedir (Süler, 2016). Bu gelişmelerin dışında kalamayan kitle iletişim araçları da yaşanan gelişmeler sonucunda hem farklı işlevlere bürünmüş hem de hayatımızın

vazgeçilmezleri haline gelmişlerdir. Yakın geçmişe göz attığımızda insanlar radyolar aracılığıyla dünyanın öbür ucundaki haberleri sesli olarak işitirken devamında televizyonlar önce siyah-beyaz sonra ise renkli şekilde bu haberleri hem sesli hem de görüntülü biçimde insanlara sunmaya başlamıştır (Şimşek, 2021). Günümüzde ise internet, diğer kitle iletişim araçlarındaki tüm bu işlevleri tek başına sunmaktadır.

İnternet; bilgisayarların, televizyonların ve akıllı telefonların içine girmesiyle birlikte etkisini fazlasıyla artırmıştır. Hayatımıza giren internet hem olumlu hem de olumsuz sonuçlara yol açmıştır (Süler, 2016). Sosyal ağlar, oyunlar, forumlar ve çeşitli WEB siteleri artık ülke sınırlarını aşmakta, dünyanın dört bir yanında bulunan insanların çok kolay şekilde birbirleriyle etkileşime girmelerine olanak sağlamaktadır. 21.yüzyılın ilk önce internet devrimiyle başlayan daha sonra sosyal medya ve iletişim devrimleriyle devam eden küresel ve dijitalleşmiş bir yüzyıl olduğu bir gerçektir (Ertemel ve Eroğlu Pektaş, 2018). Bu büyük çaplı değişim ve etkileşim, ülkelerin yüzyıllardır getirdiği kültürel alışkanlıklarını, örf ve adetlerini, gelenek ve göreneklerini, kalıplaşmış insan tiplerini kısaca toplumsal yapılarını etkilemektedir.

Sınırların olmadığı bu ortamlar, bireylere sahip oldukları benlikleri yerine ideal benliklerini sergileme imkânı da sunmakta ve bireyler bu ortamlarda uzun vakitler geçirmektedir. Başta olumlu gözükse de bireyin uzun süre sahip olmadığı bir benliği, sanki kendi benliğiymiş gibi sergilemesi, kendisine ve yaşadığı topluma yabancılaşmasına ve yalnızlaşmasına yol açabilmektedir. Bu durum bireyin gelişim sürecinde tahmin edilen ve edilemeyen sonuçlar doğurabilmektedir.

Ahlak gelişimi tarih boyunca merak edilen ve araştırılan bir gelişim alanı olmuştur. Bilim insanları bu alanda yaptıkları uzun çalışmalar sonucunda çeşitli ahlak gelişimi kuramları ortaya koymuşlardır. Bu kuramlar bireylerde ahlak gelişiminin ne zaman başladığı, nelerin ahlaki gelişim sürecinde önemli olduğu, ahlak gelişiminde hangi evrelerin bulunduğu gibi farklı konular üzerine yoğunlaşmıştır. Bilim insanları, kuramlarında yer verdikleri ahlaki gelişim dönemlerinin özelliklerini ayrı ayrı tanımlamış ve bireylerin sergiledikleri davranışlara göre hangi dönemde yer aldıklarını tespit etmeye çalışmışlardır. Bu kuramlar, ahlak gelişimini belirli bir dine, millete mâl etmemiş ve ahlak gelişiminin evrensel olduğunu savunmuşlardır (Aktan, 2009).

Ahlak gelişimi çok boyutlu bir süreçtir. Birey bu süreç içerisinde maddi-manevi birçok uyarıcının etkisinde kalmakta ve bu uyarıcılar bireyin ahlaki gelişim sürecini doğrudan etkilemektedir. Artık akıllı telefonlara, tabletlere, bilgisayarlara, televizyonlara ve dolayısıyla internete erişim oldukça kolaylaşmıştır. Günümüzde bireylerin çoğunluğu interneti ve diğer bu teknolojik cihazları yoğun şekilde kullanmaktadır (Yıldırım, Ergüzel ve Sayar, 2019). Yakın zamanda hayatımızın değişmez parçası haline gelen bu nesnelerin bebekleri, çocukları, ergenleri, yetişkinleri ve yaşlıları farklı açılardan etkilediği bilinmektedir.

Literatüre bakıldığında teknoloji bağımlılığı ve ahlak gelişimi konuları üzerine birbirinden bağımsız çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Ancak bu çalışmalarda teknoloji bağımlılığı ile ahlaki olgunluğu beraberce ele alan araştırmalar oldukça sınırlıdır. Sosyal ağlarda, oyunlarda, forumlarda ve WEB sitelerinde kontrolsüz şekilde geçirilen süreler, bu platformlar aracılığıyla girilen etkileşimlerin bireyleri ve toplumları etkilediği bilinmekte fakat ahlak gelişimi üzerinde nasıl bir etkisi olduğu bilinmemektedir. Dünyada ve ülkemizde teknolojiyle en çok temas halinde bulunan grubun ergenler ve genç yetişkinlerdir (Yıldırım, Ergüzel ve Sayar, 2019). Z Kuşağı olarak adlandırılan, 2000 ve sonrası doğumlu, halihazırda lise de dahil olmak üzere, eğitim çağındaki olan bu kuşağın baskın özelliği teknoloji ile içli dışlı ve hatta bağımlısı olmalarıdır (Kırık ve Köyüstü, 2018). Bu özelliklerin Türkiye’de ve örneğin lise çağındaki Z Kuşağında da görülüp görülmediği tartışma konusudur. Bu tartışma adı geçen gençlerin eğitim ve sosyal hayatları için yaşamsal öneme sahiptir. Bu itibarla Türk Z Kuşağının teknoloji bağımlılığı ve varsa bu bağımlılığın, onların kişisel ve sosyal yaşamları için belirleyici olan ahlaki olgunlukları ile ilişkisini belirlemek önemlidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı Türk Z Kuşağı içerisinde yer alan lise öğrencilerinin teknoloji bağımlılık düzeyi ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi analiz etmektir. Ayrıca bu öğrencilerin teknoloji bağımlılık ve ahlaki olgunluk düzeyleri ile demografik değişkenler arasında anlamlı düzeyde farklılaşıp, farklılaşmadığını ortaya koymak da, bu araştırmanın amaçları arasındadır. Araştırmada bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1.2.1. Araştırmanın Alt Amaçları

1. Türk Z Kuşağı lise öğrencilerinin teknoloji bağımlılığı düzeyi nedir?
2. Türk Z Kuşağı lise öğrencilerinin teknoloji bağımlılığı düzeyi ile;
 - a) cinsiyet,
 - b) yaş,
 - c) lise türü,
 - d) sınıf düzeyi,
 - e) kardeş sayısı,
 - f) aile ekonomik durumu,
 - g) kiminle yaşadığı,
 - h) günlük internette geçirilen süre değişkenleri arasında anlamlı ilişki var mıdır?
3. Türk Z Kuşağı lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyi nedir?
4. Türk Z Kuşağı lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyleri ile;
 - a) cinsiyet,
 - b) yaş,
 - c) lise türü,
 - d) sınıf düzeyi,
 - e) kardeş sayısı,
 - f) aile ekonomik durumu,
 - g) kiminle yaşadığı,
 - h) günlük internette geçirilen süre değişkenleri arasında anlamlı ilişki var mıdır?
5. Türk Z Kuşağı lise öğrencilerinin teknoloji bağımlılığı düzeyleri ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasında anlamlı ilişki var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Teknoloji bağımlılığının bugün ve gelecekte önemli bir problem olarak var olacağı tahmin edilmektedir. Hatta yakın geçmişte hayatımıza giren teknoloji bağımlılığı kavramının artık alt dallarından bahsedilmektedir. Bugün internet bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, dijital oyun bağımlılığı gibi alt

dallarından bahsetmek mümkündür (Yeşilay, 2023). Gelecekte bu alt dalların daha da çeşitlenmesi güçlü bir ihtimaldir.

Ahlak kavramı üzerine felsefe, psikoloji, din gibi birçok disiplin araştırmalar ve çalışmalar yapmıştır. Ahlak kavramı üzerinde birçok bilim adamı çeşitli araştırmalar yürütmüşlerdir. Ancak araştırmalar řunu da ortaya koymaktadır ki ahlak kavramı ve anlayışı evrensel değildir, içerisinde yaşanılan topluma bağlıdır. Bu yüzden ahlak kuralları da ahlak eğitimi de toplumdaki topluma, kùltürden kùltüre değişiklik göstermektedir (Aktan, 2009). Geçmiřten bugüne Kohlberg, Piaget, Dewey ve Gilligan başta olmak üzere birçok bilim insanı ahlak gelişimi üzerine önemli kuramlar geliştirmişlerdir.

Kùreselleřen dünyada teknoloji her geçen gün gelişmekte ve etkisini daha da artırmaktadır. Meydana gelen bu gelişmelerden ahlak konusunun da etkilendiği dùřünölmektedir. Kuramlar bireylerin davranışlarının altında yatan ahlaki gerekçeleri ortaya koyarken artık bu gerekçelere bir yenisini daha eklenmiştir. Bugün gelişen teknoloji ve insan aklının birer eseri olan bilgisayarlar, televizyonlar, akıllı telefonlar, ulaşım araçları, savaş araçları ve daha sayısını artırabileceğimiz birçok nesne bireyi, toplumu ve kùltürü doğrudan etkilemektedir (Koç, 2013). Bu anlamda bireylerin ve toplumların ahlak anlayışlarının bundan etkilenmemesi mümkün görünmemektedir.

Ahlakın topluma ve kùltüre özgü olduğu dùřünölürse teknolojik gelişmelerin tüm toplumları aynı şekilde etkilediği söylenemez. Teknolojik gelişmelerin faydaları olmakla beraber azımsanmayacak derecede zararları da görölmektedir. Faydalı bir teknolojik icat art niyetli kişilerin elinde zararlı bir nesneye dönüşebilmektedir. Kitle iletişim araçları aracılığıyla bireylere aktarılan kan, saldırganlık ve ahlakdışı davranışlar içeren programlar özellikle çocukların ve gençlerin bu davranışları örnek alıp ahlakdışı davranışlar sergilemelerine yol açabilmektedir (Büyükbıngöl, 2019). İnternet ve sosyal medyanın ise denetlenmesi en zor mecralar olduğu söylenebilir. Buradaki ahlakdışı davranışlar anında kontrol altına alınıp denetlenemediği için birçok kullanıcıya ulaşmakta ve onları da olumsuz davranışlara sevk etmektedir. Bunların yanı sıra insanların hayatlarını, iletişimleri kolaylaştırdığı için bu teknolojik gelişmeleri yok saymamak gerekmektedir.

Üzerine çeşitli tanımlamalar bulunmakla birlikte genel olarak, 2000’li yıllardan sonra doğan ve teknolojinin içerisine doğdukları için teknoloji dolayımı bir yaşam süren nesil, Z kuşağı olarak adlandırılmaktadır (Uğurluoğlu, 2020). Bu neslin genç kesiminin, akıllı telefon, tablet, bilgisayar gibi teknolojik araçlar aracılığıyla internet ve sosyal medya platformlarında fazlaca vakit geçirmeleri (Yıldırım, Ergüzel ve Sayar, 2019), onların ahlaki gelişim düzeyleri üzerinde bu değişkenlerinde etkili olduğu ihtimaline yol açmaktadır. Z kuşağının bu araçlarla yoğun etkileşimi teknoloji bağımlılığı, internet bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı ve dijital oyun bağımlılığı gibi sorunları ortaya çıkarmaktadır (Yeşilay, 2023). Yoğun olarak görülen bu problemlerin Z kuşağının ahlaki gelişimi üzerinde de etkili olduğu düşünülmektedir. Literatürde teknoloji bağımlılığının ahlak gelişime üzerine etkisi konusundaki eksikliğe dikkat çekmek ve bu konuda farkındalık oluşturmak amacıyla bu çalışma ortaya koyulmuştur.

1.4. Araştırmanın Sayıtları (Varsayımları)

1. Araştırmada kullanılan “Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği (TBÖ)” ilgili özelliği belirlemeye uygundur.
2. Araştırmada kullanılan “Ahlaki Olgunluk Ölçeği (AOÖ)” ilgili özelliği belirlemeye uygundur.
3. Araştırmaya katılan Türk Z Kuşağı içerisinde yer alan lise öğrencileri ilgili ölçekleri ve kişisel bilgi formunu gönüllü bir şekilde ve içtenlikle cevaplamışlardır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıklar

1. Araştırma, örnekleme dahil edilen liselerde 2023-2024 yılında öğrenim gören 9, 10, 11 ve 12.sınıf öğrencileriyle sınırlıdır.
2. Araştırma, 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılının II. dönemi ile sınırlıdır.
3. Araştırma, 2000 yılı ve sonrasında doğumlu, Türk uyruklu lise 9,10,11 ve 12.sınıf öğrencileriyle sınırlıdır.
4. Araştırmada elde edilen veriler, kullanılan veri toplama araçları (Kişisel Bilgi Formu, Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği) ile sınırlıdır.

1.6. Araştırmanın Tanımları

Türk Z Kuşağı

Z Kuşağı, 2000-2012 yılları arasında internet ve teknoloji dünyasına doğan nesil olarak tanımlanmaktadır (Ertemel ve Aydın, 2018). Z kuşağı, “Kuşak I, iGen (İnternet Jenerasyonu), Next Generation (Sonraki Nesil) ve Instant Online (Her An Çevrimiçi Kuşak)” olmak üzere farklı tanımlarla da anılmaktadır (Levickaite, 2010). Bu tanımlardan hareketle, Türk Z Kuşağı, 2000 yılı sonrası doğumlu olup, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan ve hâlihazırda lise öğrenimi döneminde olan genç birey anlamında kullanılmıştır.

Bağımlılık

Bir cisim veya varlığa yönelik olarak engellenemeyen istek ya da buyruk altına girme olarak tanımlanabilir. Bağımlı olarak nitelendirilen kişiler, takıntılı oldukları durumlar ya da davranışlara karşı durdurulamayan bir tekrarlama isteği duyarlar ve bu durum psikolojik ve fizyolojik sağlıklarını veya yaşayışlarını olumsuz etkilemesine rağmen devam etmektedir (Uzbay, 2009).

Teknoloji Bağımlılığı

Birey ve teknolojik araçlar arasında herhangi bir madde etkisi olmaksızın kontrolsüz etkileşimden kaynaklanan bir davranışsal bağımlılık türüdür (Kaya, 2021). Teknoloji bağımlılığı, teknolojik cihazların, kontrolsüz bir şekilde aşırı kullanımına bağlı olarak görülen bir bağımlılık türü olarak da tanımlanabilir (Karakaş, 2022).

Ahlak

Ahlak, Arapça “hulk” kelimesinin çoğulu olup, din, tabiat, seciye anlamlarına gelen, insanın iç ve dış dünyasını temsil eden bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Erdem, 2005).

Ahlaki Olgunluk

Bireyin duygu, düşünce, davranış ve tutumlarda en üstün ve mükemmel olma durumunu yani bireyin sahip olduğu ahlaki özelliklerin toplamını ifade etmektedir (Şengün ve Kaya, 2007). Ahlaki olgunluk, bireyin duygu, düşünce, davranış, tutum ve yargı açısından yetkin ve zirvede olduğu bunun yanı sıra her türlü ahlak dışı durumları ve ahlaki sapmayı vicdanen hissedilebilen bir seviye olarak da tanımlanmaktadır (Lickona, 1991).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Bağımlılık Kavramı

Teknoloji bağımlılığı kavramı son yıllarda sıkça kullanılan, literatürde üzerine birçok çalışma yapılan bir kavramdır. Ancak teknoloji bağımlılığı kavramına değinmeden önce bağımlılık kavramını açıklamak konunun anlaşılabilirliğini artıracaktır.

Bağımlılık kavramı, uzun yıllardır insanlara “alkol, tütün, kumar, uyuşturucu” gibi maddelere olan bağımlılığı çağrıştırdı. Ancak 21.yüzyılda bu kavrama yeni bir türler eklendi: Teknoloji bağımlılığı, internet bağımlılığı, oyun bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı gibi. Ülkemizde bağımlılıkla mücadele eden Yeşilay teknoloji bağımlılığının bir bağımlılık çeşidi olduğunu kabul etmiş ve tanımlamıştır. Dünyada ise ruh sağlığı alanında kabul gören “Ruhsal Bozukluklarının Tanısal ve Sayımsal El Kitabı (DSM-5)” internet bağımlılığı kavramını kabul etmiş ve tanı ölçütlerini sıralamıştır.

Bağımlılık konusunda farklı kaynaklar farklı tanımlamalar yapmışlardır. Bağımlılık, bir davranışı ya da madde kullanımını kontrol altına alamama ve bırakamama olarak tanımlanabilmektedir (Egger ve Rauterberg, 1996; akt. Ektiricioğlu, Arslantaş ve Yüksel, 2020). Yeşilay (2023)’a göre ise, bağımlılık birden fazla uyarıcının bir araya gelmesi sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Bireyin karşılaştığı olumsuz durumlara karşı kendisini koruma yöntemleri, doğumundan itibaren maruz kaldığı ebeveyn tutumları ve içerisinde yaşadığı çevrenin özelliklerine göre sağlıklı ya da sağlıksız olabilmektedir. Bu yüzden bağımlılık kavramının bütüncül yaklaşımla değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Karadaş (2020) bağımlılığı, bireyin dikkatini üzerinde yoğunlaştırdığı bir konu ya da eylem üzerinde normalden daha fazla süre geçirmesi ve sürekli olarak o konu ya da eylem ile ilgilenme isteği olarak tanımlamıştır. Bağımlılık kavramı irdelendiğinde, oldukça geniş bir anlama sahip olduğu görülmektedir. Bağımlılık, bireylerin bir nesneye, kişiye, varlığa karşı önlenemez istek duymaları ya da kendilerinden başka bir

iradenin kontrolü altına girmeye karşı koyamama olarak da tanımlanabilmektedir (Uzby, 2009).

Dilci (2017)'ye göre bağımlılık, "İlk Belirtiler Dönemi, Asıl Bozukluk Dönemi ve Çöküntü Dönemi" olmak üzere 3 dönemde gelişir. Bu dönemler ve dönemlerin içerdiği bazı özellikler şu şekilde sıralanabilir:

1- İlk Belirtiler Dönemi:

- Bireysel tükenmişlik,
- İrade de zayıflık,
- Davranışlarda tutarsızlık,
- Arkadaş ortamını değiştirme,
- Kimi zaman yaşam alanını terk etme,
- İstemsizce bu maddeleri, eylemleri düşünme,
- Hayata karşı anlamsız duygular eşiğinde olma,
- Ruhsal denetiminde zayıflama,
- Dürtü kontrolsüzlüğü,
- Cinsel isteksizlik.

2- Asıl Bozukluk Dönemi:

- Hayata dair rollerini ihmal edilir,
- Çevredekilerle uyumsuzluk,
- Aşağılanma duygusuna kapılma,
- Kendilik değerinde yoksunluk,
- Pişmanlık duymasına rağmen bağımlılıktan kurtulamama,
- Bağımlı olduğu duruma karşı teslimiyetçilik,
- Unutkanlık,
- Cinsel sorunlar ve karşı cinse karşı isteksizlik,
- Karakteristik tutumlarından anlamlı derecede sapmalar,
- Para kazanmak için farklı yollara başvurma.

3- Çöküntü Dönemi:

- Bireysel tükenmişlik,
- Ruhsal problemler,
- Fiziksel sorunlar,
- Yerli yersiz dürtü kontrolsüzlüğü,
- İnsanlardan uzaklaşma,
- Aşırı tedirgin ve panik davranışlar,
- Hayata adanmışlık düzeyinde anlamlı derecede düşüş,
- İntihar girişimi,
- Toplumsal değerlerden uzaklaşma,
- Düşüncelerini kontrol etmede güçlük çekme.

2.2. Teknoloji Bağımlılığı

Teknoloji bağımlılığı kavramı, bağımlılık kavramına kıyasla daha yeni oluşmuş bir kavramdır. Ayrıca bağımlılık kavramı daha genel bir anlam taşırken, teknoloji bağımlılığı kavramı, bağımlılık kavramının bir alt türüdür ve daha sınırlı bir anlam taşımaktadır. Teknoloji bağımlılığı nispeten yeni oluşmuş bir kavram olmasına rağmen kısa sürede toplum üzerindeki etkisi sebebiyle araştırmacılar ve önemli kurumlar tarafından kabul görmeye başlamıştır. Teknoloji bağımlılığı üzerinde çeşitli tanımlar ve araştırmışlar yapılmış, farklı değişkenler üzerindeki etkisi ölçülmeye çalışılmıştır.

Literatürdeki teknoloji bağımlılığı tanımlarına bakacak olursak, Yeşilay (2023), teknoloji bağımlılığını teknoloji ve internetin birey tarafından bilinçsiz ve kontrolsüz şekilde kullanılması sonucunda ortaya çıkan bağımlılık türü olarak tanımlamıştır. Teknoloji bağımlılığının: oyun oynama, kumar oynama, sosyal medya ve akıllı telefonların aşırı kullanımı gibi alt davranışlar sonucunda kendisini gösterdiğini de belirtmiştir. Bir başka tanıma göre ise teknoloji bağımlılığı, bireyin zihinsel ve duygusal psikolojik durumunun, mesleki ve sosyal yaşamındaki etkileşimlerinin, aşırı teknoloji kullanımı sebebiyle zarar görmesi olarak tanımlanmaktadır (Ertemel ve Pektaş, 2018). Teknoloji bağımlılığı daha yalın bir tabirle insanların cihazlar ile etkileşimini içeren davranışsal bir bağımlılık olarak tanımlanabilir (Graffiths, 1995, 1996a; akt. Karadağ ve Kılıç, 2019).

Türkiye’de internet bağımlılığı problemi yaşlara göre incelendiğinde her yaş grubundan bireyde görülmekle beraber gençlerde ve çocuklarda da daha fazla görüldüğü gözlemlenmiştir. 1980-2000 yılları arasında doğan Y kuşağı, teknolojiyle büyüyen nesildir. 2000-2012 yılları arasında doğan Z kuşağı internetin olduğu bir dünyanın ortasına doğduğu için hayatının büyük bir bölümünü de internet ve gelişen teknolojilere zaman ayırarak geçirmektedir. En genç olan 2013 yılı sonrasında doğan Alfa kuşağı ise gözlerini internet, akıllı telefonlar, bilgisayarlar ve tabletler gibi teknolojik cihazlarla açan jenerasyondur (Ertemel ve Aydın, 2018). Z kuşağı olarak tabir ettiğimiz günümüz ergenleri üzerine Ektiricioğlu, Arslantaş ve Yüksel (2020)’in yapmış olduğu çalışmanın sonuçlarına göre dünyada ergenlik döneminde teknoloji bağımlılığı oranı %4,2 ile %21 arasında değişirken bu oran ülkemizde %2,33 ile %14 arasında değişiklik göstermektedir.

Gökel’in (2020) araştırmasına göre ebeveynler en fazla internette, sonra ise sırasıyla akıllı telefon, bilgisayar ve televizyonda zaman geçirmektedir. Çocukların ise yine en çok internette, sonra ise sırasıyla akıllı telefon, tablet ve playstation’da zaman geçirmektedir. Çocukların bu teknolojik cihazlarda geçirdikleri zamanın, ebeveynlerinin geçirdikleri zaman ile paralel olduğunu da söylemiştir.

Teknoloji bağımlılığı toplumun her kesiminde sağlık problemlerine yol açarken özellikle çocuklar bu bağımlılığın getirdiği rahatsızlıklara karşı daha savunmazdır. 2000’li yıllar itibariyle çocuklarda dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB), otizm, tik bozukluğu gibi problemlerin artması bu gerçekliği gözler önüne sermektedir (Ertemel ve Aydın, 2018). Bu sağlık problemlerinin yanı sıra teknoloji bağımlılığı, internet dışında sosyal bir aktivitesi olmayan, akıllı telefon, tablet ve bilgisayar gibi cihazlardan uzak kaldığında kendisini yalnız, yabancı veya asosyal hisseden, arkadaşlarıyla olan iletişimini sosyal medya üzerinden yürüten, kendisine uygun olan kimliği sosyal medya üzerinde yaratan bir nesil ortaya çıkarmıştır (Yengin, 2019). Teknoloji bağımlılığının, madde bağımlılığına benzer şekilde; ruh hali değişikliği, içe kapanma, çatışma, depresif belirtiler gibi davranışsal bağımlılık semptomlarına yol açtığı ve tedavi edilmesi gereken bir hastalık haline geldiği görülmektedir (Morgan ve Cotten, 2003; akt. Ertemel ve Pektaş, 2018).

Teknoloji bağımlılığının yol açtığı problemlerin çeşitli tedavi yöntemleri de bulunmaktadır. Davranışçı terapi, bilişsel terapi ve sosyal destek imkanları sayılabilecek tedavi yöntemlerinden bazılarıdır. Ayrıca Dilci (2017), teknoloji bağımlısı bireylere yardım sürecinin şu şekilde olması gerektiğini açıklamıştır:

- İlk olarak bireyin bağımlı olup olmadığına karar verilmelidir. Eğer bağımlılık belirtileri varsa bireyler bilgilendirilmeli ve yaşadıkları yerdeki uygun kurumlara yönlendirilmelidir.
- İkinci olarak bağımlılıklara yönelik tanıtıcı çalışmalar yapmak gerekmektedir. Bu sayede bireylerin bilinçli teknoloji okur-yazarları olmaları sağlanmalıdır.
- Üçüncü olarak bireye teknoloji kullanımını konusunda doğru rol model olunmalıdır.
- Son olarak bağımlılık belirtisi taşıyan bireyleri erken teşhis etmek, problemleri daha kolay atlatmamızı sağlayacaktır.

2.2.1. İnternet Bağımlılığı

Teknoloji bağımlılığı, içerisinde birçok alt türü barındıran geniş bir kavramdır. Alt türlerinden birisinin internet bağımlılığı olduğu söylenebilir. İnternet bağımlılığı, internet kullanımı belli bir süre ile kısıtlayamama, yaşamını çeşitli yönlerden olumsuz şekilde etkilemesine rağmen kullanmaya devam etme, internete ulaşamadığında yoğun anksiyete yaşama gibi belirtilerle kendini gösteren bir bağımlılık türüdür. Bu bağımlılık türü 1990’lardan beri psikiyatri literatüründe yer almakta ve günümüzde bu bağımlılık türüne ilgi giderek artmaktadır. İnternet bağımlılığının daha çok gençlerde görüldüğü saptanmıştır. Ülkemizde genç nüfusa sahip olduğu için risk altındadır (Öztürk, Odabaşoğlu, Eraslan, Genç ve Kalyoncu, 2007).

Ruhsal Bozukluklarının Tanısal ve Sayımsal El Kitabının dördüncü basımı olan DSM IV’te internet bağımlılığına yer verilmezken DSM V ile beraber bu bağımlılık türü “İnternette Oyun Oynama Bozukluğu” adı altında tanımlanmıştır. DSM V’te (2014) internette oyun oynama bozukluğunun “internet kullanım bozukluğu, internet bağımlılığı, oyun bağımlılığı” olarak da adlandırılabilceği belirtilmiştir. İnternet bağımlılığı, bir dizi davranışsal semptomlar ile sonuçlanan aşırı ve uzamış internet kullanımı tutumu olarak tanımlanmaktadır. Bireyler, internet kullanımına tipik olarak

günde 8-10 saat veya daha fazla ve haftada en az 30 saat ayırırlar. İnternet kullanımları engellenirse ajite ve kızgın olurlar. Sıklıkla yemeksiz ve uykusuz dönemler geçirirler. Okul, iş ya da aile ilişkilerini ihmal ederler.

İnternet bağımlılığı kavramıyla ilgili olarak literatüre başka bir kavram daha girmiştir, bu kavram “Netlessfobi” olarak adlandırılmaktadır. Netlessfobi kelimesi İngilizce “Being Netless Fobia” sözlerinin kısaltmasıdır ve anlam olarak internetsiz kalma korkusu olarak tanımlanmaktadır. İnternet bağımlılığı içerisinde değerlendirilen bu kavram, bireyin internetsiz ortamlarda kalamama ve internetten uzak kaldığında yoğun endişe ve kaygı duyma durumudur (Öztürk, 2015).

Balcı ve Gülnar (2009), üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmalarında internet bağımlılığının cinsiyete göre farklılaşmadığını belirtmişlerdir. Bağımlı kategorisinde yer alan bireylerin, internete girdiklerinde internete kapılmış gibi hissettiklerini, doyuma ulaşmak için internette bir öncekinden daha fazla zaman geçirmek istediklerini ve interneti sorunlarından kaçmak veya huzursuzluk/kaygı duygusundan kurtulma yolu olarak gördükleri sonuçlarına ulaşmışlardır.

Öztürk ve diğerleri (2007), Young’ın internet bağımlılığı konusundaki tanı ölçütleri şu şekilde sıralamışlardır:

- İnternet ile ilgili aşırı zihinsel uğraş,
- İnternete bağlı kalma süresinde artışa ihtiyaç duyma,
- İnternet kullanımını azaltmaya ve bırakmaya yönelik başarısız girişimler,
- İnternet kullanımında azalma olması durumunda yoksunluk belirtileri,
- İlk temastan daha fazla internete bağlı kalma isteği,
- Aşırı internet kullanımı yüzünden sosyal hayat, okul ya da işle ilgili sorunlar yaşama,
- İnternetle daha fazla bağlanmak amacıyla çevresindekilere yalan söyleme,
- İnternete bağlı olduğu süre içerisinde duygu değişiklikleri (umutsuzluk, suçluluk, anksiyete, depresyon gibi).

İnternet bağımlılığının tedavisinde bilişsel davranışçı terapiyi (BDT) kullanan Young, bağımlı bireylerin çoğunda üçüncü oturumdan itibaren klinik düzelmeyi

başladığını, sekiz oturum sonucunda ise belirgin bir klinik düzelmenin olduğunu ve bu düzelmenin altı aylık izleme sürecince korunduğunu ortaya koymuştur (Şenormancı, Konkan ve Sungur, 2010).

2.2.2. Akıllı Telefon Bağımlılığı

Akıllı telefon bağımlılığı, kimyasal bir bileşen ya da madde içermemesine rağmen kullanılmadığı zaman bireyde rahatsızlık yaratan ve yoksunluk belirtileri gösteren bir bağımlılık türüdür. Farklı araştırmacılar bu bağımlılık türünü “akıllı telefon bağımlılığı, problemlili mobil telefon kullanımı, mobil telefonun aşırı kullanımı” gibi isimlerle de adlandırmıştır (Süler, 2016).

Farklı fiyat aralığında bulunan akıllı telefonlara her kesimden tüketici bireylerin ulaşması çok kolaylaşmıştır. Bu sebeple bireyler gün içerisinde uzun saatlerini akıllı telefonlarıyla temas halinde geçirmektedir. Bu temas engellediğinde ise bireylerde korku, stres, endişe gibi belirtiler gözlemlenebilmektedir. Toplum içerisinde her kesimin ulaşabildiği akıllı telefonları en çok kullananlar ise gençlerdir. Gençler arasındaki yoğun akıllı telefon kullanımı günlük yaşam, sosyal hayat ve yakın ilişkiler üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilmekte hatta bağımlılığı yol açabilmektedir (Yıldırım, Ergüzel ve Sayar, 2019).

Akıllı telefon bağımlılığıyla ilişkili olarak yeni bir kavram daha literatüre girmiştir: Nomofobi. Nomofobi kelimesi, İngilizce “No Mobile Phobia” sözlerinin kısaltmasıdır ve kelime anlamı olarak cep telefonunu kaybetme korkusu olarak çevrilmektedir (Vikipedi, 2023). Akıllı ve Gezgin (2016)’e göre nomofobi, bireyin akıllı telefonuna ya da mobil cihazına erişemediğinde, onunla temas kuramadığında hissettiği korku ve kaygı süreci olarak tanımlanabilmektedir. Bu kaygı, bireyin gündelik ve akademik yaşamını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Akıllı telefon kullanımı daha çok gençlerde görüldüğü için ona paralel olarak nomofobi de daha çok gençlerde görülmektedir.

Literatürdeki nomofobi üzerinde yapılan araştırmalara bakıldığında, nomofobi ile günlük akıllı telefon kullanım süresi arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Erdem, Kalkın, Türen ve Deniz, 2016). Nomofobik bireylerin gösterdikleri davranış örüntülerini ise Akıllı ve Gezgin (2016), şu şekilde sıralamıştır:

- Gün içerisinde akıllı telefonlarını sık sık kontrol ederler,
- Yanlarında sürekli Őarj aleti taŐırlar,
- Uyanır uyanmaz akıllı telefonlarını kontrol ederler,
- Gece uyumadan önce akıllı telefonları ile zaman geçirirler,
- Gece telefonlarını kapalı tutmazlar.

2.2.3. Sosyal Medya Bağımlılığı

Kullanıcılar sosyal medyayı oyun oynamak, vakit geçirmek, iletişim kurmak, fotoğraf göndermek gibi farklı amaçlarla ziyaret etmektedirler. Bu ziyaretlerin aşırı ve kompulsif kullanımlara dönüŐmesi ise sosyal medya bağımlılığını meydana getirmektedir (Yedam, 2023).

Sosyal medya bağımlılığını, her yaŐtan insanın eğlence ve boş zaman amacıyla kullandığı sosyal medyanın aşırı kullanımı olarak tanımlayan Siberay (2023), sosyal medya bağımlılığının belirtilerini Şu Şekilde sıralamıştır:

- Sürekli evrimii olma isteği,
- Sosyal medya araçlarını yoğun olarak kullanma,
- Sosyal ortamlarda dahi sosyal ağlara odaklanma,
- Yüz yüze iletişim kurmaktan uzaklaşma,
- Gündelik hayat ve sosyal iliŐkilerde zedelenme,
- Sosyal medyadan uzak kalınca huzursuzluk ve yoksunluk hissetme,
- Yaşamın her anını ve tüm aktivitelerini sosyal ağlarda paylaŐma isteği,
- Sosyal medyada takip edilen kişilerle kendi hayatını karŐılaŐtırma drtŐ.

mleki ve Başol (2019), araştırmalarında gençlerin sosyal medyayı en çok sırasıyla “eğlence, iletişim ve gündemi takip etmek” amacıyla kullandıklarını tespit etmişlerdir. Gençlerin en çok kullandığı sosyal medya ağlarının ise sırasıyla “Instagram, Twitter ve Facebook” olduğu açıklamıŐlardır. Çiftçi (2018) ise niversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, sosyal medya bağımlısı olarak adlandırılabilen bireylerin günde 5 saat ve üzerinde sosyal medya ağlarını kullandıklarını tespit etmiştir.

2.2.4. Dijital Oyun Bağımlılığı

Dijital oyun bağımlılığı, video oyunlarının aşırı, kontrolsüz, takıntılı ve kompulsif kullanımı olarak kendisini gösteren bir bağımlılık türüdür. Dijital oyunlar bilgisayar, tablet, akıllı telefon ya da oyun konsolu aracılığıyla oynanabilmektedir. Özellikle çocuklarda ve gençlerde görülmektedir (Akkaş, 2020).

Dijital oyun bağımlılığı, psikiyatri alan yazınında oyun oynama süresini kontrol edememe, diğer etkinliklere karşı ilgi kaybı, oyun oynamadığında yoksunluk hissetme, bireyin olumsuz etkilere karşı oyun oynamaya devam etmesi gibi dürtü kontrol bozukluğu olarak nitelendirilmiştir (Irmak ve Erdoğan, 2016).

Dijital oyunların özelliklerini şu şekilde sıralanmaktadır (Hazar, 2018; akt. Akkaş, 2020):

- Dijital oyunlar eğlendirici ve zevk vericidir,
- Dijital oyunlar sürükleyicidir,
- Dijital oyunların bir yapısı vardır,
- Dijital oyunlar motive edicidir,
- Dijital oyunlar etkileşimlidir ve aktif katılım sağlar,
- Dijital oyunların zorluk dereceleri vardır,
- Dijital oyunların çıktıları ve dönütleri vardır,
- Dijital oyunlarda oyuncu galip gelerek egosunu tatmin etmek ister,
- Dijital oyunlarda mücadele, yarış ve rekabet vardır,
- Dijital oyunlarda oyuncular arasında etkileşim ve iletişim vardır.

Güvendi, Demir ve Keskin (2019) tarafından yapılan araştırmada ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı düzeyleri ile saldırganlık davranışları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Buna göre dijital oyun bağımlılığının çocuklarda saldırgan davranışlara neden olduğu söylenebilir. Dijital oyun bağımlılığı ve saldırganlık davranışı, erkek öğrencilerde kız öğrencilere göre daha fazla görülmektedir. Dursun ve Çapan (2018) yapmış oldukları araştırmada bireylerin özerklik olma ve hissetme düzeyleri düştükçe ve sosyal ilişkilerinde azalma oldukça daha fazla dijital oyun oynadıklarını tespit etmişlerdir.

2.3. Ahlak Kavramı

Ahlak, üzerinde psikoloji, felsefe, din gibi disiplinlerin çalıştığı bir kavramdır. Farklı kurumlar ve kişiler ahlak kavramı üzerine tanımlamalar yapmışlardır. TDK (2023)'ye göre ahlak (aktöre, sağıtöre), bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda olduğu davranış biçimleri ve kurallarıdır.

Ahlak, Arapça “hulk (huy)” kelimesinin çoğulu olup huylar, seciyeler anlamına gelmektedir, İngilizce de ise “moral, morality” kelimeleri bu anlamda kullanılır. Kelimenin en dar anlamıyla neyin doğru ya da yanlış sayılması gerektiğiyle ilgilenir, ahlak felsefesine ise etik denir (Vikipedi, 2023). Ahlak, bir toplumdaki iyi ya da kötü sayılan davranışların ölçütüdür (Diyamet İşleri Başkanlığı, 2014).

Ahlak bilimi, ahlak kurallarını inceleyen bir bilim dalıdır. Ahlak kurallarının da sahip olduğu birtakım özellikler vardır, bu özellikler şu şekilde sıralanabilir (Aktan, 2009):

- Ahlak kuralları; belirli bir toplum, grup ya da kişi için geçerli sayılan değer yargılarıdır, başka topluma, gruba ya da kişilere genellenemezler.
- Ahlak kuralları, belirli bir yerde geçerli olan değer yargılarıdır, her yerde geçerli sayılamaz. Bu konuda bazı istisna ahlak kuralları vardır: yalan söylememek, hırsızlık yapmamak gibi.

Ahlak kuralları, belirli bir zaman diliminde geçerliliği olan değer yargılarıdır. Bir dönemde kabul gören bir ahlak kuralı başka bir dönemde kabul görmeyebilir.

2.3.1. Ahlak Eğitimi

Ahlak eğitimi konusu, ilk çağlardan beri dünyanın her yerinde bilinen ve üzerinde durulan bir konudur. Ahlak eğitimi konusunda düşünürlerin, yazarların, bilim insanlarının farklı görüşleri olmakla beraber Platon ahlak eğitimini tamamen okulun bir görevi olarak görmüştür. Platon'a göre okullar aklını hem kendi hem de toplumda yaşayan diğer insanların faydası için kullanacak bireyler yetiştirmelidir. Ahlak eğitiminde amaç toplumdaki insanlara iyi ahlak sahibi olmakla ilgili bilgi, inanç, tutum ve davranış kazandırmak olmalıdır. Kısaca bireylere iyi, güzel, nazik yani ahlaklı olmak öğretilmelidir. Bu eğitim sonucunda bireyler ahlaki değerleri bilecek ve değerlerine

uygun davranışlar sergileyeceklerdir (Lickona, 1992; Kirschenbaum, 1995; akt. Akbaş, 2008).

Günümüzde verilen ahlak eğitiminin amacının ahlaki karaktere sahip bireyler yetiştirmek olduğu söylenebilir. Ahlaki karakter ise insanın onurunu koruyan, ilahi kitaplarda ve toplumun ortak geleneğinde yer alan değerlerin birey tarafından içselleştirilmesiyle oluşur (Dikmen, 2014). Aydın (2003), ahlaki karakterin geliştirilmesinde ahlak eğitiminin önemli olmakla beraber ilk ve en önemli sorumluluğun aileye düştüğünü vurgulamaktadır. Ahlaki karaktere sahip olan bireyler içerisinde yer aldıkları aile, iş ortamı, toplum gibi alanlarda da ahlaki değerlerin hâkim olmasını sağlayacaktır.

Ahlak eğitimi üzerine çeşitli filozoflar görüş bildirmişler ve çalışmalar yapmışlardır. İslam âleminin önemli düşünürlerinden Gazâlî'ye göre ahlak eğitimi, Allah'a yaklaşım onunla bütünleşme yolunda bir aşamadır. Allah'a yaklaşım ise değerler hakkında doğru bilgileri elde edip bu değerleri benimsemekle mümkündür. Anne, baba ve öğretmenler, kendilerine Allah'ın bir emaneti olan çocukları güzel ahlaka sahip olmaları için eğitmekle sorumludurlar (Durakoğlu, 2014).

Önemli ahlak filozoflarından birisi olan Kant, eğitimi fiziki ve ahlaki eğitim olmak üzere ikiye ayırmıştır. Fiziki eğitim, insanların hayvanlarla, sadece fizyolojik bir ihtiyaç olan beslenme ve bakım yönünden ortak olan kısmı ele almaktadır. Ahlak eğitimi diğer adıyla pratik ya da ruhi eğitim ise bireylerin özgür birer varlık olarak nasıl yaşayacakları ele alır. Çocuklar ahlak eğitimi sayesinde var olan potansiyellerini ve gizil güçlerini keşfedecek, geliştirecek ve bu sayede gelecekte uygun gördüğü yasalara göre kendisini idare edecektir. Yani doğal eğilimlere göre değil, kendisinin kabul ettiği yasalara göre davranmayı öğrenerek mekaniksellikten özgürlüğe geçiş yapacaktır (Kant, 1992; akt. Yayla, 2005).

2.4. Ahlaki Gelişim Kuramları

Ahlak konusu ilk çağdan beri birçok disiplinin araştırma alanına girmiştir. Ahlak kavramı, ahlak eğitimi, ahlak gelişimi gibi konular üzerine de çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Birçok bilim insanı da insanların ahlaki gelişim süreçlerini kuramlarıyla

açıklamaya çalışmıştır. Önemli ahlaki gelişim kuramcıları arasında Freud, Dewey, Piaget, Kohlberg ve Gilligan gibi isimler sayılabilir.

2.4.1. Psikanalitik Yaklaşımın Göre Ahlak Gelişimi

Psikanalitik yaklaşımının kurucusu kabul edilen Sigmund Freud'a göre ahlak gelişimi, duygusal-güdüsel bir süreçtir. Bu süreç ise Freud'un yapısal kişilik kuramının temel kavramları olan id-ego-süperego arasındaki dengeye bağlıdır. İd, sadece isteklerinin doyurulmasına odaklıdır. Ego, id'in isteklerine karşı bir süzgeç görevi görür ve id'in hangi isteklerinin doyurulacağına karar verir. Süperego ise anne baba tarafından aktarılan, geleneksel ve toplumsal değerlerin içsel temsilcisidir. Süperego, çocukların yetişkinlerle etkileşime girdiği yani Freud'un kişilik kuramında fallik döneme denk gelen 3-5 yaş arasında gelişir. Fallik dönemde çocuk, hemcinsi olan ebeveyne karşı düşmanlık duyguları beslerken, karşı cinsteki ebeveyne aşırı yakınlık gösterir. Bu süreç erkek çocuklarda "Oidipus Kompleksi" kız çocuklarda ise "Elektra Karmaşası" olarak adlandırılır. İşte tam bu dönemde yaşanan suçluluk duygusu da ahlak gelişiminin temelini oluşturur. Freud'a göre çocuklar "kötü" kavramını 2 yaş hatta daha öncesinde kavrar, çocuklar "kötü" kavramını "iyi" kavramından daha önce kazanır (Emin, 2020).

Freud'un ahlak gelişimi kuramına göre, kişilik ve ahlak gelişimi yaşamın ilk 5-6 yılında tamamlanmakta daha sonra önemli gelişmeler görülmemektedir. Fakat bu görüş çok fazla kabul görmemiştir çünkü bu görüşü destekleyen nesnel veriler bulunmamaktadır (Çırak, 2006).

Psikanalitik yaklaşımın önemli temsilcilerinden Erik Erikson'a göre ahlak gelişimi yetişkinliğin başlarına kadar devam etmektedir. Erikson'da Freud gibi ahlaki gelişim sürecini, kişilik kuramlarına paralel şekilde ele almıştır. Erikson, süperegonun yaklaşık olarak 4-6 yaş aralığına denk gelen "girişimcilik karşı suçluluk" döneminde geliştiğini söylemektedir. Bu dönemdeki çocuk davranışlarını ebeveynlerini memnun edecek şekilde ortaya koymaktadır. Birey, ergenlikte "kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası" döneminde farklı grupların düşüncelerini benimseyerek, yetişkinlikte ise "yakınlığa karşı yalıtılmışlık" döneminde toplumun gerçeklerini temel alarak kendi ahlaki bakış açısını oluşturmaktadır (Emin, 2020).

2.4.2. Davranışçı Yaklaşımın Göre Ahlak Gelişimi

Davranışçı yaklaşım, insan davranışı hakkında determinist bir anlayışı öne sürmektedir. Davranışçılar öğrenme sürecinde organizmanın çevresindeki uyarıcılara karşı yaptığı “tepkilere” ve davranış değiştirme süreci olarak “öğrenme ilkelerine” önem vermektedir (Commer, 1982; akt. Çırak, 2006).

Davranışçı yaklaşıma göre davranışlarımızı belirleyen kendi yaşantılarımızdır. Bu düşünceye göre insan, öğrendiği davranışların bütünüdür. “Uyarıcı-Tepki” bağı çerçevesinde, toplum tarafından olumlu karşılanan ve pekiştirilen davranışlar “doğru”, toplum tarafından hoş karşılanılmayan, cezalandırılan davranışlar ise “yanlış” olarak değerlendirilmektedir. Davranışçılar, model alarak öğrenmeyi de kabul etmişlerdir. Davranışçı anlayışı savunan kuramcılar, günlük yaşamdaki birçok davranışının model alma yoluyla kazanıldığını kabul etmektedir (Gürses ve Kılavuz, 2016).

2.4.3. Sosyal Öğrenme Yaklaşımına Göre Ahlak Gelişimi

Sosyal öğrenme kuramına göre ahlak gelişimi ile diğer davranışları kazanma süreci birbirine benzemektedir. Sosyal öğrenme kuramının temel kavramları olan “öğrenme, model öğrenme, model alma ve taklit” ahlak gelişimi sürecinde de davranışları öğrenmedeki işlevlerini göstermektedir. Doğru ve yanlış değerlerin öğrenilip, içselleştirilmesi taklit süreci sonucunda gerçekleşmektedir. Çocuk iyi modellerle karşılaşır ise iyi ahlak yapısının oluşmasını sağlarken, kötü bir modelle karşılaştığında kötü ahlak yapısı oluşmaktadır. Bireyin gözlemediği veriler, değerlerle özdeşleşmesini sağlamaktadır. Yani ahlak ve vicdan gelişimi sürecinde başta anne ve baba olmak üzere çevredeki modeller çok önemlidir. Küçük yaşta öğrenilen davranışların ise daha kalıcı olduğu savunulmaktadır (Emin, 2020).

Sosyal öğrenme kuramına göre çocuğun, ahlak gelişimi sürecinde içerisinde bulunduğu kültürün kurallarını doğru ya da yanlış değerler olarak ayırt edip, bu şekilde içselleştirmesi önemlidir. Kuram, bu değerlerin göreceli olduğunu ve bireyin içerisinde yaşadığı kültüre bağlı olduğunu söylemektedir. Sosyal öğrenme kuramı, ahlaklılığın kaynağının, ebeveynler tarafından aktarılan değerlerin içselleştirilmesi olduğunu savunmaktadır (Çırak, 2006). Ahlak gelişimi konusunda yapılan birçok araştırmanın sonucuna göre çocuklara güç gösterisi uygulamanın (çocuğa fiziksel şiddet uygulamak,

kapalı bir alana kilitlemek gibi fiziksel cezalar) çocukta olumsuz ahlak gelişimi oluşturduğu görülmüştür (Turgut, 2002; akt. İz, 2009).

Sosyal öğrenme kuramcıları, ahlak gelişimi sürecini ani değişimin olmadığı, sürekli ve birikimli şekilde ilerleyen bir süreç olarak değerlendirirler. Bu kuramcılara göre ahlaksal davranışlar da diğer davranışlar gibi pekiştirme, ceza ve gözleme dayalı şekilde öğrenilir (Güngör, 2003; akt. Çırak, 2006).

2.4.4. John Dewey'in Ahlak Gelişimi Kuramı

John Dewey, ahlaki gelişim sürecini bilişsel gelişime paralel olarak ele alan ilk ahlak gelişimi kuramcısıdır. Dewey, ahlak gelişimi sürecinde eğitimin önemine vurgu yapmaktadır. Eğitimin bireylerde değerler sisteminin gelişmesini sağladığını savunmaktadır. Eğitim sürecinde bireyin kendisini etkileyen ve geliştiren “ahlaki fikirler”, bireyin ahlaki yargısının da temelini oluşturmaktadır (Emin, 2020).

Dewey, ahlaki gelişim kuramında 3 temel evre üzerinde durmuştur (Uysal, 2010):

- a. Gelenek Öncesi Düzey:** Biyolojik ve sosyal dürtülerle güdülenen, ahlaki davranışları içeren evredir.
- b. Geleneksel Düzey:** Bireyin içinde bulunduğu grubun değerlerinin benimsendiği evredir.
- c. Özerk Düzey:** Bireyin davranışlarının kendi akıl yürütmeleri ve kararıyla oluşturduğu, bireyin içinde bulunduğu grubun standartlarını sorgulayarak kabul ettiği evredir.

Dewey'in görüşleri kuramsal çerçeve düzeyinde kaldığından pek destekçi bulamamıştır. Dewey, eğitimde bilimsel metotlar ile çalışılması gerektiğini savunmuştur. Eğitim bir bilim olarak ele alınmasının, eğitimin sanatsal yönüne bir engel oluşturmayacağını düşünmektedir. Eğitim problemi, sınıfta ya da okulda meydana gelen bir problemin çözülmesiyle başlar. Geliştirilen bilimsel metot ise sınıfta ya da okulda uygulanarak test edilir ve işlevselliği değerlendirilir. Dewey, eğitimin yaşama hazırlık değil yaşamın ta kendisi olduğunu savunmaktadır. Çocuk, kendi düzeyine ve ilgi alanlarına uygun olan deneyimler aracılığıyla öğrenmektedir. Öğrenme pratik bir süreçtir. Eğitim sürecinde öğretmen rehber konumunda olmalıdır. Dewey'in eğitim

felsefesine göre yetiştirilmek istenilen insanın özellikleri önceden bellidir. Kişilik ve ahlak gelişimi, çocuğun isteklerine bırakılmamıştır. Eğitimin temel amacı, demokratik, iş birliğine yatkın, içerisinde yaşadığı kültüre ve topluma uyum sağlayabilen bireyler yetiştirmektedir.

2.4.5. Jean Piaget'in Ahlak Gelişimi Kuramı

Piaget'e göre ahlak gelişimi de tıpkı zekâ gelişimi gibi evreler halinde ilerlemektedir. Ahlak gelişimi süreci özerktir yani ebeveynlerin talimatlarına göre değil çocuğun çevre hakkındaki gözlemlerine dayanmaktadır. Ahlak gelişiminde akranlarla olan etkileşim hayati önem taşımaktadır. Akranlarla olan etkileşim karşılıklılık, eşitlik ve adalet gibi kavramların çocuklar tarafından anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle Piaget, sınıfta akran etkileşimini öğrenme deneyiminin ayrılmaz bir parçası olarak görmektedir (Benson ve diğerleri, 2015).

Piaget'e göre iki tür ahlak vardır: somut ve soyut ahlak. Çünkü "işlem" yani mantık sadece somut ve soyut işlemler dönemlerinde vardır. İşlem öncesi dönemde mantık olmadığı için ahlak gelişiminden de söz edilemez. Piaget, çocukların ahlaki gelişim düzeylerini onların oyunlarını gözlemleyerek açıklamaya çalışmıştır. 0-2 yaş arasındaki çocukların kural olmaksızın sadece oyun oynadıklarını, 2-6 yaş arasındaki çocukların kuralların farkında olduklarını ancak bu kuralların neden koyulduğunu anlamlandıramadıklarını, 6-10 yaş arasındaki çocukların kuralları kabul ettiklerini ve yüksek bir otorite tarafından koyulduğu için değiştirilmez olduğuna inandıklarını tespit etmiştir ancak 11 yaş ve üzeri çocukların kuralların ne amaçla koyulduğunu kavradıklarını söylemiştir (Civelek, 2020).

Piaget, çocukların ahlaki gelişim sürecini ele alırken onların oyun oynarken, oyunun kurallarını nasıl uyduklarını, ilk kurallara saygı bilincinin nasıl oluştuğunu derinlemesine incelemiştir (Çiftçi, 2003). Piaget, bilişsel gelişim sürecinde geçerli sayılan ilkelerin, ahlak gelişimi sürecinde de geçerli olduğunu savunmuştur. Piaget çocuklara yönelttiği iki öykü arasındaki ilişkiyle ilgili sorular hazırlamış ve çocukları bu sorulara verdikleri cevaplar doğrultusunda ahlak gelişimi dönemlerine ayırmıştır. Bu dönemlerden birincisi "dışa bağımlı ahlak dönemi", ikincisi ise "özerk ahlak dönemidir" (Mercin, 2005).

Piaget'in ahlak gelişimi kuramı iki dönemden oluşmaktadır:

1- Ahlak Öncesi Dönem (0-6 yaş):

Piaget'e göre 0-6 yaş grubundaki çocuklarda kural kavramı olmadığı için bu yaş aralığında ahlak gelişimi söz konusu değildir. O yüzden bu dönem ahlakın gelişmemiş olduğu, ahlak öncesi dönem olarak adlandırılmaktadır. Çocuk, büyüklerin otoritesine sıkı sıkıya bağlıdır, önemli olan cezadan kaçınmaktır. Çocuk bu dönemde olayları benmerkezci bir bakış açısıyla değerlendirir (Civelek, 2020).

2- Ahlaki Gerçekçilik (Dışsal Kurallara Bağlı/Heteronom Ahlak) Dönemi (6-10 yaş):

Piaget'e göre dışa bağımlı ahlak (heteronom ahlak) dönemi 10 yaşına kadar sürmektedir. Bu dönemdeki çocuklar ahlaki değerleri bakımından dışarının düşüncelerine bağlıdır (Mercin, 2005).

Bu dönemdeki çocuklar ahlak yargıları bakımından dışa bağımlıdır. Çocuk somut düşündüğü için olayın sadece dışarıdan görünen kısmına odaklanmaktadır. Bu sebeple bir olayın ya da durumun ortaya çıkmasında niyeti asla önemsemezler, yalnızca ortaya çıkan fiziksel sonuca göre değerlendirme yapmaktadırlar. Örneğin kazayla 3 tabak kıran Emre, bilerek 1 taban kıran Can'a göre daha fazla suçludur çünkü fazladan 2 tabak daha kırmıştır. Piaget bu dönemdeki çocukların kuralları izlemekte tutarsızlıklar göstermekle beraber kuralları kabul ettiklerini ve kuralların yüksek bir otorite tarafından konulup, değiştirilemez olduğunu da düşünmektedirler. Davranışların temelinde cezadan kaçınma ve ödüle ulaşma isteği yatmaktadır (Civelek, 2020).

3- Ahlaki Özerklik (Ahlaki Görecelik/Otonom Ahlak) Dönemi (11 yaş ve üzeri):

Piaget, özerk ahlak dönemine gelmiş bireylerin daha bağımsız olduğunu savunmaktadır. Birey artık kuralları değişmez olarak görmemektedir. Belli durumlarda mevcut kuralların yeniden düzenlenebileceğini düşünmektedir (Mercin, 2005).

Piaget bu dönemdeki bireylerin artık kuralların niçin koyulması gerektiğini anlamaya başladıklarını savunmaktadır. Bireyler, kuralların insanlar tarafından koyulduğunu ve gerekirse değiştirilebileceğini kabul etmektedir. Zekâ gelişimi

açısından soyut işlemler dönemine ulaşan bu çocuklar, davranışları değerlendirirken sadece sonuca bakmamakta ve bireylerin o davranışı ortaya koyarken ki niyetlerine de odaklanmaktadır. Birey için adalet, eşitlik, insan hakları ve insan özgürlüğü gibi kavramlar önem kazanmaya başlamakta ve kurallar bu kavramlar çerçevesinde gerektiğinde değiştirilebilir kabul edilmektedir (Civelek, 2020).

2.4.6. Lawrence Kohlberg'in Ahlak Gelişimi Kuramı

Kohlberg, ahlak gelişiminin çocukluk ve ergenlik dönemlerinde aşamalar halinde geliştiğini savunmaktadır. 1956 yılında yaşları 10-16 yaş aralığında değişen 72 erkek çocuğu incelemek üzerine ahlak gelişimi çalışmalarına başlamıştır. Çalışmada çocuklara öncelikle ahlaki bir çıkmaz sunulmakta, daha sonra verilen iki alternatiften birisini seçmesi beklenmektedir. Bu süreçte çocukların vermiş olduğu tüm tepkiler kayıt altına alınmaktadır. Çocuklara sunulan her iki alternatifte tam olarak kabul edilebilir seçenekler değildir. Kohlberg deneye katılan çocukları 20 yıllık süre boyunca, her 3 yılda bir, artan yaşlarına oranla ahlaki eğilimlerinin nasıl değiştiğini saptamaktadır. Kohlberg, deneklerden aldığı cevaplar doğrusunda ahlak gelişiminin üç düzey ve altı aşamadan oluştuğunu saptamıştır. Kohlberg bu üç düzeyi gelenek öncesi, geleneksel ve gelenek sonrası; altı aşamayı ise itaat ve ceza, saf çıkarıcılık, iyi çocuk olma, kanun ve düzen, toplumsal sözleşme ve evrensel ahlak olarak sıralamıştır (Benson ve diğerleri, 2015).

Kohlberg'in ahlak gelişimi kuramı, Piaget'in ahlak gelişimi kuramının yeniden yorumlandırılmasıyla oluşturulmuştur. Kohlberg ahlak gelişimine, Piaget'in zihinsel gelişim ile bağdaştırarak oluşturduğu evre gelişimi kavramına göre yaklaşmış ve Piaget'in bu alandaki çalışmalarını sonuca ulaştırarak onun bulgularını genişletip yeniden düzenlemiştir (Gürses ve Kılavuz, 2016). Genel olarak Piaget'ten etkilenen Kohlberg, ahlaki gelişim kuramında tıpkı Piaget'te olduğu gibi ahlaki gelişim sürecinin değişmezliğini ve evrenselliğini esas almıştır. Ahlaki gelişim sürecinde evre atlama imkânı yoktur. Bireyler evreleri hızlı ya da yavaş geçirebilmektedir (Mercin, 2005).

Kohlberg'in ahlaki gelişim ilkeleri ise şu şekilde sıralanmaktadır (Civelek, 2020):

- Ahlaki gelişim evreleri kesin ve evrenseldir.

- Ahlaki gelişim evreleri düzenli bir sırayla ilerler ancak tüm insanlarda o evreye ulaşma yaşı aynı değildir.
- Birey içerisinde bulunduğu evreyi sindirdikten sonra bir sonraki evreye geçer. Önemli olan bir üst evreye ulaşmaktır.
- Birey ağırlıklı olarak bir evrenin/aşamının özelliklerini yansıtmakla beraber ahlaki yargısı, ara sıra bir üst ya da alt evreye/basamağa ait özellikleri yansıtabilir.
- Her bireyin ahlaki gelişimi farklı bir evrede sonlanabilmektedir. İnsanların çoğu “kanun ve düzen” evresinde takılı kalırken, kadınların çoğu “iyi çocuk eğilimi” aşamasında kalmaktadır.
- Bilişsel gelişim, ahlaki gelişim için gereklidir ancak yeterli değildir.

Kohlberg’in ahlak gelişimi kuramı üç düzey ve altı aşamadan meydana gelmektedir:

1- Gelenek Öncesi (Bencil) Düzey:

Bu düzeydeki çocuklar için kültürün getirdiği iyi-kötü, doğru-yanlış kavramlar açık ve nettir. Çocuklar davranışlar konusundaki ortak kurallara uymaktadırlar (Mercin, 2005). Gelenek öncesi düzeyde ahlaki muhakeme oluşumu hayatın ilk 9 yılını kapsamaktadır. Bu düzeydeki kurallar, oldukça katı ve sabittir. Bu düzeydeki ahlak anlayışı tamamen sonuçlara odaklıdır. Gelenek öncesi düzey, “itaat ve ceza eğilimi ve saf çıkarıcı eğilim” olmak üzere iki alt dönemde açıklanmaktadır (Benson ve diğerleri, 2015):

a) İtaat ve Ceza Eğilimi (Korkak Bencil):

Bu aşamada çocuklar eylemlerinin doğru ya da yanlış oluşunu karşılığında bir ceza alıp almamaya göre değerlendirir.

b) Saf Çıkarıcı Eğilim (Amaca Yönelik Araçsal İlişkiler/Pazar Ahlakı/Çıkarıcı Bencil):

Çocuk eylemlerinin doğru ya da yanlış oluşunu karşılığında aldığı ödüllere göre belirler. Başkalarının istekleri ancak çocuğa getireceği bir karşılık varsa değerlidir.

2- Geleneksel (Toplumsal) Düzey:

Bu düzeyde çevrenin bireylerden beklediği düşünce ve davranışlar ancak bireyin kendi inançları kadar önemlidir. Bireyde uzlaşmadan öte bir benimseme söz konusudur (Mercin, 2005). Geleneksel düzey, ergenlikte başlar ve yetişkinliğin ilk dönemine kadar devam eder. Bu düzeyde birey yalnızca sonuçlara odaklanmamakta, davranışın ardında yatan niyeti de değerlendirmektedir. Geleneksel düzey, “iyi çocuk olma eğilimi ve kanun düzen eğilimi” olmak üzere iki alt dönemde açıklanmaktadır (Benson ve diğerleri, 2015):

a) İyi Çocuk Olma Eğilimi (Kişilerarası Uyum):

Bu aşamada bireye göre iyi davranış, başkalarını memnun eden ya da onlara fayda sağlayan davranıştır. Amaç çevreye iyi biri olarak görünmektir.

b) Kanun ve Düzen Eğilimi:

Kanun ve düzen aşamasında birey iyi biri olmanın, toplumu korumak, var olanın düzenin bozulmaması için çabalamak, otoriteye saygı duymak ve kanunlara uymak ile mümkün olduğunu düşünmektedir.

3- Gelenek Sonrası (Evrensel) Düzey:

Gelenek sonrası düzeyde birey, evrensel kabulü olan, değer ve hukuki ahlak kurallarını korumaktadır. Bu kurallar mevcut yasalar ve kurullarla çelişse dahi korunmaktadır (Mercin, 2005). Kohlberg’e göre insanların yalnızca %10 ile %15’i bu düzeye gelebilmektedir. Bu düzeye ulaşan birey, toplumun kalıplarının dışına çıkmaktadır. Gelenek sonrası düzey, “toplumsal sözleşme eğilimi ve evrensel ahlak eğilimi” olmak üzere iki alt dönemde açıklanmaktadır (Benson ve diğerleri, 2015).

a) Toplumsal (Sosyal) Sözleşme Eğilimi:

Bu aşamaya ulaşan birey, otoriteye bireysel haklar konusunda hâlâ saygı duymaktadır. Ancak bireyde, bazı durumlarda bireysel hakların, kanunlardan daha önemli olabileceği bilinci oluşmuştur. İnsan yaşamının yalnızca kurallara uymaktan ibaret olmadığı hatta kurullardan daha değerli olduğu kavranmıştır.

b) Evrensel Ahlak Eğilimi:

Evrensel ahlak aşamasında, yargıç kişinin kendi vicdanıdır. Birey kendini herkes için eşit hak ve saygı elde etmeye adanmıştır. Adalet, eşitlik gibi evrensel ilkeler uğruna birey pasif direnişte gösterebilmektedir. Kohlberg'e göre altıncı evreye ulaşabilen az sayıdaki insanlardan birisi Hindistanlı lider "Mahatma Gandhi"dir.

2.4.7. Carol Gilligan'ın Ahlak Gelişimi Kuramı

Gilligan, Kohlberg'in kuramına karşı çıkararak kendi ahlak gelişimi kuramını ortaya koymuştur. Gilligan'a göre Kohlberg'in ahlak gelişimi aşamaları kesin ve evrensel değildir. Kohlberg'in kuramında sadece erkek çocuklarla çalışmasını ise büyük bir eksiklik olarak değerlendirmiş ve elde ettiği bu sonuçları kadınlara genellemeyeceğini savunmuştur. Ahlak gelişiminde önemli olan bir üst evreye ulaşmak değil, "ahlak sevgisini" kazanmaktır demiştir. Kadınlar ve erkekler arasındaki ahlaki farklılığın biyolojik değil, çocukluktaki ilişkiler ve toplumsal cinsiyetçi eğilimler olduğunu söylemektedir. Ayrıca Gilligan, erkeklerin ahlaki değerlerinde hak, hukuk, adalet, kurallar baskınken, kadınların ahlaki değerlerinde duygusallık, merhamet, koruma, şefkat, insanlar arası ilişkilerin baskın olduğunu savunmaktadır (Civelek, 2020).

Gilligan, kadınların ahlak gelişimi üzerine çalışmalar olmamasını büyük bir eksiklik olarak görmüş ve kadınların ahlak gelişimleri üzerine yapmış olduğu araştırmalarla, ahlak gelişimi çalışmaları açısından farklı bir bakış açısı ortaya koymuştur. Kadınların ve erkeklerin ahlaki değerleri arasında farklılıklar olduğunu savunan Gilligan, bu farklılıkları "Farklı Bir Sesle" ve "Ses ve Sessizlik Arasında" adlı yapıtlarında iki farklı model şeklinde belirtmiştir (Talbot, 2002; akt. Çam, Çavdar, Seydooğulları ve Çok, 2012).

Gilligan, kadınlardaki kendilik hissini ve ahlaki değerlerin diğer insanlar ile ilgilenme ve onlara karşı sorumlu hissetmeye dayandığını savunmuştur. Erkeklerin daha çok ayrılığa meyilli olduğunu ancak kadınların ise içerisinde buldukları ilişkiyi sürdürmeye ve oraya ait olmaya meyilli olduklarını gözlemlemiştir (Corey, 2008; akt. Uysal, 2010).

Gilligan ahlak gelişimini üç evrede incelemiştir (Civelek, 2020):

1- Bencillik Evresi (Gelenek Öncesi Evre):

Bu aşamadaki birey yalnızca kendini düşünür. Kendi ihtiyaçlarından yola çıkarak davranışlarda bulunur, amacı kendi yaşantısını sürdürebilmektir.

2- Sosyal Oluşum Evresi (Fedakârlık Evresi/Geleneksel Evre):

Bireyde başkalarına yönelik sorumluluk duygusu gelişir. Birey bencillikten uzaklaşarak başkalarının beklentilerini karşılamaya odaklanır ve fedakârca iyilik yapar.

3- İlkeli Ahlaksallık Evresi (Pasif Direniş Evresi/Gelenek Sonrası Evre):

Birey yaşamda hem kendisine hem başkalarına karşı sorumlu olduğunun bilincindedir. Birey olayları gerçekçi şekilde değerlendirir ve yaşamın sorumluluğunun alır.

2.5. Ahlak ve Teknoloji İlişkisi

“Ahlak” kavramının karşısında “ahlaksızlık” kavramı bulunmaktadır ve bu kavram yanlış davranışlara ve suçlara denk sayılmaktadır. Bu yüzden “ahlak” ve “suç” kavramları arasında bir ilişki olduğu gerçektir. Teknolojinin ise bu iki kavramı da doğrudan etkilediği düşünülmektedir. Teknoloji hem suç işlemeyi kolaylaştırmakta hem de suç ve suçlularla mücadele yönünde önemli katkılar sunması nedeniyle ahlak ve suç kavramları üzerinde önemli etkilerinin olduğu varsayılmaktadır (Büyükbingöl, 2019).

Teknolojinin gelişmesi sonucunda toplumlarda birtakım yeni ahlaki problemler de ortaya çıkmaktadır. Dedeoğlu (2006), ortaya çıkan bu etik sorunlardan bazılarını şu şekilde sıralamaktadır: Paylaşılan bilginin doğruluğu, özel yaşam ve mahremiyete ilişkin sorunlar, bilgisayar suçları, sanal ortam ve ilişkiler, fikri mülkiyet hakları ve yapay zekâ.

Koç (2013), tamamen olumlu amaçlar çerçevesinde geliştirilen bir teknolojinin bile olumsuz sonuçlara yol açmasının kaçınılmaz olduğunu savunmaktadır. Örneğin insan aklının mükemmel bir başarısı olan atomun parçalanması ve bunun sayesinde yapılan atom bombasının II.Dünya Savaşı sırasında Japonya'nın Hiroşima ve Nagazaki

şehirlerinde büyük bir yıkıma yol açması, batmasının mümkün dahi görülmediği Titanic'in henüz ilk yolcu seferindeki batması, uzun süren çalışmalar sonucunda geliştirilen uzay aracı Challenger'in düşmesi, yolcu taşıma işini kolaylaştırmak amacıyla tasarlanan uçaklarda meydana gelen kazalar sonucunda oluşan toplu ölümler bu düşünceyi destekler niteliktedir. Bu durumlarda en önemli ahlaki tehlike ise pek çok insanı etkileyen bu olumsuzluklara neden olan teknolojinin ahlaki sorumluluğunun kimseye yüklenememesidir.

Teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan kitle iletişim araçlarının da insanlarda ortaya çıkardığı ahlaki sorunlar görülmektedir. Özellikle boş zamanlarının büyük bir kısmını bu mecralarda geçiren çocuklar ve gençler, yayınlanan içeriklerde kan, şiddet, saldırganlık ve toplumsal ahlaki bozucu programlara maruz kalmaktadır. Bu mecralarda zaman geçiren bireylerin suç işleme oranlarının arttığı söylenmektedir (Büyükbıngöl, 2019).

Milyarlarca kullanıcıya sahip sosyal medya ağlarının, çok sayıda kişiye iletişim olanağı sağlama gibi faydaları bulunsa da işini içine kişisel çıkarlar ve kötü amaçlar girince birçok olumsuz ahlaki davranışlara neden olmaktadır. İsveç'te genç bir kadına tecavüz eden üç suçlunun bu anı Facebook üzerinden canlı yayınlaması, bu platformlarda siyasi, dinsel ve cinsel ahlakdışı paylaşımların yapılması, toplumsal birliğe, değerlere ve kültüre zarar vermeyi amaçlayan çalışan terör örgütü üyelerinin paylaşımları ve devletin bu paylaşımların hepsine ulaşım yaptırıp uygulayamaması toplumun ahlaksal çöküntüye ve birlik beraberliğin bozulmasına neden olmaktadır. Sosyal medya ağları dışındaki bazı internet sitelerinde yasa dışı maddelerinin satışlarının yapılması ve yine devletin tüm bu sitelere ulaşım yaptırıp uygulayamaması gençlerin zararlı madde alışkanlıklarının artmasına neden olmaktadır (Cereci, 2017).

Teknolojik gelişmelerin bireylerin ahlaki gelişimleri üzerinde faydaları olduğu kadar zararları olduğu da aşıkardır. Devlet ya da başka kurumların teknolojik gelişmeler, kitle iletişim araçları, internet ve sosyal medya aracılığıyla ortaya çıkan ahlakdışı davranışların hepsini takip edip, yaptırım uygulaması mümkün değildir. Çünkü teknolojik gelişmeler, kitle iletişim araçları, internet ve sosyal medya platformları milyarlarca kişiye hitap etmektedir. Bu çerçevede henüz erken yaşlarda çocuklara ve gençlere tüm teknolojik gelişmeleri kullanmada sahip olmaları gereken

ahlaki kuralları eğitim kurumlarında öğretmek bireylerin denetimlerini kendilerinin sağlamasına ve teknolojinin olumsuz etkilerinin azalmasına katkı sağlayacaktır.

2.6. İlgili Araştırmalar

Bu araştırma, Türk Z Kuşağının teknoloji bağımlılığı ile ahlaki olgunluk düzeyi arasındaki ilişkiyi analiz etme amacıyla ele alınmıştır. Yurt içi ve yurt dışı literatür tarandığında Türk Z Kuşağının teknoloji bağımlılığı ile ahlaki olgunluk düzeyi arasındaki ilişkiyi analiz etmeye yönelik doğrudan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak literatürde z kuşağı, teknoloji bağımlılığı, ahlaki olgunluk ve ahlak gelişimi konularını ayrı ayrı ele alan farklı çalışmalara rastlanmıştır. Bu yüzden de araştırmada “İlgili Araştırmalar” başlığının altında, araştırmanın konusuyla doğrudan değil, dolaylı olarak ilişkili olan çalışmalara yer verilmiştir.

Literatürde z kuşağı, teknoloji bağımlılığı, ahlaki olgunluk ve ahlak gelişimi konuları üzerine yapılmış olan araştırmalar sıralanırken belli bir sistematığe göre sınıflandırılmıştır. Öncelikle ilgili araştırmalar “Yurt İçi Araştırmalar” ve “Yurt Dışı Araştırmalar” olmak üzere iki ayrı sınıfa ayrılmıştır. Bu çerçevede ilgili araştırmalar sırasıyla “z kuşağı, teknoloji bağımlılığı, ahlaki olgunluk ve ahlak gelişimi” şeklinde sıralanmıştır. Son olarak ise araştırmalar kendi konuları içerisinde en yakın tarihte yayımlanandan en uzak tarihte yayımlanana göre sıralanmıştır.

2.6.1. Yurt İçi Araştırmalar

Gökoğlu (2022), “Aile Tutumlarının Z Kuşağının Değer Yönelimleri Üzerine Etkisi” adlı araştırmasında, son zamanlarda ailelerin çocuklarıyla olan etkileşiminin azaldığını ve z kuşağının buradaki boşluğu dijital teknolojilerin yarattığı bir sosyalleşme ile doldurmasının değer yönelimleri üzerindeki etkisini ele almıştır. Gökoğlu, araştırmasında Ankara ilindeki ortaöğretim kurumlarında eğitimine devam eden 528 öğrenciyle çalışmıştır. Bu kişilerden topladığı verileri SPSS programı ile analiz etmiştir. Araştırma sonucunda ulaşılan bilgilere bakıldığında ebeveyn tutumları ve z kuşağının değer yönelimleri, demografik değişkenlere göre farklılık göstermektedir. Ebeveyn tutumları ile z kuşağının değer yönelimleri arasındaki bağ korelasyon analizi ile incelenmiştir. Bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Sonuçlar ele alındığında, ebeveynlerin demokratik tutumlarının z

kuşağının değer yönelimini pozitif yönde etkilediği görülürken; koruyucu istekçi tutum ve otoriter tutumun ise z kuşağının değer yönelimini negatif yönde etkilediği görülmektedir.

Pekcan (2022), “Denetimsiz İnternet Yayıncılığının Z Kuşağında Yarattığı Toplumsal ve Kültürel Algılar Üzerine İnceleme: İnternet Yayıncılığı Uygulaması Olarak TikTok Örneği” adlı çalışmasında, z kuşağı olarak nitelendirilen bireylerin şiddet, argo ve cinsellik içeren paylaşımlardan ne düzeyde etkilendiğini ortaya koymayı hedeflemiştir. TikTok uygulamasına dair çalışmaların sınırlı olması araştırmanın önemini artırmaktadır. Çalışmanın evrenini TikTok sosyal medya platformu oluştururken, örneklemini ise TikTok uygulamasını kullanan z kuşağı olarak nitelendirilen bireyler oluşturmaktadır. Araştırmada betimsel amaçlı nicel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonuçları incelendiğinde, z kuşağı içerisinde yer alan TikTok kullanıcılarının kimlik, kültür ve toplumsal algılarının farklı kültür ve toplumlardan etkilendiği saptanmıştır. Bu etkilenme-öğrenme sürecinde ise TikTok uygulamasında paylaşılan şiddet, argo ve cinsel içerikli paylaşımların anlamlı düzeyde etkili olduğuna ulaşılmıştır.

Sarı (2022), “Sosyal Medya Kullanımının Z Kuşağı Üzerindeki Bağımlılık Yansımaları” adlı çalışmasında, z kuşağının yaşamında sosyal medyanın yeri, sosyal medya bağımlılığının günlük yaşam üzerindeki etkisi ve bu etkilerin demografik değişkenlere göre yansımalarını ortaya koymayı hedeflemiştir. Bu çerçevede araştırmanın evrenini Sakarya Üniversitesinde öğrenim gören 48.748 öğrenci oluştururken, örneklemini Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesinde eğitimine devam eden 300 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmacı çalışmasındaki verileri “anket” yoluyla toplarken, verileri yorumlarken nicel analiz yönteminden yararlanmışır. Araştırmanın sonuçları ele alındığında, z kuşağında yer alan bireylerin sosyal medya bağımlılık düzeyleri “az bağımlı” olarak tespit edilmiştir. Cinsiyet, yaş ve günlük kullanım süreleri incelendiğinde ise farklılıklar görülmüştür. Cinsiyet değişkeni ele alındığında kadınların erkeklerden daha çok sosyal medyada vakit geçirdiği, yaşı küçük olan bireylerin sosyal medya bağımlılık eğilimlerinin, yaşı büyük olanlara göre daha yüksek olduğu ve sosyal medya kullanım süresi arttıkça bağımlı olma eğiliminin de arttığı gözlemlenmiştir.

Alp (2021), “Z Kuşağının Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıklarının Aile İletişimine Etkisi: Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi Örneği” adlı çalışmada, z kuşağı içerisinde yer alan üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıklarının aile içindeki iletişime etkilerini ortaya koymayı hedeflemiştir. Araştırmada z kuşağında yer alan üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıklarının aile içi iletişime etkisi “z kuşağı” üzerinden ele alınması, araştırmanın önemini artırdığı gibi bu araştırmayı diğer araştırmalardan ayıran önemli bir etken olmuştur. Çalışmanın örneklemini Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesinde öğrenim gören z kuşağı üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Veriler toplanırken nicel araştırma yöntemlerinden birisi olan “anket” tekniği kullanılmıştır. Elde edilen veriler analiz edilirken ise SPSS 25.0 programından yararlanılmıştır. Araştırmanın sonuçları ele alındığında ise z kuşağında yer alan üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıklarının aile içindeki ilişkileri olumsuz yönde etkilemediği saptanmıştır.

Özkul (2021), “Dijital Oyun Oynayanların Kişilik ve Değerleri: Z Kuşağı Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmada, dijital oyun oynayan ile dijital oyun oynamayan bireylerin kişilik özellikleri ve değer yönelimleri arasındaki farkı ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırmanın bu konu üzerine temellendirilmesinin sebebi olarak ise oyunun insana keyif veren bir eylem olması ve günümüzde teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkan dijital oyunların büyük kitleler tarafından ilgi görmesidir. Araştırmanın çalışma grubu olarak Süleyman Demirel Üniversitesinde eğitimine devam eden 738 öğrenci seçilmiştir. Bu araştırma grubundan veriler, çevrimiçi anket yöntemiyle toplanmıştır. Araştırmaya da veri toplama amacıyla “Kişisel Bilgi Formu”, “HEXACO-60 Kişilik Envanteri” ve “Portre Değerler Anketi” araçları kullanılmıştır. Araştırma sonuçları incelendiğinde ise dijital oyun oynayan z kuşağında yer alan bireylerin, dijital oyun oynamayanlara kıyasla daha dışadönük, sosyal, girişken ve konuşkan bireyler oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca dijital oyun oynayan z kuşağı mensubu bireylerin başarı odaklı, sosyal çevresinde saygı kazanmayı arzulayan, takım çalışmasına yatkın bireyler oldukları sonucuna da ulaşılmıştır.

Yardımcı (2021), “Z Kuşağının Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıklarıyla Değerlerin İncelenmesinde Medya Okuryazarlığının Önemi: Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi Örneği” adlı çalışmada, z kuşağının sosyal medya kullanım

alışkanlıklarında insani, ahlaki, kültürel ve etik değerleri koruyup koruyamadığını ortaya koymayı hedeflemektedir. Çünkü zaman zaman sosyal medyaya yansıyan evrensel değerler ile bireylerin sahip oldukları değer algılarının uyumsuzluk gösterdiği gözlemlenmiştir. Bu uyumsuzluk durumunda ise bireylerin sorgulama yetileri devreye girmektedir. Araştırmanın evrenini z kuşağında (1995 sonrası doğanlar) yer alan bireyler oluştururken, örneklemini ise Sakarya Üniversitesinde eğitimine devam eden z kuşağında yer alan 265 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada, “odak grup görüşmesi” ve “nicel analiz yöntemi” kullanılmıştır. Nitel bir yöntem olan odak grup görüşmesi için Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesinde öğrenim gören öğrenciler arasından z kuşağını temsil edecek beş öğrenci seçilmiştir. Araştırmanın sonuçları değerlendirildiğinde ise z kuşağında yer alan bireylerin sosyal medya kullanım alışkanlıklarının sahip oldukları insani, ahlaki, kültürel ve etik değerleri olumsuz açıdan etkilediği tespit edilmiştir. Z kuşağındaki bireylere, medya okuryazarlığı eğitiminin verilmesinin ise sahip oldukları saygı değerlerini pozitif yönde artırdığı saptanmıştır.

Biga (2021), “Sosyal Medyanın Z Kuşağı Tüketicilerinin Karar Verme Davranışları Üzerindeki Rolü” adlı çalışmasında, z kuşağının alışveriş davranışlarının internet ve sosyal medyadan ne düzeyde ve ne biçimde etkilendiğini ortaya koymayı hedeflemiştir. Artık internet ve sosyal medya günlük yaşamında vazgeçilmez parçaları haline gelmiştir. Bu sebeple bireylerin çeşitli alanlarda internet ve sosyal medyanın etkisinde kalma ihtimalinin olduğu düşünülmektedir. Ayrıca dünyanın çeşitli yerlerinde pazarlama sektöründe yer alan firmaların geniş kitlelere ulaşmak adına internet ve sosyal medyayı kullandığı görülmüştür. Araştırmanın örneklemini 491 z kuşağı mensubu birey oluşturmaktadır. Araştırma sürecinde katılımcılardan veriler toplanırken “anket” yönteminden yararlanılmıştır. Katılımcılardan elde edilen veriler analiz edilirken ise SPSS programı kullanılmıştır. Elde edilen verileri detaylandırmak için ise anketin yanı sıra görüşme tekniğine başvurulmuştur. Bu kapsamda 15 kişiyle yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede araştırmanın sonuçlarına bakıldığında ise z kuşağında yer alan bireylerin, alışveriş ve satın alma kararlarının hem öncesinde hem de sonrasında sosyal medyadan çeşitli yönlerden etkilendiği tespit edilmiştir.

Yücekök (2019), “Türkiye’de Z Kuşağının Sosyal Medya Kullanımında Alışkanlıkları Bağlamında Kültürel Yabancılaşma Olgusunun Rolü” adlı çalışmasında,

Türkiye’de z kuşağında yer alan bireylerin sosyal medya kullanımlarında kültürel yabancılaşmanın sonucunu ortaya koymayı hedeflemiştir. Günümüzde sosyal medya, toplumsal yapıda dahil olmak üzere birçok farklı alanı etkilemektedir. Sınırların olmadığı sosyal medya ortamlarında bireyler ve toplumlar, yabancı kültürlerin parçalarına maruz kalmaktadır. Bu durumda bireylerin kendi öz kültürlerinden uzaklaşarak, kendi kültürlerine yabancılaşmalarına sebep olmaktadır. Bu kapsamda gerçekleştirilen araştırmada, araştırmanın örneklemini olarak Türkiye’de yaşayan, z kuşağı içerisinde yer alan 401 kişiyle çalışılmıştır. Katılımcıların sosyal medya kullanım alışkanlıkları doğrultusunda kültürel yabancılaşma seviyeleri ölçülmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında ise Türkiye’de yaşayan ve z kuşağı içerisinde yer alan bireylerin, yoğun sosyal medya kullanımı sonucunda kendi öz kültürlerine yabancılaştığı ve uzaklaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Coşkun (2019), “Z Kuşağı Mensubu Öğrencilerin Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları” adlı çalışmasında, z kuşağının sosyal medya kullanım alışkanlıklarını ortaya koymayı hedeflemiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler sonucunda hayatımızda önemli bir konuma sahip olmaya başlayan sosyal medya, birbiriyle benzer niteliklere sahip ve benzer ihtiyaçları olan kuşakların oluşmasını sağlamıştır. Bu sosyal medya ağları, z kuşağının yoğun biçimde ilgisini çekmektedir. İçerisinde yaşadığımız bilgi ve teknoloji çağının içerisine doğan z kuşağı, sosyal medya kullanımı konusunda önemli bir konuma sahiptir. Bu doğrultuda araştırmanın örneklemini İstanbul’da yaşayan, sosyal medyayı aktif kullanan ve z kuşağı içerisinde yer alan 450 öğrenciyle çalışılmıştır. Katılımcılardan veri toplamak amacıyla 20 sorudan oluşan bir anket kullanılmıştır. Elde edilen verileri analiz etmek için ise SPSS 24.0 programından faydalanılmıştır. Araştırmanın sonuçları ele alındığında, z kuşağı mensubu bireylerin sosyal medya ağlarını yoğun olarak kullandıkları ve günün önemli bir kısmını bu mecralara ayırdıkları tespit edilmiştir. Çevrelerinde kişilerle yüz yüze görüşmeler dahi sosyal medya ağlarında görüşmeye devam ettikleri, sosyal medyanın kendisini ve sosyal medyadaki paylaşımları önemsedikleri saptanmıştır.

Karakaş (2022), “Pandemi Sürecinde Sınıf Öğretmeni Adaylarının Teknoloji Bağımlılığı Nedenlerinin İncelenmesi” adlı çalışmasında, sınıf öğretmenliği bölümünde öğrenim gören adayların pandemi dönemindeki teknoloji bağımlılıklarının nedenlerini

ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın evrenini 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Fırat Üniversitesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi ve İnönü Üniversitesinde sınıf öğretmeni alanın eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Bu çerçevede araştırmanın nicel örneklemini Fırat Üniversitesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi ve İnönü Üniversitesinde sınıf öğretmeni alanın eğitim gören 405 öğrenci oluştururken; nitel örneklemini Fırat Üniversitesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi ve İnönü Üniversitesinde sınıf öğretmeni alanın eğitim gören 20 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak için “Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği” kullanılmıştır. Elde edilen nicel verilerin analizi için ise SPSS 22.0 programı kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde ise sınıf öğretmeni adaylarının teknoloji bağımlılık düzeyi orta düzeyde çıkmıştır. Cinsiyete göre kıyaslandığında erkek öğretmen adayların teknoloji bağımlılık düzeyi kadın öğretmen adaylara göre daha yüksektir. Katılımcıların sosyoekonomik durumu yükseldikçe bağımlılık düzeylerinin de yükseldiği görülmüştür. Araştırmada, katılımcıların pandemi sürecinde teknolojik ürünleri kullanım sürelerinde artış olduğu ortaya konmuştur. Katılımcıların, teknolojik cihazları daha çok boş vakitlerini doldurmak için kullandığı tespit edilmiştir. Son olarak katılımcılar birçoğunun kendilerini teknoloji bağımlısı olarak nitelendirdiği saptanmıştır.

Doğan (2022), “Tıp Fakültesi Dönem 1 Öğrencilerinin Bakış Açısıyla Teknoloji Bağımlılığının İncelenmesi: Karma Bir Araştırma” adlı araştırmasında, tıp okuyan öğrencilerle çalışmış ve onların teknoloji bağımlılığı üzerine görüşlerini, tedavi önerilerini ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmada karma desen kullanılmıştır. Araştırmanın nicel kısmının örneklemini Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi 1.dönem öğrencileri oluşturmuştur. Bu öğrencilerin bağımlılık düzeyleri “Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği” aracılığıyla ortaya koyulmuş ve bunlar arasından nitel araştırmaya katılacak 4 odak grubu oluşturulmuştur. Bu odak gruplarından da toplamda 15 öğrenci seçilmiş ve araştırmanın nitel kısmına dahil edilmiştir. Bu öğrencilerden elde edilen veriler MAXQDA 2020 aracılığıyla analiz edilmiştir. Verilerin analizi sonucunda bağımlılık olgusu; ayrı kalamama, vazgeçememe, sigara, dizi vb. kelimelerle tanımlandığı görülmüştür. Teknoloji bağımlılığının sebepleri ise bireysel, sosyal, çevresel ve ailevi olmak üzere dört ayrı başlığa ayrılmıştır. Öğrencilerin çözüm önerileri ise bireysel, ailesel ve kamusal olmak üzere üç temaya ayrılarak sunulmuştur.

Koç (2021), “Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Teknoloji Bağımlılıkları İle Kişilikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı çalışmada, araştırmaya katılan öğrencilerinin teknoloji bağımlılığı düzeyleri ile sahip oldukları kişilikleri arasındaki ilişkiyi, katılımcıların gözlemlerini göz önüne alarak ortaya koymayı amaçlamıştır. Tarama modeline göre yapılan araştırmada, Selçuk Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören 312 erkek ve 215 kadın öğrenci olmak üzere toplam 527 öğrenciyle çalışılmıştır. Araştırmanın verileri Kişisel Bilgi Formu, Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği ve Beş Faktör Kişilik Ölçeği olmak üzere üç farklı ölçek aracılığıyla toplanmıştır. Toplanan verilerin analizi SPSS 21.0 programı aracılığıyla yapılmıştır. Analiz edilen verilerin sonuçları incelendiğinde, katılımcıların teknoloji bağımlılığı düzeyleri ile kişilikleri arasında pozitif yönlü, anlamlı ve orta düzeyde bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Katılımcıların teknoloji bağımlılığı düzeyleri ile cinsiyetleri, bölümleri ve teknolojik araçları kullanma zaman aralığı değişkenleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu görülürken; yaş ve sınıf değişkenleri ile anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı görülmüştür. Araştırmanın genel sonucu ele alındığında Spor Bilimleri Fakültesinde eğitim gören öğrencilerin teknoloji bağımlılığı düzeyleri ile kişilikleri arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğu ortaya koyulmuştur.

Kaya (2021), “Teknoloji Bağımlılığı ve Sosyal Kimlik Oluşumu Üzerine Kültürel Bir Araştırma” adlı çalışmada, katılımcıların teknoloji bağımlılığı düzeyi ile sosyal kimlikleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmada Amasya'nın Merzifon ilçesindeki farklı ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 14-19 yaş aralığında olan yani z kuşağı içerisinde yer alan 284 öğrenci ile çalışılmıştır. Araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen 5'li likert tipindeki anket aracılığıyla toplanmıştır. Elde edilen verilerin korelasyonel analizi yapılmıştır. Araştırma sonucu incelendiğinde z kuşağındaki bireylerin teknoloji bağımlılığı düzeyleri ile olumsuz sosyal kimlik oluşumu arasında pozitif yönlü ve yüksek düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır. Araştırmacı ulaştığı bu sonucun teknoloji bağımlılığının, z kuşağının olumsuz bir sosyal kimlik geliştirmesi üzerinde etkisi olduğunu gösterdiğini ve araştırmanın başında belirlediği ana hipotezin kabul edildiğini belirtmiştir.

Salamci (2020), “Ergenlerde Teknoloji Bağımlılığının Anne-Baba Tutumları ve Duyusal Zekâ ile İlişkisi” adlı çalışmada, ergenlerdeki teknoloji bağımlılığı

düzeyleleri ile anne-baba tutumları ve duygusal zekâ arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamıştır. Katılımcılardan Sosyo-Demografik Bilgi Formu, Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği, Bar-On Duygusal Zekâ Ölçeği (Çocuk ve Ergen Formu) ve Anne-Baba Tutum Ölçeği aracılığıyla veriler toplanmıştır. Toplanan veriler analiz edilirken SPSS 22.0 programından yararlanılmıştır. Araştırmanın örneklemini ise 1183'ü kadın, 817'si erkek olmak üzere toplam 2000 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma sonuçları incelendiğinde ergenlerin teknoloji bağımlılığı ve sosyal ağ kullanma, anlık mesajlaşma, web sitelerini kullanma, çevrimiçi oyunlar oynama ile anne-baba tutumları içerisinde yer verilen kabul/ilgi boyutu ve denetim alt boyutları arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Ergenlerin teknoloji bağımlılığı düzeyleri ile duygusal zekânın alt boyutlarından olan birey içi, bireylerarası, uyum, stres yönetimi ve genel ruh hâli arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Anne-baba tutum ölçeğinin alt boyutlarından olan denetim ile duygusal zekâ arasında ise pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Cinsiyet değişkeni ile duygusal zekâ düzeyleri arasında ise anlamlı düzeyde bir farklılaşma olduğu ortaya koyulmuştur.

Ayaz (2016), "Ergenlerde Teknoloji Bağımlılığının Bazı Psikososyal Değişkenlerle İlişkisi" adlı araştırmasında, ergenlerde teknoloji ve internet bağımlılığına neden olan psikososyal değişkenleri incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada, Başakşehir Çınar Kolejinde 9-10-11.sınıflarda eğitim gören 399 lise öğrencisiyle çalışılmıştır. Katılımcıların normal dışı internet kullanım süreleri ve kullanım biçimlerinin anne-baba tutumlarıyla olan ilişkisini ortaya koymaya çalışılmıştır. Araştırmada veriler, Problemlili İnternet Kullanım Ölçeği, Anne-Baba Tutum Ölçeği ve Bireysel Tanıma Formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmanın sonuçları analiz edildiğinde ergenlerin teknoloji ve internet bağımlılık düzeylerindeki artış ile anne-babaların otoriter ve koruyucu tutumları arasında pozitif yönlü; demokratik tutumlarıyla ise negatif yönlü ilişkiler olduğu saptanmıştır.

Köse (2022), "Problemlili İnternet Kullanımının Ahlaki Olgunluk ve Öz Aşkınlık Üzerinden Yaş Gruplarına Göre Değerlendirilmesi" adlı araştırmasında, yetişkinlerin problemlili internet kullanım alışkanlıklarını, öz alışkanlık ve ahlaki olgunluk değişkenlerini ele alarak yaş gruplarına göre incelemiştir. Ayrıca katılımcıların demografik durumlarına göre de sonuçların farklılaşp farklılaşmadığını ortaya koymayı

amaçlamıştır. Bu kapsamda araştırmanın evreni Türkiye’de internet kullanan tüm yetişkin bireyler iken araştırmanın örneklemini 18-80 yaş aralığındaki 651 katılımcı oluşturmuştur. Araştırma verilerini elde etmek için ise online ortamda; Demografik Veri Formu, Problemler İnternet Kullanımı Ölçeği, Öz Aşkılık Ölçeği ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen veriler analiz edildiğinde ise yetişkin bireylerin problemler internet kullanım düzeylerinin, ahlaki olgunluk düzeylerinin ve öz aşkılık düzeylerinin demografik değişkenler açısından ele alındığında anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Ahlaki olgunluk ve öz aşkılık değerleri ile yetişkin bireylerin problemler internet kullanımı üzerinde anlamlı bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Ancak ahlaki olgunluk ve öz aşkılık düzeyleri ile yetişkin bireylerin problemler internet kullanımı arasında yaş demografik faktörü ile anlamlı düzeyde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Erol (2019), “Lise Öğrencilerinde Sosyal Medya Aktiviteleri ve Ahlaki Olgunlukla İlişkisi” adlı araştırmasında, lise düzeyindeki öğrencilerin sosyal medya aktiviteleri ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Ayrıca sonuçlar çeşitli demografik değişkenler arasından da ele alınmıştır. Araştırmanın örneklemini Tokat il ve ilçelerinde öğrenim gören lise düzeyindeki 563 öğrenci oluşturmaktadır. araştırmanın verileri toplanırken; Kişisel Bilgi Formu, Sosyal Medya Ahlaki Olgunluk Anket Formu ve Ahlaki Olgunluk Ölçeğinden faydalanılmıştır. Elde edilen sonuç lise seviyesinde öğrenimine devam eden öğrencilerin sosyal medya etkinlikleri ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasında demografik değişkenler açısından da anlamlı düzeyde farklılık olduğu şeklindedir.

Gül (2019), “Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Tutumları ile Ahlaki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı araştırmasında, farklı lise türlerinde öğrenim gören öğrencilerin sosyal medya tutumları ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın evrenini İstanbul İli Avrupa Yakasında yer alan farklı lise türlerinde ve farklı sınıf düzeylerinde eğitime devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise İstanbul ili Avrupa Yakasında bulunan farklı lise türlerinde ve farklı sınıf düzeylerinde öğrenimine devam eden 670 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma için veriler toplanırken; Kişisel Bilgi Formu, Sosyal Medya Tutum Ölçeği ve Ahlaki

Olgunluk Ölçeğinden faydalanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre farklı lise türlerinde öğrenim gören erkek öğrencilerin farklı lise türünde öğrenim gören kız öğrencilere kıyasla sosyal medya kullanımının daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre ilgili öğrencilerin genel ağa katılım sağlamada yaygın olarak cep telefonundan yaralandığı sonucuna varılmıştır. Farklı lise türlerinde öğrenimine devam eden öğrencilerin sosyal medya tutumları ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasında ise düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Şengün (2008), “Lise Öğrencilerinin Ahlaki Olgunluk Düzeylerinin Bazı Kişisel Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı araştırmasında, lise düzeyindeki öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyleri ile bazı kişisel değişkenler arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamıştır. İlgili araştırmanın örneklemini Samsun ilinde yer alan liselerde eğitimine devam eden 830 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri toplanırken; Kişisel Bilgi Anketi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyet, lise türü, akademik başarı düzeyi, yerleşim yeri, anne-baba tutumu, annenin öğrenim düzeyi ve mesleği, ailenin ekonomik durumu ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin alınıp alınmaması gibi değişkenlerin öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeylerini ciddi oranda etkilediği kanısına varılmıştır.

Arslan (2020), “Beliren Yetişkinlik Dönemindeki Bireylerin Ahlaki Gelişim Düzeylerinin Eleştirel Düşünme Becerisi, Empatik Eğilim ve Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi” adlı araştırmasında, beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin ahlaki gelişim düzeylerinin eleştirel düşünme becerisi, empatik eğilim ve demografik değişkenler açısından ele alınması amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini Sivas Cumhuriyet Üniversitesinde 2019-2020 eğitim öğretim yılında öğrenim gören 538 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın verilerini toplarken; Demografik Bilgi Formu, Yargı Testi, UF/EMI Eleştirel Düşünme Eğilim Ölçeği ve Empatik Eğilim Ölçeğinden faydalanılmıştır. Elde edilen sonuca göre beliren yetişkinlik düzeyinde bireylerin ahlaki gelişim düzeyleri ile eleştirel düşünme becerileri arasında pozitif yönlü anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu anlaşılmıştır. Ahlaki yargı düzeyi ile eleştirel düşünme eğilimi arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ahlaki yargı düzeyi ile empatik eğilim arasında ise anlamlı düzeyde bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ahlaki yargı düzeyi ile

cinsiyet, yaş, anne-baba eğitim düzeyi arasında da anlamlı düzeyde bir ilişki tespit edilememiştir.

Yıldız (2011), “Bir Sosyal Öğrenme Aracı Olarak Medya ve Ahlaki Gelişim Kuramları Açısından Medya Okuryazarlığına Eleştirel Bir Bakış” adlı araştırmasında, günümüzde medya araçlarının bireyler üzerindeki etkileri, sosyal öğrenmeye katkısı ve popüler medya araçlarından televizyonun ahlaki gelişim üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini Erzurum ilinde öğrenimine devam eden farklı sınıf düzeylerindeki 456 ilköğretim öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırma verilerini toplarken; Televizyon Seyretme Durumları Saptama Anketi ve Ahlaki Gelişim Testinden yararlanılmıştır. Öğrencilerin cinsiyetleri ve yaşadıkları yerleşim yeri ile ahlaki gelişim düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişkiye rastlanamamıştır. Öğrencilerin sınıf düzeyleri ile ahlaki gelişim düzeyleri arasında ise anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu kanısına varılmıştır.

2.6.2. Yurt Dışı Araştırmalar

Le ve Ngoc (2024), “Z Kuşağı Tüketicileri Arasında Tüketimle İlgili Sosyal Medya Akran İletişimi ve Çevrimiçi Alışveriş Yapma Niyeti: Denetlenen Bir Seri Aracılık Modeli” adlı çalışmalarında, z kuşağı tüketicilerinin sosyal medyadaki akran iletişimleriyle çevrimiçi alışveriş yapma niyeti arasında bir ilişki olup olmadığını ortaya koymayı amaçlamışlardır. Vietnamlı 280 z kuşağı mensubu birey üzerinde yapılan çalışmanın sonucunda sosyal medyadaki akran iletişimiyle çevrimiçi alışveriş yapma niyeti arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya koyulmuştur. Sosyal medya üzerinden z kuşağı üyelerinin birbirleriyle iletişimleri arttıkça çevrimiçi alışveriş yapma davranışlarının da arttığı görülmektedir. Bu bulguların e-ticaret alanında hizmet sunan işletmeler için önemli çıkarımlar sağlayacağı düşünülmektedir.

Slepian, Vincent, Patterson ve Furman (2024), “Sosyal Medya, Giyilebilir Cihazlar, Teletıp, Dijital Sağlık: Y ve Z Kuşağı Perspektifi” adlı çalışmalarında, bugün dünyanın internetten, sosyal medya ağlarından, giyilebilir cihazlardan ve daha fazlasından etkilendiğini savunmaktadırlar. Gelişen bu teknolojiler insanların etkileşim kurma biçimlerini ve sağlık hizmetlerine bakış açılarını değiştirmektedir. Yaş, deneyim ve kuşak eğilimleri insanların sağlık hizmetlerine teknolojik gelişmeler açısından bakış

açısını etkilemektedir. Y ve z kuşakları internet, sosyal medya ve sağlık hizmetlerinin keşişimine daha hızlı uyum sağlarken x kuşağı bu adaptasyon sürecinde sorun yaşamaktadır. Genel olarak bu çalışma kuşakların internet, sosyal medya ve giyilebilir teknolojilere nasıl baktıkları, bunların şimdi ve gelecekte sağlık hizmetlerine nasıl entegre edileceğini ortaya koymaktadır.

Kagan ve Lissitsa (2023), “X, Y, Z Kuşakları: Medya Teknolojileri Çağında Sosyal Medya Uzmanlarına Yönelik Tutumlar” adlı çalışmalarında, x, y ve z kuşaklarının sosyal medya ve basın uzmanlarına karşı tutumlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmanın örneklemini x, y ve z kuşağı mensubu 783 katılımcı oluşturmaktadır. Bulgular incelendiğinde x kuşağı mensupları gazeteye maruz kalmaya karşı negatif, radyoya maruz kalmaya karşı pozitif bir tutum sergilemektedir. Y kuşağı mensupları yazılı medya röportajları ve yazılarına karşı negatif, TV’deki haberlere ve eğlence içeriklerine karşı pozitif tutum sergilemektedir. Z kuşağında ise medyaya maruz kalma ile tutumları arasında bir ilişki görülememiştir.

Sharma, Kaushal ve Joshi (2023), “Sosyal Medyanın Z Kuşağı Kullanıcılarının Davranışları Üzerindeki Olumsuz Etkisi: Düzenleyici Bir Değişken Olarak Devlet Bilgi Desteği” adlı çalışmalarında, z kuşağının davranışları üzerinde sosyal medyanın olumsuz etkisini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Z kuşağı kullanıcıları, birincil bilgi kaynağı olarak sosyal medyayı görmektedir. Ancak sosyal medya aracılığıyla aşırı bilgi yüklemesi bireylerin ruh sağlığı üzerinde ciddi etkiler oluşturmaktadır. Z kuşağı kullanıcıların sosyal medyadaki artışla birlikte cep telefonu/araçlara olan bağımlılığının artması ortaya bazı olumsuz davranışsal sonuçlar koymaktadır. Stres, yorgunluk, sosyal medyadaki anı/akışı kaçırma korkusu, cep telefonu bağımlılığı, anksiyete vb. sorunlar artmaktadır. Sosyal medyadaki bilgilerin her gün çok fazla artması, kişilerin bu mecralarda daha çok vakit geçirmek durumunda kalması ve bunların güvenilir bilgiler olmaması nedeniyle devlet bilgi desteğinin önemi de artmaktadır. Z kuşağı mensubu 319 katılımcıyla yapılan araştırmada sosyal medya ağlarındaki paylaşımların artması bireylerin burada daha fazla vakit geçirmesine dolayısıyla stres, yorgunluk, kaygı gibi durumların ortaya çıkmasına neden olduğunu göstermektedir. Bu yüzden devlet bilgi sisteminin desteğinin güvensiz paylaşımların azalmasına dolayısıyla bireylerdeki stres, yorgunluk ve kaygı davranışlarının da azalmasına katkı sağlayacağını göstermektedir.

Ayrıca servis sağlayıcılarının ve sosyal medya platformlarının kullanıcılarını en az yaracak arayüzler geliştirmesinin, kullanıcılarda bilgi yükünün yarattığı stresi azaltmada önemli bir etken olduğu görülmektedir.

Liu, Liu, Yoganathan ve Osburg (2021), “COVID-19 Sürecinde Aşırı Bilgi Yükleme ve Z Kuşağının Pandemi Sırasında Sosyal Medyayı Bırakma Niyeti” adlı çalışmalarında, z kuşağının COVID-19 sürecinde sosyal medyaya bakış açısını ortaya koymayı amaçlamışlardır. Önceki araştırmalar pandemi sürecinde sosyal medyanın faydasını vurgularken bu araştırma Mart – Mayıs 2020 sürecinde sosyal medyanın karanlık tarafına odaklanmıştır. Birleşik Krallıkta yaşayan z kuşağı mensupları ile yapılan bu çalışmada, pandemi döneminde sosyal medyadaki aşırı bilgi yükünün hem COVID-19 korkusunu artırdığını hem de kullanıcıların sosyal medyayı bırakma niyetini artırdığını ortaya çıkarmıştır. Karantina sürecinde z kuşağı kullanıcıların başkalarıyla iletişim sürdürmesinin baskın yöntemi olarak sosyal medyayı tercih etmesi, kaçırma korkusu, sosyal medya yorgunluğu ve COVID-19 korkusunun aynı süreçte bireylerin sosyal medyayı bırakma niyetini tamponladığı görülmüştür.

Jaciow ve Wolny (2021), “Z Kuşağının Ekolojik Davranışlarında Yeni Teknolojiler” adlı çalışmalarında, gelişen yeni teknolojilerin z kuşağının ekolojik davranışları üzerinde etkisi olup olmadığını ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırma 260 z kuşağı içerisinde yer alan bireyle yürütülmüştür. Araştırmada ekolojik bir varlık olarak öz saygı ve öz algının katılım düzeyine dönüştüğü gözlemlenmiştir. Ayrıca katılımcılar ekolojik bir çevrede (ev halkı, arkadaşlar vb.) faaliyet gösterdiklerinde ekolojik davranışlara katılma düzeyleri artmaktadır. Bulgular z kuşağı mensuplarının sıklıkla ve isteyerek ekolojik davranışlarda bulunduğunu ancak gelişen yeni teknolojilerin bunları nadiren desteklediğini kanıtlamaktadır.

Muflih, Al-Azzam, Alzoubi, Karasneh, Hawamdeh ve Sweileh (2024), “1996'dan 2022'ye İnternet Bağımlılığı Yayınlarındaki Küresel Eğilimlerin Bibliyometrik Analizi” adlı çalışmalarında, teknoloji bağımlılığının artmasıyla birlikte dünya literatüründe artan araştırmaları bibliyometrik araştırma yöntemiyle analiz etmeyi hedeflemişlerdir. Bu çalışmada 1996-2022 yılları arasında yayınlanan bilimsel çalışmaları baz almışlardır. Araştırma sonuçlarına göre 1996-2022 yılları arasında her yıl ortalama 359 bilimsel çalışma olmak üzere toplamda 9652 bilimsel çalışma yayınlanmıştır. Bu çalışmalara

toplamda 21906 yazar katkıda bulunmuş olup yayınların %86,9'u çok yazarlıdır. Yayın hacmi arasında ilk sırada Amerika Birleşik Devletleri (n=1819, %18,8) yer alırken onu sırasıyla Çin (n=1194, %12,3), Birleşik Krallık (n=808, %8,3) ve Türkiye (n=602, %6,2) takip etmektedir. Dünyada özellikle ergenler arasında internet bağımlılığı önemli bir araştırma alanı olarak yer almakla birlikte gelecekte sosyal medya bağımlılığı ve oyun bağımlılığı gibi alanlara da odaklanılacağı düşünülmektedir.

Martinez, Rodriguez ve Presa (2023), “Üniversite Hemşirelik Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı ve Duygusal Zekâ: Kesitsel Bir Çalışma” adlı çalışmalarında, hemşirelik öğrencilerinde internet bağımlılığı, duygusal zekâ ve sosyodemografik özellikler arasındaki ilişkiyi tanımlamayı ve analiz etmeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın örneklemini olarak 2 ayrı üniversitenin 3 farklı kampüsünde eğitim gören 532 hemşirelik öğrencisi seçilmiştir. Sosyodemografik değişkenleri elde etmek için bir kişisel bilgi formu, duygusal zekâ için TMMS-24 ve internet bağımlılığı için IAT ölçme araçları kullanılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda katılımcıların %11,1'nin internet bağımlısı olduğu görülmüştür. İnternet bağımlılık düzeyi yüksek olan bireylerin daha genç, alt sınıf ve boş zamanlarını daha fazla olan bireyler olduğu görülmüştür. Duygusal zekâ konusunda kadınların dikkat düzeyi daha yüksek görülürken erkeklerin onarma yönleri daha yüksek ölçülmüştür. 24 yaş ve üzeri olan öğrencilerde ise netlik ve onarım değerlerinin yüksek olduğu görülmüştür. Netlik ve onarım değerlerinin ise internet bağımlılığıyla ters orantılı olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar değerlendirildiğinde duygusal zekâ düzeyi düşük bireylerin internet bağımlılığı puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu yüzden bireylerin duygusal zekâlarının gelişmesini desteklemenin internet bağımlılığını düşüreceği düşünülmektedir.

Greenfield (2023), “İnternet ve Ekran Bağımlılığı: 7 Adımlı Davranışsal Bağımlılık Tedavisi Modeli” adlı çalışmasında, son yıllarda ekran tabanlı bağımlılık davranışlarının her yaşta birey arasında yaygınlaştığı ve bunun artmaya devam ettiğini savunmuş ve bu duruma karşı 7 adımlı bir tedavi modeli sunmuştur. Araştırmada halihazırda teknoloji bağımlılığının zaten artarak devam ettiğini ve COVID-19 pandemisinin zaten var olan bu eğilimi daha da artırdığını savunulmaktadır. 7 adımlı bu tedavi modeli araştırmanın içerisinde açıklanmış ve hastanın durumuna göre üzerinde

değişiklik yapılabileceği belirtilmiştir. Tüm bağımlılıklar gibi ekran bağımlılığının da aynı ödül devrelerini ve dopaminerjik reseptörlerin düzensizliğini içerdiğini ifade etmiştir. İnternet kullanımı gibi yüksek dopaminerjik davranışlar bağımlılık geliştirmeye yatkındır ve bu bağımlılık türü nörobiyolojik anlayışla ele alınmalıdır. İnternet teknolojileri pek çok avantajı beraberinde getirmektedir ancak "ekran kullanımı yönetilmezse, bireyi yönetme potansiyeline sahip olduğu" görülmüştür. Dijital internet teknolojilerinin hızla yayılması ve akıllı cihazları erişimin kolaylaşması bazı durumlarda tercih edilen uyuşturucu maddelerinin yerini bu akıllı cihazlara bıraktığını nörobiyolojik olarak göstermektedir. Ekran tabanlı bağımlılıklar kesinlikle uzmanlar tarafından uygun tedavi yöntemleriyle tedavi edilmelidir.

Sherer ve Levonuis (2022), "Teknolojik Bağımlılıklar" adlı çalışmalarında, teknolojik bağımlılığın temellerini ortaya koymayı hedeflemişlerdir. İlk olarak 1970-1980 yıllarına temeli dayanan video oyunlara değinmişlerdir. Bu oyunlara olan talebin her geçen gün daha da arttığını günümüzde de artmaya devam ettiği ifade etmişlerdir. Bu artışın sebeplerini ise video oyunların bilgisayarlar, akıllı telefonlar, konsollar, akıllı saatler ve daha birçok elektronik cihazda oynanabilir hâle gelmesi olarak göstermiştir. Facebook, Twitter, Grindr, Bomble, LinkedIn, YouTube, Snapchat ve Instagram gibi sosyal medya platformlarının kullanıcıların içerik üretmesini, bu içerikleri paylaşmasını, uzak mesafedeki insanlarla iletişimde kalabilmelerini, karşı cinsleriyle flört etmelerini, işlerini ve haberleri takip etmelerini sağlaması gibi sayısı artırılabilir birçok sebepten dolayı bu platformlara ve teknolojiye olan bağımlılığı artırdığını savunmaktadır. E-ticaret aracılığıyla insanların dışarı çıkmadan sayısız mağaza ve ürüne erişerek alışverişlerini yapmalarını da teknoloji bağımlılığını artıran etkenler arasında göstermektedir. Bu tarz gelişmelerin devam etmesinin ilerideki yıllarda da teknoloji bağımlılığını artıracak ve bu bağımlılığa karşı tedavi yöntemlerinin geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Sigerson, Li, Cheung ve Cheng (2017), "Yaygın Bilgi Teknolojisi Bağımlılıkları ve Bunların Teknolojiyle İlgili Olmayan Bağımlılıklarla İlişkilerinin İncelenmesi" adlı çalışmalarında, bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle bir dizi yeni sorunlu davranışlar ortaya çıktığını ve bilgi teknolojisi bağımlılıklarıyla bu sorunlar arasında bir ilişki olup olmadığını ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırmacılar bilgi teknolojisi

bağımlılıklarının altında ortak bir faktörün yatabileceği düşüncesini savunmaktadırlar. Bu ilişkiyi analiz edebilmek adına Amerikalı 1001 yetişkine (%56 kadın; ortalama yaş:35; yaş aralığı 18-83) çevrimiçi bir anket uygulamışlardır. Bilgi teknolojisi bağımlılıklarının hem sorunlu kumar hem de alkol kullanım bozukluğu ile korelasyonları incelenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi, çeşitli bilgi teknolojisi bağımlılığı türlerinin altında yatan ortak bir faktör olduğunu göstermiştir. Sorunlu kumar oynama davranışı, alkol kullanım bozukluğuna kıyasla bilgi teknolojisi bağımlılığı ile daha güçlü bir korelasyon göstermiştir. Bulgular ayrıca, bilgi teknolojisi bağımlılığının diğer davranışsal bağımlılıklara, maddeyle ilişkili bağımlılıklardan daha çok benzediğini ortaya koymaktadır.

Dhir, Chen ve Nieminen (2015), “Ergenlerde İnternet Bağımlılığını Tahmin Etmek: Demografik Özelliklerin, Teknolojiye Erişebilirliğin, İletişim Kurma İsteksizliğinin ve Aranılan İnternet Hazlarının Rolü” adlı çalışmalarında ergenlerde internet bağımlılığına yol açan etkenleri ortaya koymayı hedeflemişlerdir. İnternet bağımlılığına dair araştırmaların kökenlerinin de en az internet kadar eski olduğunu ancak bu araştırmaların internet bağımlılığını arka planlarındaki nedenleri ortaya koyamadığını ifade etmektedirler. Bu nedenleri ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışmada Hindistan’da yaşayan 1914 ergen internet kullanıcı ile ankete dayalı kesitsel bir çalışma yapılmıştır. Veriler, kuzeybatı Hindistan’daki dört şehirden 10 ortaokul ve liseden toplanmıştır. Veriler keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizi, pearson korelasyonları, bağımsız örneklem t-testleri, lojistik regresyon ve hiyerarşik çoklu regresyon kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma sonuçları internet bağımlılığının; akademik performans, internet kullanımına ilişkin ebeveyn tutumları, iletişimden kaçınma, bilgi arayışı ve maruz kalma gibi etkenlerle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Carlo, Torres, Partovi ve Cruz (2024), “Ahlak Gelişimi” adlı çalışmalarında, geleneksel kuramları ve çalışmaları sunmakta, çağdaş kuramları ve araştırmaları vurgulamakta ve ahlaki gelişim alanında gelecekteki araştırmalar üzerine analiz yapmışlardır. Son 10 yılda ahlaki gelişim üzerine yapılan çalışmalarda biyolojik mekanizmalar, ortamsal faktörler ve kültürle ilgili faktörlerin açık bir şekilde ele alınması bu alanda önemli ilerlemeler kaydedilmesini sağlamıştır. Bu sonuçlar kuramların genişletilmesini ve ahlaki gelişim konusundaki elde edilen bilgilerin, dünya

genelinde giderek çeşitlenen ve karmaşıklaşan toplumları etkileyen büyük sosyal zorlukları doğrudan ele alabilecek daha kapsamlı ve kültürel açıdan duyarlı müdahaleler geliştirmek için uygulama fırsatları sunmaktadır. Ayrıca sosyal adaletsizlik ve eşitliksizlikler konusundaki anlayışı geliştirmek ve bu zorluklarla baş etmek için bazı vurgulamalar yapılmıştır. Herkes için adil ve hakkaniyetli bir toplum sağlamak için bu zorluklara ilişkin kanıta dayalı ahlaki değerlendirmeleri daha fazla entegre etmenin gerekliliği araştırmada vurgulanmaktadır.

Mammen ve Paulus (2023), “Ahlaki Gelişimin İletişimsel Doğası: Sosyal Etkileşimlerde Ahlaki Muhakemenin Ortaya Çıkışı Üzerine Teorik Bir Çerçeve” adlı çalışmalarında, ahlaki gelişimin doğasına ilişkin olarak, insan ahlakını iletişim açısından ele alan teorik bir çerçeve ortaya koymayı hedeflemişlerdir. Çocukların ahlaki yargılarını inceleyen yetişkin liderliğindeki görüşmelerin baskın yaklaşımını tamamlayan çocukların ahlaki muhakemelerinin daha yakından ve sistematik bir şekilde araştırılmasını savunmaktadırlar. Ahlaki gelişimde muhakeme sürecinin rolünü daha iyi anlamak için farklı muhakeme ortaklarının ve bireysel farklılıkların bu süreci nasıl etkilediğini araştırmak gerekmektedir. Bu çerçevede ahlaki muhakemeye hak ettiği ilginin gösterilmesi, çocukların nasıl ahlaki varlıklar haline geldiği ve insan ahlakının nasıl oluştuğu konusundaki anlayışı geliştireceği savunulmaktadır.

Fasoli (2023), “Ahlaki Gelişimde Sosyalleşme” adlı çalışmasında, sosyalleşme kavramının ahlaki gelişimin bağlamlarına ve süreçlerine dikkat çekerek, ahlaki gelişimin başkalarıyla sosyal etkileşimler yoluyla nasıl gerçekleştiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ahlaki gelişim yalnızca bireyin bir özelliği ve süreci değildir aynı zamanda derinlemesine sosyal bir olgudur. Sosyalleşme kavramı, ahlaki gelişimin sosyal doğası hakkında fikir vermektedir. Eğer ahlaki gelişim başkalarıyla sosyal etkileşimler yoluyla gerçekleşiyorsa, ne tür sosyal etkileşimlere bakılmalıdır? Sosyalleşme araştırmalarının çoğu, çocukları doğrudan ilgilendiren etkileşimlere (yani Bronfenbrenner'in 1979'daki teorisindeki "mikro bağlam") bakmaktadır. Özellikle araştırmalar, ahlaki gelişim sosyalleşmesinin birincil süreçleri olarak ebeveynler (özellikle anneler), akranlar ve arkadaşlarla olan etkileşimlere odaklanmıştır. Mevcut giriş, bu "mikro" bağlamlar üzerine yapılan araştırmaları geniş bir şekilde gözden geçirerek literatürdeki bu odağı kabul etmektedir. Ayrıca topluluklar ve mahalleler

üzerine odaklanıldığında, çocukların ahlaki gelişimini ve sosyalleşmesini şekillendirme içerisinde yaşanan toplumun ve ortamın rolünü de ele almak gerekmektedir. Bu araştırmada ahlaki gelişim sürecinde dış faktörlerin önemi vurgulanmıştır.

Krettenauer (2022), “Ahlaki Kimliğin Gelişimi: Sorumluluk Çağından Yetişkinliğe” adlı çalışmasında, ahlaki kimlik gelişimini kavramsallaştırmak için yeni bir teorik çerçeve sunarak bu görüşler arasında köprü kurmayı amaçlamaktadır. Ahlaki kimlik araştırmaları alanı, gelişim sürecinde ahlaki kimliğin ne zaman ortaya çıktığına dair iki farklı görüş içermektedir. Bazıları ahlaki kimliği orta çocukluk döneminin gelişimsel bir başarısı olarak tanımlarken, diğerleri ergenlik veya erken yetişkinlik döneminden önce ortaya çıkmadığını savunmaktadır. Bu çerçevede, ahlaki kimlik bir hedef, yani ahlaklı bir insan olma hedefi olarak kavramsallaştırılmaktadır. Çocukların, ergenlerin ve yetişkinlerin hepsinin bu ahlaki kimlik hedefine sahip olduğu varsayılmaktadır. Bununla birlikte, hedef özelliklerinin gelişimle birlikte sistematik olarak değişmesi beklenir: somuttan soyuta, dışsal motivasyondan içsel motivasyona ve önleme odaklıdan teşvik odaklıya. Sorumluluk yaşından yetişkinliğe kadar, ahlaki kimlik hedefinin nasıl temsil edildiği ve ahlaki eylemi nasıl motive ettiği konusunda önemli değişiklikler önerilmektedir. Bu değişimleri ana hatlarıyla ortaya koyan araştırma, ahlaki kimlik gelişiminin erken ve geç başlangıçlı görüşlerini birbirine bağlamakta ve gelecekteki ampirik araştırmalar için yollar belirlemektedir.

Garrigan, Adlam ve Langdon (2018), “Ahlaki Karar Verme ve Ahlaki Gelişim: Bütünleştirici Bir Çerçeveye Doğru” adlı çalışmalarında, ahlaki karar verme ve ahlaki gelişimine ilişkin psikolojik ve sosyal sinirbilim kuramlarıyla ilgili bileşen süreçlerinin gelişimi gözden geçirilmektedir. Ahlaki karar vermenin nasıl gerçekleştiği, zaman içinde nasıl olgunlaştığı ve davranışla nasıl ilişkili olduğu karmaşık bir konudur. Ahlaki karar verme, ahlaki gelişim ve ahlaki davranışı tasvir etmek için şunları anlamak gerekir: (a) gerçek zamanlı ahlaki kararların nasıl alındığı (ilgili sosyal ve bağlamsal faktörler dahil), (b) olgun ahlaki kararları mümkün kılmak için hangi süreçlerin geliştirilmesi gerektiği, (c) bu süreçlerin zaman içinde nasıl geliştiği ve (d) ahlaki kararların davranışla nasıl ilişkili olduğudur. Ahlaki karar verme ve gelişim için çeşitli bileşen süreçler ve faktörler gerekli görülmektedir ancak bu bileşenleri gerçek zamanlı ahlaki kararların nasıl alındığına ve olgunlaştığına dair bir açıklamada birleştiren

kapsamlı bir çerçeve bulunmamaktadır. Bu araştırmada bu bileşenler sosyal bilgi işleme (SIP) teorisine dayanan yeni bir çerçeveye entegre edilmiştir. Durumsal faktörler hem bilişsel hem de duygusal süreçlerin ahlaki kararları nasıl yönlendirdiği, gelişim psikolojisi ve sosyal sinirbilim teorileri ve bulgularından yararlanılarak Sosyal Bilgi İşleme-Ahlaki Karar Verme (SIP-MDM) çerçevesine dahil edilmiştir. SIP-MDM çerçevesinin bu alanda gelecekteki araştırma ve teori geliştirmeye rehberlik etmek için nasıl kullanılabileceği üzerinde de durulmuştur.

Jambon ve Smetana (2015), “Ahlaki Gelişim Kuramları” adlı çalışmalarında, ahlaki gelişim kuramlarını iki ana yaklaşım olan “sosyalleşme yaklaşımları” ve “bilişsel-gelişimsel kuramlar” çerçevesinde ele almışlardır. Sosyalleşme yaklaşımları suçluluk ve içselleştirilmiş davranış yoluyla vicdan gelişimine odaklanırken, bilişsel-gelişimsel kuramlar ahlaki yargılar ve muhakemedeki gelişimsel değişiklikleri vurgulamaktadır. İki anlayış arasındaki önemli farklılıklar devam etmekle birlikte çağdaş yaklaşımlar düşünce, duygu ve davranışları bütünleştirmeye çalışmış ve sosyal etkileşimlerin önemini vurgulamıştır. Evrimsel temelli açıklamaların yükselişi, bebeklerle daha fazla araştırma yapılmasına ve sinirbilimi içeren çalışmalara yol açarak ahlaki gelişimin karmaşık doğasının anlaşılmasını ilerletmiştir.

Nucci (2015), “Ahlak Gelişimi ve Eğitim” adlı çalışmasında, Piaget ve Kohlberg’in çalışmalarından başlayarak ahlak eğitimine yönelik gelişimsel yaklaşımları özetlemektedir. Ahlaki gelişim üzerine yapılan güncel araştırmalar, bakım etiği ve sosyal bilişsel alan kuramı da dahil olmak üzere, kültür ve sinirbilim bulgularına atıfta bulunularak gözden geçirilmektedir. İncelenen eğitim uygulamaları arasında ikilem tartışması, etkileşimli tartışma, adil toplum okulu, gelişimsel disiplin, alan tutarlı öğretmen söylemi ve ahlaki benliğin gelişimini amaçlayan toplum hizmeti faaliyetleri yer almaktadır.

Ahmadi, Davoudi, Mardani, Ghazaei ve ZareZadegan (2013), “Öğrencilerde Ahlaki Gelişim, Dindarlık ve Dini Yönelim Arasındaki İlişkiler” adlı çalışmalarında, Ahvaz Chamran Üniversitesi öğrencilerinde ahlaki gelişim düzeyi ile dini yönelim arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Örneklem büyüklüğü 169 kişidir ve örnekleme yöntemi mevcuttur. Bu çalışmada kullanılan araçlar Allport'un “Dini Yönelim Anketi”, “Ahlaki Gelişim Düzeyi Ölçeği (Ma)” ve “Dindarlık Ölçeğidir”. Sonuçlar, dini tutumlar

ve duygulardaki ahlaki gelişim düzeyi arasında ($p=0.05$ anlamlılığa yakın, $r=-0.15$) dini görevlere bağlılık ($P= 0.02$, $r=-0.17$) için negatif ilişkiler olduğunu göstermektedir. Sonuçlar ahlaki gelişim düzeyi ile dini tutumlar, duygular ve dini görevlere bağlılık arasında negatif bir ilişki olduğunu gösterdiğinden, ahlaki gelişim düzeyi arttıkça dini tutumlar ve duygular ile dini görevlere bağlılığın azalacağı sonucuna ulaşılmaktadır. Çalışmada sonuçlara ilişkin tartışma ve çıkarımlar sunulmuştur.

Boom (2011), “Ahlaki Gelişimde Benmerkezcilik: Gibbs, Piaget, Kohlberg” adlı çalışmasında, ahlaki gelişim sürecindeki benmerkezcilik kavramını farklı kuramlar açısından ele alarak analiz etmeyi amaçlamıştır. Bu kuramcılardan birisi olan Gibb’in ahlaki gelişim kuramında Piaget’in benmerkezciliğe ilişkin fikirleri önemli bir rol oynamaktadır. Gibbs bu fikirlere dayanarak ahlaki gelişimdeki geçişlerin detaylı bir analizini sunmaktadır. Ancak Gibbs, önemli bir mekanizma olan benmerkezciliğin üstesinden gelme fikrini tüm aşama geçişlerine genellemediği için Piaget'nin dengeleme kuramının sunduğu potansiyeli tam olarak kullanamamaktadır. Gibbs, ahlaki gelişimle ilgili iddiaları için göreceli olmayan teorik/etik bir gerekçe arayışına girerek, altta yatan gerçekliğe dair kanıtlanması zor bir kavram ortaya atmaktadır. Dahası bu tür nesnelci iddiaları Piaget'nin yapılandırmacılığını onaylamasıyla bağdaştırmak pek mümkün görünmemektedir. Piaget'nin dengeleme teorisini takiben gelişim, soyutlamayı yansıtarak mümkün olan ve gelişimin tüm seviyelerinde tekrar eden benmerkezci önyargıların üstesinden gelmeyi ima eden, giderek genişleyen bir perspektife doğru yürüyüş olarak görülebilir. Ahlaki gelişim söz konusu olduğunda en geniş seviyenin ahlaki bakış açısı olduğu varsayılırsa tüm bakış açılarını yansıtan argümanları dikkate almanın bir sonucu olarak ilgili herkesin özgürce anlaşabilmesini garanti etmesi gereken tarafsız bir prosedürdür, Kant'tan Rawls'a ve Habermas'a kadar ahlaki bakış açısını nihai ahlaki ilke olarak kabul eden etik geleneğine uymaktadır. 'Prosedürel Etik' olarak adlandırılan bu kuramlar göreceli değildir ancak objektivist de değildir. Çünkü nihayetinde prosedürün özelliklerine bağlıdır. Bu çalışmada da bu sonuç ortaya konmaktadır.

Morris, Eisenberg ve Houlberg (2011), “Ergenlerde Ahlak Gelişimi” adlı çalışmalarında, ahlaki gelişim kuramları, ergenlik döneminde ahlaki muhakeme ve ilgili davranışlardaki değişimler, ahlaki duygular (empati, suçluluk ve utanç) ve ergenlik

döneminde ahlaki muhakeme ve davranış gelişimini şekillendiren çoklu etkileşim sistemleri (kültür, aile ve akranlar) hakkındaki literatürü gözden geçirmektedir. Araştırmada ahlaki gelişim ve ergen uyumu arasındaki ilişkilerin yanı sıra sosyalleşme etkileri de tartışılmaktadır. Bugüne kadar ahlaki gelişimle ilgili literatürün çoğu çocukluk dönemine odaklanırken, ergen ahlaki gelişimi üzerine yapılan araştırmalar daha çok ahlaki kimlik ve sivil katılım üzerine odaklanmıştır. Bu araştırmaya genel bir bakış sunulmaktadır. Araştırma, ahlaki eğitim programları ve araştırma bulgularının potansiyel uygulamalarına ilişkin bir tartışma ile sonuçlanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemiyle ilgili olarak; araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili açıklamalar yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Genel amacı, Türk Z Kuşağı lise öğrencilerinin teknoloji bağımlılığı ile ahlaki olgunluk düzeyi arasındaki ilişkiyi analiz etmek olan bu araştırma, nicel paradigmaya dayalı olarak kurgulanmıştır. Araştırmanın modeli, korelasyonel araştırmadır. Korelasyonel araştırmalar, iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkilerin herhangi bir şekilde bu değişkenlere müdahale edilmeden incelendiği araştırmalardır. Bazı kaynaklarda, değişkenler arasındaki ilişkileri tanımladığı için “betimsel araştırmaların” bir türü olarak da ele alınır (Büyüköztürk, 2002; Büyüköztürk vd., 2018).

Araştırma, Türk Z Kuşağı lise öğrencilerinin teknoloji bağımlılığı ile ahlaki olgunluk düzeyi arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenlere göre çözümleyerek, varsa bu ilişkilerden hareketle değişkenler arasındaki ilişkiyi yordamaya çalıştığı için, “Yordayıcı Korelasyon modeli” olarak da değerlendirilebilir.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evreni, İstanbul Bahçeşehir Borsa İstanbul Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Bahçeşehir Atatürk Anadolu Lisesi ve İBB Yavuz Sultan Selim Anadolu İmam Hatip Liselerinde 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılında, 9, 10, 11 ve 12.sınıflarda öğrenim gören 2000 yılı sonrası doğumlu ve Türk uyruklu öğrencilerdir.

Örnekleme ise amaçlı örnekleme yoluyla ve yukarıda yer verilen ilgili evrenden gönüllülük esasına göre belirlenen, 2000 yılı sonrası doğumlu ve Türk uyruklu, 9, 10, 11 ve 12.sınıf öğrencisi toplam 466 kişiden oluşturulmuştur. Örnekleme büyüklüğü, literatürdeki (Balcı, 2017) bilgilerden hareketle belirlenmiştir. Buna göre, tarama modelindeki araştırmalar en az 30 kişi üzerinde yürütülmeli ve %5 hata payı ile yürütülen nicel araştırmalarda 25000 kişilik evren için 384 kişilik örneklem yeterlidir. Bu bağlamda 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılı itibarıyla evreni oluşturan, Bahçeşehir

Borsa İstanbul Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Bahçeşehir Atatürk Anadolu Lisesi ve İBB Yavuz Sultan Selim Anadolu İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören toplam 3507 öğrencinin (<https://bahcesehirimkb.meb.k12.tr>, <https://bahata.meb.k12.tr> ve <https://ibbyavuzsultanselimaihl.meb.k12.tr>) kişilik evren için 466 kişilik örneklem yeterli kabul edilebilir. Araştırmanın örnekleme dair detaylı bilgilere aşağıda yer verilmiştir:

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre dağılımı Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1

Cinsiyet Değişkenine Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

Değişken		f	%
Cinsiyet	Kadın (a)	298	63.9
	Erkek (b)	168	36.1
Toplam		466	100

Tablo 1’e göre, araştırmaya katılanların %36.9’u kadın (n=298) ve %36.1’i (n=168) ise erkektir.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin yaş değişkenine göre dağılımı Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2

Yaş Değişkenine Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

Değişken		f	%
Yaş	14 (a)	80	17.2
	15 (b)	117	25.1
	16 (c)	138	29.6
	17 ve üzeri (d)	131	28.1
Toplam		466	100

Tablo 2’ye göre, katılımcıların yaş dağılımları dengeli bir durum arz etmektedir. Buna göre katılımcı lise öğrencilerinin %17.2’si (n=80) kişinin 14 yaş grubunda; %25.1’i (n=117) 15 yaş grubunda; %29.6’sı (n=138) 16 yaş grubunda ve %28.1’i de (n=131) 17 yaş ve üzeri grupta yer almaktadır.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin okul türü değişkenine göre dağılımı Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3

Lise Türü Değişkenine Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

Değişken		f	%
Lise Türü	Anadolu (a)	139	29.8
	Mesleki-Teknik Anadolu (b)	185	39.7
	İmam Hatip (c)	142	30.5
Toplam		466	100

Tablo 3 incelediğinde, katılımcı lise öğrencilerinin 39.7'si (n=185) Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde; %30.5'i (n=142) İmam Hatip ve %29.8'i de Anadolu Lisesinde (n=139) öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkenine göre dağılımı Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4

Sınıf Düzeyi Değişkenine Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

Değişken		f	%
Sınıf	9 (a)	158	33.9
	10 (b)	93	20.0
	11 (c)	177	38.0
	12 (d)	38	8.2
Toplam		466	100

Tablo 4'te katılımcıların sınıf düzeylerine göre dağılımlarına bakıldığında en kalabalık grubun, 177 kişiyle (%38.0) ile 11.sınıf düzeyindeki öğrenciler olduğu görülmektedir. Bunu sırayla, 158 kişi ile (%33.9) 9. Sınıf; 93 kişi ile (%20.0) 10.sınıf ve 38 kişi ile (%8.2) 12. Sınıf düzeyi izlemiştir.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin kardeş sayısı değişkenine göre dağılımı Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5*Kardeş Sayısı Değişkenine Ait Frekans ve Yüzde Değerleri*

Değişken		f	%
Kardeş sayısı	1 (a)	30	6.4
	2 (b)	137	29.4
	3 (c)	157	33.7
	4 (d)	80	17.2
	5 ve üzeri (e)	62	13.3
Toplam		466	100

Tablo 5’te katılımcıların kardeş sayısı değişkenine göre dağılımlarına bakıldığında, 30 kişinin (%6.4) 1 kardeşi, 137 kişinin (%29.4) 2 kardeşi, 157 kişinin (%33.7) 3 kardeşi, 80 kişinin (%17.2) 4 kardeşi ve 62 kişinin (%13.3) 5 ve üzeri kardeşe sahip olduğu görülmüştür. Buna göre, %33.7’lik dilimle 3 kardeşe sahip bireyler en kalabalık grubu oluşturmaktadır.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin aile ekonomik durumu değişkenine göre dağılımı Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6*Aile Ekonomik Durumu Değişkenine Ait Frekans ve Yüzde Değerleri*

Değişken		f	%
Aile Ekonomik Durumu	Düşük (a)	27	5.8
	Orta (b)	378	81.1
	Yüksek (c)	61	13.1
Toplam		466	100

Tablo 6’ya göre araştırmaya katılan öğrencilerin %81’i (n=378) orta gelir grubuna mensuptur. Bunu %13.1 ile (n=61) yüksek ve %5.8 ile de (n=27) düşük ekonomik gelire sahip aileye mensup öğrenciler izlemiştir.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin kiminle yaşadığı değişkenine göre dağılımı Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7*Kiminle Yaşadığı Değişkenine Ait Frekans ve Yüzde Değerleri*

Değişken		f	%
Kiminle Yaşadığı	Sevgi Evi (a)	5	1.1
	Sadece Anneyle (b)	29	6.2
	Sadece Babayla (c)	12	2.6
	Anne-Babayla (d)	420	90.1
Toplam		466	100

Tablo 7, katılımcıların kiminle yaşadıkları durumu göstermektedir. Buna göre öğrencilerin büyük çoğunluğu (%90.1; n=420) anne ve babayla birlikte yaşamaktadırlar. Bu öğrencilerin %6.2'si (n=29) sadece anne ile ve %2.6'sı (n=12) sadece baba ile yaşamaktadırlar. Son olarak 5 öğrenci ise (n=1.1) Sevgi Evinde yaşamaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada üç ayrı veri toplama aracı kullanılmıştır. Bu veri toplama araçları şunlardır: “Kişisel Bilgi Formu (KBF)”, “Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği (TBÖ)” ve “Ahlaki Olgunluk Ölçeği (AOÖ)”. Bunlardan KBF araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. TBÖ ve AOÖ için ise bunları geliştiren araştırmacılardan izin alınarak kullanılmıştır. Kullanılan bu üç ayrı veri toplama aracına ait bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu (KBF)

Araştırmacı tarafından geliştirilen KBF, örnekleme dâhil edilen öğrencilerin demografik ve bilişime dair bilgilerini belirlemek amaçlıdır. Bu form, danışmanın yönlendirmesi ile iki eğitim bilim uzmanı (biri Doç. Dr. ve biri de Dr. Öğretim Üyesi) ile altı lise öğretmeni (ikisi bilişim öğretmeni ve dördü de rehberlik ve psikolojik danışman) ile görüşülerek hazırlanmıştır. Hazırlanan maddeler, danışman ve öz konusu uzmanların yanı sıra lisede görev yapan bir Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenine sunulduktan sonra kesinleştirilmiştir. Bu form, katılımcıların demografik bilgileri ve araştırmanın amacına yönelik sorulardan oluşmaktadır. Ek-1’de yer verilen KBF’de yer alan toplam 19 maddenin, sekizi demografik ve 11’de bu öğrencilerin bilişim davranışlarını belirlemeye yöneliktir. Bu maddelerin tamamı kapalı uçlu sorulardan oluşmakta ve bilişime dair maddeler ise likert derecelendirme türündedir.

3.3.2. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği (TBÖ)

TBÖ, Aydın (2017) tarafından geliştirilmiş olup, toplam dört alt boyutludur. Toplam 32 maddelik ölçeğin amacı, öğrencilerin teknoloji bağımlılığı seviyelerini belirlemek olarak açıklanmıştır. Ölçeğin dört alt boyutu; Sosyal Ağ Bağımlılığı (SAB), Anlık Mesajlaşma Bağımlılığı (AMB), Çevrimiçi Oyun Bağımlılığı (ÇOB) ve Web Siteleri Bağımlılığı (WSB) şeklinde adlandırılmıştır. Ölçeğin geliştirilmesinde öncelikle, alanyazın taranarak bir madde havuzu oluşturulmuştur. Maddelerin yazılmasında Young’ın (1996) İnternet Bağımlılığı Testi, Griffiths’in (2005) altı ölçüt

barındıran çalışmasından yararlanılmıştır. Bu şekilde hazırlanan taslak ölçek formundaki maddeler, beşli likert tipinde oluşturulmuştur. Bu taslak form uzmanlara sunulmuş, gerekli değişiklikler yapılmıştır. Uzmanların görüşleri alındıktan sonra taslak ölçek üzerinde gerekli ön analizler Ankara Üniversitesi'nde öğrenim gören 200 lisans öğrencisine üzerinde yapılmıştır. Faktör analizi (AFA) için yapılan Bartlett küresellik analiz sonuçları şu şekildedir: $X^2= 463.197$, $p=0.000$. Bunun üzerine yapılan AFA sonucunda alt boyutlara dair değer şu şekilde elde edilmiştir: toplam sekiz maddeden oluşan SAB özdeğeri 3,529 ve açıklanan varyans yüzdesi 44,11, Cronbach α değeri 0.786. AMB'nin KMO değeri 0.837 ve $X^2: 672.224$, $p=0.000$ şeklindedir. Toplam sekiz maddeden oluşan AMB için açıklanan varyans yüzdesi 51,09 ve özdeğeri 4,087 olarak ve Cronbach α değeri 0.806 bulunmuştur. ÇOB'nin KMO değeri 0.918 ve $X^2: 1094.063$, $p=0.000$ şeklindedir. Toplam sekiz maddeden oluşan ÇOB'un açıklanan varyans yüzdesi 65,94, özdeğeri 5,276 ve Cronbach α değeri 0.897 bulunmuştur. WSB için KMO değeri 0.857, $X^2: 737.325$, $p=0.000$ şeklindedir. Toplam sekiz maddeden oluşan WSB'un açıklanan varyans yüzdesi 54,94, özdeğeri 4,396 ve Cronbach α değeri 0.861 bulunmuştur. Buna göre ölçeğin alt boyutlarının güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. TBÖ'nin toplam puanları ile alt boyutlara (SAB, AMB, ÇOB ve WSB) ait puanlar arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Spearman Korelasyon analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarında TBÖ puanları ile alt boyut puanları arasındaki ilişkilerin genellikle yüksek ilişkili ve anlamlı olduğu görülmüştür. Likert tipi ölçek maddeleri, "1-Hiçbir zaman, 2-Nadiren, 3-orta sıklıkta, 4-Çok sık ve 5- Her zaman" şeklinde paunlanmıştır (Aydın, 2017).

3.3.3. *Ahlaki Olgunluk Ölçeği (AOÖ)*

Şengün ve Kaya (2007) tarafından geliştirilen AOÖ, lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeylerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Ölçeğin geliştirilmesinde öncelikle literatür taraması yapılmış ve 223 maddelik taslak bir madde havuzu oluşturulmuştur. Sonra bu taslak maddeler uzmanlara (25 öğretim üyesi) sunulmuş, bunlardan alınan dönütler doğrultusunda 138 madde, havuzundan çıkarılmıştır. Kalan maddeler üzerinde de öneriler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılarak, 85 madde ön uygulamaya tabi tutulmuştur.

Pilot uygulamada yapılan faktör analizi sonrasında, taslak ölçekte yer alan 85 maddeden faktör yük değeri 0,30'un altında olan 19 madde daha çıkarılmıştır. Böylece toplam 66 maddelik AOÖ'ne son şekli verilmiştir. Ölçekteki maddeler, "Evet, her zaman", "Çoğu zaman", "Ara sıra", "Çok nadir", "Hayır, hiçbir zaman" şeklinde, beşli likert olarak düzenlenmiştir. Olumlu maddelerde "evet, her zaman" seçeneğine 5 puan, "çoğu zaman" seçeneğine 4 puan, "ara sıra" seçeneğine 3 puan, "çok nadir" seçeneğine 2 puan, "hayır, hiçbir zaman" seçeneğine ise 1 puan verilerek ölçek puanlanmaktadır. Olumsuz maddelerde ise puanlama ters yönden yapılmaktadır. Ölçeğin 52 maddesi olumlu, 14 maddesi ise olumsuz olarak ifade edilmiştir. AOÖ'den alınabilecek en yüksek puan ($66 \times 5 = 330$), en düşük puan ise ($66 \times 1 = 66$)'dır. Yüksek puan, yüksek ahlaki olgunluk düzeyi; düşük puan ise düşük ahlaki olgunluk düzeyinin göstergesi olmaktadır. AOÖ'nin uygulandığı 830 lise öğrencisinin ahlaki olgunluk puan ortalaması ($x=273,11$) ve standart sapması ($ss=28,35$) olarak tespit edilmiştir (Şengün ve Kaya, 2007).

AOÖ'nin yapı geçerliğini test etmek için faktör analizine yer verilmiştir. Toplam 830 lise öğrencisi üzerinde yapılan uygulamadan elde edilen veriler şöyledir: Birinci faktörle açıklanabilen varyans oranı %20,74 ve faktör özdeğeri 13,69 olarak tespit edilmiştir. Birinci faktör yükleri 0,30 ile 0,63 arasında ve madde-toplam puan korelasyon katsayıları (r) da, 0,34 ile 0,60 arasında değişmektedir. AOÖ maddelerinin faktör yüklerinin birinci faktörde toplanmış olması, madde analizi sonucunda korelasyon katsayılarının ($p < 0,01$) düzeyinde önemli bulunması, ölçek maddelerinin yapı geçerliğine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. AOÖ'nin güvenilirliği, test-tekrar test, test-yarı test ve Cronbach Alpha ile hesaplanmıştır. Bu doğrultuda ölçek, araştırmanın örneklem grubundan 54 lise öğrencisine on gün ara ile iki kez uygulanmış ve test-tekrar test güvenilirlik katsayısı 0,88 olarak hesaplanmıştır. Araştırma örneklemini oluşturan 830 lise öğrencisine uygulanan AOÖ'nin test-yarı test güvenilirlik katsayısı 0,89 olarak hesaplanırken, Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı ise 0,93 olarak hesaplanmıştır. Böylece AOÖ'nin geçerli ve güvenilir olduğuna kanaat getirilmiştir (Şengün ve Kaya, 2007).

3.4. Verilerinin Toplanması

Araştırmaya dair Fırat Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Araştırmalar Etik Kurul'ndan gerekli izin alındıktan sonra, Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim

ABD'dan da tez önerisi oluru alınmıştır. Bundan sonra İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğünden ilgili ölçeklerin uygulanması için gerekli izin alınmıştır. Akabinde, Bahçeşehir Borsa İstanbul Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Bahçeşehir Atatürk Anadolu Lisesi ve İBB Yavuz Sultan Selim İmam Hatip Lisesi okul müdürleriyle görüşülerek araştırmanın amacı, önemi ve kapsamı hakkında bilgiler verilmiştir. Okul müdürleriyle yapılan görüşmenin ardından uygulama aşamasına geçilmiştir. Uygulamada öğrencilerin gönüllü olması, Türk uyruklu olması ve 2000 yılı sonrasında doğumlu olmalarına dikkat edilmiştir. Bunun için katılmaya gönüllü öğrencilerin velilerine öncelikle araştırmanın amacı, önemi ve kapsamı hakkında bilgiler verilmiştir. Daha sonra öğrencilerin velilerine “Bilgilendirilmiş Gönüllü Formu” doldurtulmuştur. Akabinde velilerinin izin verdiği ve gönüllü olan öğrencilere yukarıda tanıtılan KBF, TBÖ ve AOÖ ölçekleri gerekli bilgilendirmeler yapılarak uygulanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada, gerekli izinler alındıktan sonra uygulanan ölçeklerden elde edilen veriler, Fırat Üniversitesinde kullanım izni (telif hakkı) alınmış olan SPSS paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Analizlerde, öncelikle verilerin normallik dağılımına bakılarak, bunu uygun analizler tercih edilmiştir. Demografik verilerin analizinde yüzde alma ve frekans tekniği kullanılmıştır. Verilerin dağılımına göre de parametrik ve ikili gruplar için “t” testi; parametrik ve çoklu gruplar için Anova testi kullanılmıştır. Anova testinde gruplar arasındaki anlamlı farklılık için scheffe testi kullanılmıştır. Non-parametrik ikili gruplar için MWU testi; non-parametrik ve çoklu gruplar için KWH testi kullanılmıştır. İki grup arasındaki ilişki için ise Pearson Korelasyon Testi kullanılmıştır. Bütün bu testlerde anlamlılık için $p=0,005$ düzeyi kabul edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmanın amacı ve alt amaçları doğrultusunda veri toplama araçları aracılığıyla elde edilen veriler ile yapılan analizler sonucunda ortaya çıkan bulgular ve bunlara ilişkin yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Katılımcıların İnternet Kullanma Davranışlarına İlişkin Bulgular ve Yorumları

Burada, araştırmada, katılımcı lise öğrencilerinin KBF’da belirtmiş oldukları internet kullanma davranışlarına ait bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgiler, öğrencilerin TBÖ ile AOÖ’de belirtmiş oldukları algı ve görüşlerini daha iyi anlamak ve özellikle bu öğrencilerin teknoloji bağımlılığı ile ilgili günlük aktivitelerini bilmek bakımından önemlidir.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin günlük internet kullanma süresine göre dağılımı Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8

Günlük İnternette Kalma Süresine Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

Değişken		f	%
Günlük İnternette Kalma Süresi	1 Saat (a)	21	4.5
	2 Saat (b)	109	23.4
	3 Saat (c)	201	43.1
	4 saat ve üzeri (d)	135	29.0
Toplam		466	100

Tablo 8, katılımcı lise öğrencilerinden önemli bir kısmının (%43.1; n=201) günde üç saat internette kaldıklarını göstermektedir. Bunu sırayla, %29.0 (n=135) dört saat ve üzeri; %23.4 (n=109) iki saat ve %4.5’i de (n=21) bir saat, izlemiştir. Bu bulgu, katılımcı lise öğrencilerinin büyük çoğunluğunun (%43.1+29.0) günde üç saat ve üzerinde internette zaman geçirdiklerini göstermektedir. Baş vd. (2023) aktardığına göre, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, Türkiye’de 15-21 yaş aralığındaki gençlerin internette geçirdiği zaman 4 saat 37 dakikadır. Buna göre araştırmaya katılan lise öğrencilerinin, günlük internet kullanma süresi, Türkiye ortalamasına yakındır, denilebilir. Türkiye’de gençlerin interneti daha çok oyun, eğlence ve sohbet amaçlı kullandıkları (Çömlekçi ve Başol, 2019), dikkate

alındığında, katılımcı lise öğrencilerinin internette bu denli zaman harcamalarının olumsuz bir alışkanlık olduğu belirtilebilir. Üstelik lise dönemi, hayatın geleceğini şekillendirmede kritik öneme sahip yükseköğretime geçiş şansını belirleyen bir kademedir. Bu kademedeki öğrencilerin günde üç veya dört saat eğitim dışındaki olaylarla meşgul olması, onların akademik başarısı bakımından da sorundur.

4.2. Katılımcıların Teknoloji Bağımlılığı Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorumları

Araştırmaya katılan Türk Z Kuşağı lise öğrencilerinin TBÖ'nin dört alt boyutuna (SAB, AMB, ÇOB ve WSB) dair algılarına yönelik bulgular aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, TBÖ'nin alt boyutlarına dair algılarının dağılımları Tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo 9

Öğrencilerin Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Algıları

TBÖ ve Alt Boyutları	\bar{X}	ss	n
SAB	2.50	0.88	466
AMB	2.41	0.97	466
ÇOB	2.14	1.07	466
WSB	2.48	1.16	466

Tablo 9'da "Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği (TBÖ)"ye ait aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri incelendiğinde, en yüksek ortalamaya sahip alt boyutun SAB ($x=2.50$) olduğu görülmektedir. Bunu sırayla WSB ($x=2.48$), AMB ($x=2.41$) ve ÇOB ($x=2.14$) izlemiştir. Buna göre her dört alt boyut itibarıyla da, katılımcı öğrencilerin teknoloji bağımlılığı "nadiren" düzeyindedir. Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin bu "nadiren" teknoloji bağımlılıklarında en yüksek değer sosyal ağ kullanma (SAK; $x=2.50$) boyutundadır. Bunu, web sitelerini kullanma (WSB; $x=2.48$) izlemektedir. Üçüncü sıraya ise, bu öğrencilerin anlık mesajlaşma bağımlılığı (AMB; 2.41) takip etmektedir. Tablo 9'a göre, araştırmaya katılan lise öğrencilerinin teknoloji bağımlılığı noktasında en düşük bağımlılık boyutu yine "nadiren" derecesinde, çevrim içi oyun bağımlılığı (ÇOB; $x=2.14$) alt boyutundadır. Yılmaz vd. (2014), yaptıkları benzer araştırmada, lise öğrencilerinin %17'sinin düşük, %67'sinin orta ve %16'sının da yüksek düzeyde internet bağımlısı olduğu belirlenmiştir. Bayhan'ın (2011) araştırmasında ise, kendini internet bağımlısı olarak görenlerin oranı %18 iken;

araştırma ölçeği sonuçlarına göre bu oran %14 olmaktadır. Bu araştırma bulgularını destekleyen söz konusu çalışma sonuçları beraberce dikkate alındığında, Türkiye’de gençlerin ve lise öğrencilerinin, internet bağımlılığı aslında sanıldığı kadar yüksek değildir, yorumu yapılabilir. Katılımcı öğrencilerin beyanına dayalı olduğu için eğer bu durum gerçeği yansıtıyor ise, oldukça sevindiricidir. Çünkü neredeyse tüm araştırma sonuçları, internette birçok fiziki, sosyal ve duygusal ihtiyacı göz ardı edip, çok fazla zaman geçirme anlamına gelen internet bağımlılığının olumsuz birçok sonuçlarından söz edilmektedir.

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin “nadiren” düzeydeki internet bağımlılığı düzeyinde oldukları, alt boyutlar bağlamında ise, bu öğrencilerin interneti en çok sosyal ağlarda zaman geçirdikleri anlaşılmaktadır. Bunu, sırayla, web sitelerini kullanma, anlık mesajlaşma ve çevrim-içi oyunlar izlemektedir. Aynı konuda araştırma yapan Kayri, Tanhan ve Tanrıverdi (2014), lise öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada, öğrencilerin interneti kullanmalarında ilk sırayı “araştırma ve ikinci sırayı “sohbet” alırken, “oyun” ancak 5. Sırada yer almıştır. Araştırma bulgularını destekleyen bu çalışma sonuçları, kamuoyunda bunun aksine olan kanaatlerin, tam olarak gerçek durumu yansıtmadığını düşündürmektedir. Ancak kamuoyundaki bu yaygın kanaatin kaynağı, ebeveyn ve toplumun gözlemleri sonucu oluşmuş olabilir ki, bu da oldukça önemlidir. Bunun için Türkiye’de gençlerin internet kullanım davranışlarını daha detaylı ve kapsamlı ele alan araştırmalara ihtiyaç vardır. Çünkü akademik araştırmalarda elde edilen sonuçlar, genelde katılımcıların, sunulan anket veya ölçekteki beyanına dayanmaktadır ki, bu yanıltıcı olabilir. Zira gençler de, aslında internet bağımlılığının toplum tarafından iyi karşılanmadığının farkında olduklarından, bu konudaki görüş veya algıları yanıltıcı olabilmektedir. Dolayısıyla gençlerin internet bağımlılığı ile ilgili araştırmalarda, anket/ölçek gibi veri toplama araçlarının yanında, gözlem ve görüşme gibi saha çalışmalarının da olması çok önemlidir.

4.3. Katılımcıların Teknoloji Bağımlılığı Düzeylerinin Demografik Değişkenlere Göre Analizlerine İlişkin Bulgular ve Yorumları

Araştırma örneklemini teşkil eden katılımcıların teknoloji bağımlılığı düzeyleri ile cinsiyet, yaş, lise türü, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, aile ekonomik durumu, kiminle

yaşadığı ve internette geçirdikleri süre değişkenleri arasındaki ilişkinin analizine dair veriler ve bunlara ait yorumlara aşağıda yer verilmiştir.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, TBÖ'nin alt boyutlarına dair algılarının, cinsiyete göre analizine yönelik veriler Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10

Teknoloji Bağımlılığı ve Cinsiyet Değişkenine Yönelik "t" Testi Sonuçları

	Cinsiyet	t	p	df	Fark
TBÖ Alt Boyutları	SAB	5.994*	.000		a-b
	AMB	5.036*	.000		a-b
	ÇOB	-5.409*	.000	464	a-b
	WBS	4.498*	.000		a-b

*P<.05

Tablo 10'da, Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, TBÖ alt boyutlarına dair algılarının, cinsiyete göre analizine yönelik sonuçlar yer almaktadır. Buna göre her dört alt boyut itibarıyla da, öğrenci algıları, cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık göstermektedir. Buna göre kadın lise öğrencilerinin, sosyal ağ bağımlılığı (SAB) bağımlılığı ($x=2.58$), erkek öğrencilerden ($x=2.12$) daha fazladır. Benzer şekilde yine kadın lise öğrencilerinin, anlık mesajlaşma (AMB) bağımlılığı ($x=2.57$), erkek öğrencilerden ($x=2.02$) daha fazladır. Web siteleri kullanma da durum aynı olup, kadın lise öğrencilerinin, web siteleri kullanma bağımlılığı (WSB) bağımlılığı ($x=2.66$), erkek öğrencilerden ($x=2.17$) daha fazladır. Buna göre kadın lise öğrencileri gün içerisinde "orta sıklıkta" web sitelerini kullanırken; erkekler ise "nadiren" olarak kullanmaktadırlar. Çevrim-içi oyun bağımlılığında da ise durum farklıdır. Buna göre, erkek lise öğrencilerinin, çevrimiçi oyun bağımlılığı (ÇOB) bağımlılığı ($x=2.48$), kadın öğrencilerden ($x=1.94$) daha fazladır.

Araştırmada elde edilen, Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, TBÖ alt boyutlarına dair algılarının, cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaştığı şeklindeki bulgusu, Taçyıldız (2010), aynı konudaki araştırma bulguları tarafından desteklenmektedir. Araştırmacıya göre, cinsiyet faktörü, lise öğrencilerinin internet bağımlılığını yordayan önemli bir değişkendir. Ancak Karakaş'ın (2022) ve

Salamci'nin (2020), aynı konuda yürütmüş oldukları araştırma bulguları, lise öğrencilerinin internet bağımlılığı, cinsiyetten etkilenmemektedir.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, TBÖ'nin alt boyutlarına dair algılarının, yaş değişkenine göre analizine yönelik veriler Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11

Teknoloji Bağımlılığı ve Yaş Değişkenine Yönelik ANOVA Testi Sonuçları

	Yaş	Levene		ANOVA		df	Scheffe Fark
		F	p	F	p		
TBÖ Alt Boyutları	SAB	.373	.773	2.605*	.049		a-d
	AMB	.341	.795	2.389	.068		-
	ÇOB	.908	.437	.609	.609	3-464	-
	WSB	1.140	.333	2.652*	.048		a-d

*P<.05

Tablo 11'de, Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, TBÖ alt boyutlarına dair algılarının, yaş değişkenine göre analizine yönelik sonuçlar yer almaktadır. Tablo 11'de yer alan verilere yönelik yapılan Levene testi, her dört boyutla ilgili verilerin normal dağıldığını gösterdiğinden, öğrenci algılarının yaş değişkenine göre analizinde parametrik ANOVA testi kullanılmıştır. ANOVA testine göre, TBÖ'nin SAB ve WSB alt boyutlarında, öğrenci algıları, yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık göstermektedir. Yapılan scheffe testi, bu anlamlı farkın her iki alt boyutta da a-d grupları arasında olduğunu göstermiştir. Buna göre, 14 yaş grubundaki öğrencilerin, sosyal ağ kullanma (SAB) bağımlılığı (x=2.74), 17 ve üzeri yaş grubundakilere (x=2.29) göre fazladır. Benzer şekilde yine 14 yaş grubundaki öğrencilerinden (web siteleri) göre fazladır. Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin, anlık mesaj bağımlılığı (AMB) ile çevrimiçi oyun bağımlılığı (ÇOB) boyutlarındaki algıları, yaş değişkenine göre anlamlı biçimde farklılık göstermemektedir. Konu ile ilgili alanyazın (Yılmaz vd., 2014), yaş değişkeni ile internet bağımlılığı arasında ilişki olduğunu belirtmektedir. Yapılan bir araştırmaya (Üneri ve Tanıdır, 2011) göre, ülkemizde internet kullanım oranlarının en yüksek olduğu yaş grubu 16-24 olarak bulunmuştur. Ancak internet bağımlılığında riskli grubu oluşturan yaş aralığının ise 12-18 yaş arası gençler olduğu (Bayhan, 2011) belirtilmektedir. Araştırmanın yapıldığı yaş grubu belirtilen bu aralıkta yer almaktadır. Bu yaş aralığında yer alan lise öğrencilerinin

yaşı ile internet bağımlılığı ilişkisi, bu araştırmada TBÖ'nin SAB ve WSB alt boyutları itibarıyla doğrulanmıştır. Bu durum, lisede öğrenim gören öğrencilerden yaşı küçük olanların, yaşı nispeten daha büyük olanlara göre SAB ve WSB bağımlılıklarının daha yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu yorum, internet bağımlılığı yaşının giderek düştüğü biçiminde de yorumlanabilir. Bunun muhtemel bir nedeni, internetin gün geçtikçe yaşamın her sahasına daha fazla nüfuz etmesi olabilir. Diğer muhtemel bir neden de, yaşları görece daha yüksek olan lisenin üst sınıflarındaki öğrencilerin, YGS gibi oldukça ciddi bir sınava hazırlanmaktan dolayı, internette daha az zaman geçirmeleri olabilir.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, TBÖ'nin alt boyutlarına dair algılarının, lise türü değişkenine göre analizine yönelik veriler Tablo 12'de yer almaktadır.

Tablo 12

Teknoloji Bağımlılığı ve Lise Türüne Yönelik ANOVA Testi Sonuçları

	Lise türü	Levene		ANOVA		df	Scheffe Fark
		F	p	F	p		
TBÖ Alt Boyutları	SAB	3.021	.052	11.467*	.000	2-463	a-b; a-c
	AMB	.846	.430	3.176	.051		-
	ÇOB	1.428	.241	2.274	.104		-
	WSB	1.140	.051	2.545	.052		-

*P<.05

Tablo 12'de, Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, TBÖ alt boyutlarına dair algılarının, lise türü değişkenine göre analizine yönelik sonuçlar yer almaktadır. Tablo 12'de yer alan verilere yönelik yapılan Levene testi, her dört boyutla ilgili, verilerin normal dağıldığını gösterdiğinden, öğrenci algılarının lise türü değişkenine göre analizinde parametrik ANOVA testi kullanılmıştır. ANOVA testine göre, TBÖ'nin sadece SAB alt boyutlarında, öğrenci algıları, lise türü değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık göstermekte; diğer alt boyutlardaki öğrenci algıları, lise türünden etkilenmemektedir. SAB alt boyutundaki anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan scheffe testi, bu anlamlı farkın a-b; a-c grupları arasında olduğunu göstermiştir. Buna göre, İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin, sosyal ağ kullanma (SAB) bağımlılığı ($x=2.68$), Anadolu Lisesi öğrencileri ($x=2.63$) ve Mesleki ve Teknik Lise öğrencilerinden ($x=2.27$) daha yüksektir. Bu bulgu, sosyal ağları

kullanma boyutu itibarıyla, İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin, diğer lise öğrencilerine göre daha fazla teknoloji bağımlısı olduğu şeklinde yorumlanabilir. İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin teknoloji bağımlılığının, sosyal ağları kullanma boyutu itibarıyla, Mesleki ve Teknik Lise öğrencilerinden daha yüksek olmasının bir sebebi, mesleki okullardaki genel derslere ek olarak yürütülen uygulamalı derslere bağlı oluşan yük dolayısıyla olabilir. Ancak, sosyal ağları kullanma boyutu itibarıyla İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin teknoloji bağımlılığının, Anadolu Lisesi öğrencilerinden daha yüksek olmasının hangi nedenlerden kaynaklandığı için detaylı araştırmalara ihtiyaç vardır. Konu ile ilgili olarak Eryılmaz ve Çukurlugöz (2018), araştırmalarında, lise öğrencilerinin internet bağımlılığının lise türüne göre anlamlı şekilde farklılaşmadığını belirlemişlerdir. Benzer şekilde, Gençler (2011) de, internet bağımlılık durumunun, okul türü ile ilişkili olmadığını saptamıştır.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, TBÖ'nin alt boyutlarına dair algılarının, sınıf değişkenine göre analizine yönelik veriler Tablo 13'de yer almaktadır.

Tablo 13

Teknoloji Bağımlılığı ve Sınıf Değişkenine Yönelik ANOVA Testi Sonuçları

	Sınıf	Levene		ANOVA		df	Scheffe Fark
		F	p	F	p		
TBÖ Alt Boyutları	SAB	1.649	.058	4.999*	.002	3-462	a-d
	AMB	2.410	.054	4.723*	.003		a-d; b-d
	ÇOB	1.970	.118	1.735	.159		-
	WSB	2.036	.051	3.875*	.009		a-d

*P<.05

Tablo 13'de, Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, TBÖ alt boyutlarına dair algılarının, sınıf değişkenine göre analizine yönelik sonuçlar yer almaktadır. Tablo 13'de yer alan verilere yönelik yapılan Levene testi, her dört boyutla ilgili, verilerin normal dağıldığını gösterdiğinden, öğrenci algılarının sınıf değişkenine göre analizinde parametrik ANOVA testi kullanılmıştır. ANOVA testine göre, TBÖ'nin sadece ÇOB alt boyutu hariç, diğer iç boyuta yönelik öğrenci algıları, sınıf değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık göstermektedir. Bu alt boyutlardaki anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan scheffe testi, SAB boyutunda, bu anlamlı farkın a-d grupları arasında olduğunu göstermiştir. Buna göre, lise 9. Sınıf

öğrencilerinin, sosyal ağ kullanma (SAB) bağımlılığı ($x=2.65$), 12. Sınıflara göre ($x=2.09$) daha yüksektir. Bunun muhtemel bir nedeni, lise 12. Sınıfların aday oldukları YGS'na hazırlanmaktan dolayı, sosyal ağları daha az kullanıyor olmalarıdır. Scheffe testine göre, AMB alt boyutundaki anlamlı farklılık ise a-d ve b-d grupları arasındadır. Buna göre, lise 9. Sınıf öğrencilerinin, anlık mesajlaşma bağımlılığı (AMB) ($x=2.53$), 10. ($x=2.36$) ve 12. Sınıflara göre ($x=1.89$) daha yüksektir. Bu bulgu da, lise kademesini bekleyen en zorlu sınavlardan olan YGS faktörü ile ilişkili olarak açıklanabilir. Şöyle ki, Lise 12. ve kısmen de olsa lise 10. Sınıflar, adı geçen bu sınava odaklandıkları için lise 9. Sınıflar kadar mesajlaşma kullanmamakta olabilirler. Yapılan ANOVA testi, araştırmaya katılan lise öğrencilerinin web siteleri bağımlılığı (WSB) algılarının sınıf değişkenine göre anlamlı biçimde farklılaştığını göstermiştir. Scheffe testi bu farkın a-d grupları arasında olduğunu göstermiştir. Buna göre diğer iki alt boyutta olduğu gibi 9. Sınıfların WSB bağımlılığı ($x=2.64$) 12. Sınıflardan ($x=2.01$) daha yüksektir. Kaya'nın (2021) yaptığı araştırma sonuçları tarafından desteklenen bu bulgu, lise öğrencilerinin teknoloji bağımlılığı, öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre anlamlı biçimde farklılaşmaktadır. Bu farklılığın başka nedenleri olsa da, en belirgin neden, bu eğitim kademesi için yaşamsal önemde olan YGS'dır. Bu sınava yakın olması hasebiyle 12. Sınıflar, hazırlık çalışmalarından dolayı daha az teknolojik sahalarda gezinmektedirler. İlgili konuda araştırma yapan Altınok'un (2021), bu konudaki değerlendirmesi ise, "sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin dijital bağımlılık ve yaşam doyumu azalmaktadır. Bu durumun lise son sınıf öğrencilerinin yaşadıkları sınav kaygısından kaynaklandığı söylenebilir, şeklindedir.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, TBÖ'nin alt boyutlarına dair algılarının, kardeş sayısı değişkenine göre analizine yönelik veriler Tablo 14'te yer almaktadır.

Tablo 14

Teknoloji Bağımlılığı ve Kardeş Sayısı Değişkenine Yönelik ANOVA Testi Sonuçları

	Kardeş sayısı	Levene		ANOVA F	p	df	Scheffe Fark
		F	p				
TBÖ Alt Boyutları	SAB	1.113	.350	1.990	.095		-
	AMB	1.260	.285	1.410	.229		-
	ÇOB	2.014	.051	2.378	.051	4-461	-
	WSB	.315	.868	.893	.468		-

* $P<.05$

Tablo 14’de, Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, TBÖ alt boyutlarına dair algılarının, kardeş sayısı değişkenine göre analizine yönelik sonuçlar yer almaktadır. Tablo 14’de yer alan verilere yönelik yapılan Levene testi, her dört boyutla ilgili, verilerin normal dağıldığını gösterdiğinden, öğrenci algılarının kardeş sayısı değişkenine göre analizinde parametrik ANOVA testi kullanılmıştır. Yapılan ANOVA testine göre, katılımcı lise öğrencilerinin TBÖ’nin her dört alt boyutuna yönelik algıları, kardeş sayısı değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık göstermemektedir. Bu bulgu, lise öğrencilerinin, teknoloji bağımlılığı algılarının, sahip oldukları kardeş sayısından bağımsız olduğu şeklinde yorumlanabilir. Konu ile ilgili ilginç bir bulgu, Altınok’un (2021) araştırmasında ulaştığı, lise öğrencilerinin kardeş sayısının azlığı, onları dijital ortama sürüklerken; kardeş sayısının fazla olması ise onları dijital ortamlara ihtiyaç bırakmamaktadır, şeklindeki sonuç ve değerlendirmesidir.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, TBÖ’nin alt boyutlarına dair algılarının, aile ekonomik durumu değişkenine göre analizine yönelik veriler Tablo 15’te yer almaktadır.

Tablo 15

Teknoloji Bağımlılığı ve Aile Ekonomik Durumuna Yönelik ANOVA Testi Sonuçları

	Aile ekonomik durumu	Levene		ANOVA		df	Scheffe Fark
		F	p	F	p		
TBÖ Alt Boyutları	SAB	.710	.492	.638	.529		-
	AMB	1.249	.288	.248	.781		-
	ÇOB	2.374	.094	.648	.523	2-463	-
	WSB	.409	.664	.011	.989		-

*P<.05

Tablo 15’de, Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, TBÖ alt boyutlarına dair algılarının, aile ekonomik durumu değişkenine göre analizine yönelik sonuçlar yer almaktadır. Tablo 15’de yer alan verilere yönelik yapılan Levene testi, her dört boyutla ilgili, verilerin normal dağıldığını gösterdiğinden, öğrenci algılarının aile ekonomik durumu değişkenine göre analizinde parametrik ANOVA testi kullanılmıştır. Yapılan ANOVA testine göre, katılımcı lise öğrencilerinin TBÖ’nin her dört alt boyutuna yönelik algılarının, aile ekonomik durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık göstermemektedir. Bu bulgu, lise öğrencilerinin, teknoloji bağımlılığı

algılarının, aile ekonomik durumundan bağımsız olduğu şeklinde yorumlanabilir. Konu ile ilgili olarak Açık vd. (2021), yaptıkları araştırmada, çoğunluğu 19-24 yaş aralığındaki ki gençlerin teknoloji bağımlılığı düzeyi ile ekonomik düzey değişkeni arasında negatif yönlü; mesajlaşma, sosyal ağlarda zaman geçirme ve teknolojik araçlarla zaman geçirme süreleri ile pozitif yönlü bir farklılaşma tespit etmişlerdir. İnternet hizmeti ile akıllı telefon, tablet ve bilgisayara erişimin belli bir ekonomik düşümü gerektirmesi, aslında zayıf ekonomik gelire sahip aile gençlerinin teknoloji bağımlılık düzeylerinin daha düşük olması beklenebilir. Ancak araştırmada, buna yönelik bir bulgu elde edilememiştir.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, TBÖ'nin alt boyutlarına dair algılarının, yaşam şekline (öğrencinin kiminle yaşadığına) göre analizine yönelik veriler Tablo 16'da yer almaktadır.

Tablo 16

Teknoloji Bağımlılığı ve Yaşam Şekline Yönelik ANOVA Testi Sonuçları

	Kiminle Yaşadığı	Levene		ANOVA		df	Scheffe Fark
		F	p	F	p		
TBÖ Alt Boyutları	SAB	.235	.872	1.018	.384		-
	AMB	.292	.831	.525	.665		-
	ÇOB	.068	.977	1.232	.297	3-462	-
	WSB	1.204	.308	.344	.793		-

*P<.05

Tablo 15'de, Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, TBÖ alt boyutlarına dair algılarının, kiminle yaşadığı değişkenine göre analizine yönelik sonuçlar yer almaktadır. Tablo 15'de yer alan verilere yönelik yapılan Levene testi, her dört boyutla ilgili, verilerin normal dağıldığını gösterdiğinden, öğrenci algılarının kiminle yaşadığı değişkenine göre analizinde parametrik ANOVA testi kullanılmıştır. Yapılan ANOVA testine göre, katılımcı lise öğrencilerinin TBÖ'nin her dört alt boyutuna yönelik algılarının, kiminle yaşadığı değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık göstermemektedir. Bu bulgu, lise öğrencilerinin, teknoloji bağımlılığı algılarının, kiminle yaşadığı durumdan bağımsız olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, TBÖ'nin alt boyutlarına dair algılarının, günlük internet kullanım süresine göre analizine yönelik veriler Tablo 17'de yer almaktadır.

Tablo 17

Teknoloji Bağımlılığı ve İnternet Kullanım Süresine Yönelik ANOVA Testi Sonuçları

	Kiminle Yaşadığı	Levene		ANOVA		df	Scheffe Fark
		F	p	F	p		
İnternette geçen zaman	SAB	1.847	.138	10.917*	.000		a-d
	AMB	.286	.121	13.554*	.000		c-d
	ÇOB	1.060	.098	7.033*	.000	3-462	b-d
	WSB	1.832	.127	21.657	.000		b-d

*P<.05

Tablo 17'de, Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, TBÖ alt boyutlarına dair algılarının, günlük internet kullanım süresi değişkenine göre analizine yönelik sonuçlar yer almaktadır. Tablo 15'de yer alan verilere yönelik yapılan Levene testi, her dört boyutla ilgili, verilerin normal dağıldığını gösterdiğinden, öğrenci algılarının günlük internet kullanım süresi değişkenine göre analizinde parametrik ANOVA testi kullanılmıştır. Yapılan ANOVA testine göre, katılımcı lise öğrencilerinin TBÖ'nin her dört alt boyutuna yönelik algıları da, günlük internet kullanım süresine göre anlamlı şekilde farklılık göstermektedir. Buna göre, günde 4 saat ve üzeri internette zaman geçiren öğrencilerin ($x=2.87$), sosyal ağ kullanma bağımlılığı (SAB), günde bir saat kullanan öğrencilerden ($x= 2.41$) daha yüksektir. Günde 4 saat ve üzeri internette zaman geçiren öğrencilerin ($x=2.81$), anlık mesajlaşma bağımlılığı (AMB), günde üç saat internet kullanan öğrencilerden ($x=2.33$) daha yüksektir. Benzer şekilde, günde 4 saat ve üzeri internette zaman geçiren öğrencilerin ($x=2.48$), çevrimiçi oyun bağımlılığı (ÇOB), günde iki saat internet kullanan öğrencilerden ($x=1.96$) daha yüksektir. Son olarak, günde 4 saat ve üzeri internette zaman geçiren öğrencilerin ($x=3.06$), web siteleri bağımlılığı (WSB), günde iki saat internet kullanan öğrencilerden ($x=1.98$) web daha yüksektir. Aslında her dört alt boyut itibarıyla da, günde 4 saat ve üzeri internette zaman geçiren öğrencilerin, teknoloji bağımlılığı, daha az internet kullanan öğrencilerden daha yüksektir. Bu bulgu, beklenen bir durumdur. Nitekim Yılmazsoy ve Kahraman'ın (2017) araştırmalarında ortaya koydukları, “öğrencilerin internet bağımlılık düzeyleri, günlük internet kullanım süresine göre anlamlı derecede

farklılaşmaktadır”, şeklindeki bulgu da, bunu destekler niteliktedir. Araştırmacılar, öğrencilerin, internet kullanım süresi arttıkça, internet bağımlılığının da arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Aynı konuda araştırma yapan Tetik (2015) de, öğrencilerin internet kullanım süreleri arttıkça internet bağımlılık oranlarının da artış gösterdiğini belirlemiştir. Araştırmacı bunun ise katılımcıların dikkati sürdürme ve dikkat süreçlerinde bozulmaya yol açtığını belirlemiştir.

4.4. Katılımcıların Ahlaki Olgunluk Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorumları

Araştırmaya katılan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinden, AOÖ aracılığıyla toplanan verilere yönelik yapılan analizler, bu analizlere dayalı bulgular ve yorumlara aşağıda yer verilmiştir.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, tek boyutlu TBÖ’ne dair algı puanlarının dağılımı Tablo 18’de yer almaktadır.

Tablo 12

Katılımcı Lise Öğrencilerinin AOÖ Algıları

Ölçek	\bar{X}	ss	n
AOÖ (Toplam)	3.71	0.63	466

Tablo 18 incelendiğinde, araştırmaya katılan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin algıladığı ahlaki olgunluk düzeyinin ($x= 3.71$) “Çoğu Zaman” düzeyinde olduğu görülmektedir. Teknoloji bağımlılığında “orta düzey” de olan bu öğrencilerin, ahlaki olgunlukta kendilerini daha üst düzeyde algılamaları dikkat çekici ve ancak, sevindirici bir durumdur. Bu konuda detaylı bir çalışma yapan Şengün (2008: 123), örnekleme dâhil lise öğrencilerinin %17’5’inin “yüksek ahlaki olgunluk” düzeyine sahip olduğunu belirlemiştir. Aynı çalışmada, öğrencilerin %67’sinin ise “orta düzeyde” ve %15.5’nin de “düşük ahlaki olgunluk” düzeyine sahip olduğunu belirlemiştir. Araştırma bulgusunu destekleyen bu araştırma baz alındığında, lise öğrencilerinin genelde “orta düzeyde ahlaki olgunluk” sergilemelerinin, görünen bir durum olduğu belirtilebilir.

Bu araştırma bulgusu, araştırmaya katılan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, orta derecenin biraz üstü olan “çoğu zaman” düzeyinde ahlaki olgunluğa

sahip oldukları şekilde yorumlanabilir. Ayrıca bu bulgu, katılımcı lise öğrencilerinin, teknoloji bağımlılığı veya internette olumsuz olarak etkilenmemeleri bakımından da oldukça iyidir. Çünkü ahlaki olgunluğa sahip olmayan lise öğrencilerinin, sosyal medyadan (Gül, 2019), olduğu teknoloji bağımlılığının olumsuz etkilerinden daha çok zarar görebilirler. Bu ise onların sadece psikolojik ve sosyal yaşamları için değil, akademik başarıları için de önemli bir problemdir. Bu durumda yapılması gereken, teknolojik bağımlılık riskini azaltmak veya internet tabanlı teknolojilerin yol açabileceği olumsuz etkilerden öğrencileri korumak için, onların ahlaki eğitimlerine yoğunlaşmak olmalıdır. Bir örnek olarak Kılınç'ın (2015) yaptığı çalışmada, teknoloji bağımlılığı gibi internetin istenmeyen sonuçlarından birisi olan siber zorbalığa ilişkin duyarlılığın sosyal değerlerle kısmen ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir. Burada beklenen, sosyal değerlere duyarlı, ahlaki olgunluğa sahip öğrencilerin, bu değer ve ahlaka sahip olmayanlara göre, bu tür istenmeyen davranışları daha az sergilemeleridir.

4.5. Katılımcıların Ahlaki Olgunluk Düzeylerinin Demografik Değişkenlere Göre Analizlerine İlişkin Bulgular ve Yorumları

Araştırma örneklemini teşkil eden katılımcıların ahlaki olgunluk algı puan ortalamalarının; cinsiyet, yaş, lise türü, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, aile ekonomik durumu, kiminle yaşadığı ve internette geçirdikleri süre değişkenlerine göre farklılaşıp, farklılaşmadığına dair bulgular ve yorumlara aşağıda yer verilmiştir.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, AOÖ algılarının, günlük cinsiyete göre analizine yönelik veriler Tablo 19'da yer almaktadır.

Tablo 13

Ahlaki Olgunluk ve Cinsiyete Yönelik "t" Testi Sonuçları

Cinsiyet	t	p	df	Fark
AOÖ (Toplam)	.405	.686	465	-

Tablo 19'da katılımcı öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeylerine dair algılarının, cinsiyet değişkenine göre değişimini test etmek için uygulanan "t" testi yer almaktadır. Buna göre, Analiz sonuçları incelendiğinde öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyi algılarının, cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu bulgu, Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, ahlaki olgunluk algılarının,

cinsiyetten bağımsız olduğu şeklinde yorumlanabilir. Aynı konuda araştırma yapan Erol (2019) ve Gül (2019) de, çalışmalarında ahlaki olgunluğun cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılık göstermediğini tespit etmişlerdir.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, AOÖ algı puanlarının, yaş değişkenine göre analizine yönelik veriler Tablo 20’de yer almaktadır.

Tablo 14

Ahlaki Olgunluk ve Yaş Değişkenine Yönelik ANOVA Testi Sonuçları

Yaş	Levene		Anova F	p	df	Scheffe Fark
	F	p				
AOÖ (Toplam)	2.783	.026	1.443	.219	4-461	-

Tablo 20’de yer alan verilere yönelik yapılan Levene testi, ölçeğin toplamına dair verilerin normal dağıldığını gösterdiğinden, öğrenci algılarının yaş değişkenine göre analizinde parametrik ANOVA testi kullanılmıştır. Yapılan ANOVA testine göre, Türk Z Kuşağına mensup katılımcı lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algılarının, yaş değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir. Bu bulgu, Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algılarının, yaş değişkeninden bağımsız olduğu şeklinde yorumlanabilir. Aynı konuda araştırma yapan Şengün (2008) ve Gül (2019), yapmış oldukları çalışmalarda ahlaki olgunluk ile yaş arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığını tespit etmişlerdir.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, AOÖ algı puanlarının, lise türü değişkenine göre analizine yönelik veriler Tablo 21’de yer almaktadır.

Tablo 15

Ahlaki Olgunluk ve Lise Türü Değişkenine Yönelik ANOVA Testi Sonuçları

Lise Türü	Levene		Anova F	p	df	Scheffe Fark
	F	p				
AOÖ (Toplam)	.697	.499	1.280	.279	2-463	-

Tablo 21’de yer alan verilere yönelik yapılan Levene testi, ölçeğin toplamına dair verilerin normal dağıldığını gösterdiğinden, öğrenci algılarının lise türü değişkenine göre analizinde parametrik ANOVA testi kullanılmıştır. Yapılan ANOVA testine göre,

Türk Z Kuşağına mensup katılımcı lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algılarının, öğrenim gördükleri lise türü değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu, Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algılarının, lise türü değişkeninden bağımsız olduğu şeklinde yorumlanabilir. Demirci'nin (2014) aktardığında göre, Şengün'ün (2008), araştırmasında, İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin ahlâki olgunluk düzeylerinin diğer lise öğrencilerinininkilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Aynı aktarmaya göre Çekin (2013) tarafından yapılan çalışmada, Eğitim Fakültesi DKAB bölümü öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgulanmıştır.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, AOÖ algı puanlarının, sınıf değişkenine göre analizine yönelik veriler Tablo 22'de yer almaktadır.

Tablo 22

Ahlaki Olgunluk ve Sınıf Yönelik ANOVA Testi Sonuçları

Sınıf Düzeyi	Levene		Anova F	p	df	Sceeffe Fark
	F	p				
AOÖ (Toplam)	2.107	.099	1.202	.309	3-462	-

Tablo 22'de yer alan verilere yönelik yapılan Levene testi, ölçeğin toplamına dair verilerin normal dağıldığını gösterdiğinden, öğrenci algılarının sınıf değişkenine göre analizinde parametrik ANOVA testi kullanılmıştır. Yapılan ANOVA testine göre, Türk Z Kuşağına mensup katılımcı lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algılarının, öğrenim gördükleri sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu, Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algılarının, sınıf değişkeninden bağımsız olduğu şeklinde yorumlanabilir. Aynı konuda araştırma yapan Şengün (2008) ve Erol (2019) da, çalışmalarında ahlaki olgunluk algısının sınıf düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığını tespit etmişlerdir.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, AOÖ algı puanlarının, kardeş sayısı değişkenine göre analizine yönelik veriler Tablo 23'de yer almaktadır.

Tablo 23*Ahlaki Olgunluk ve Kardeş Sayısına Yönelik ANOVA Testi Sonuçları*

	Kardeş Sayısı	Levene		Anova F	p	df	Fark
		F	p				
AOÖ (Toplam)		.645	.631	.593	.668	4-461	-

Tablo 23’de yer alan verilere yönelik yapılan Levene testi, ölçeğin toplamına dair verilerin normal dağıldığını gösterdiğinden, öğrenci algılarının kardeş sayısı değişkenine göre analizinde parametrik ANOVA testi kullanılmıştır. Yapılan ANOVA testine göre, Türk Z Kuşağına mensup katılımcı lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algılarının, kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu, Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algılarının, sahip oldukları kardeş sayısından bağımsız olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ahlaki olgunluk birçok faktöre bağlı karmaşık bir olgudur. Bunlardan birisi de bilişsel gelişim seviyesidir. Bu duruma çok kardeşe sahip bireyde bunun bilişsel bir yansıması olması durumunda, bunun ahlaki olgunluğa da aksetmesi beklenebilir. Ancak bireyin sahip olduğu kardeş sayısının, onun ahlaki olgunluk algısına etkileri üzerinde daha detaylı ve kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, AOÖ algı puanlarının, aile ekonomik durum değişkenine göre analizine yönelik veriler Tablo 24’de yer almaktadır.

Tablo 16*Ahlaki Olgunluk ve Aile Ekonomik Durumuna Yönelik ANOVA Testi Sonuçları*

	Aile Ekonomik Durumu	Levene		Anova F	p	df	Fark
		F	p				
AOÖ (Toplam)		.439	.645	2.576*	.048	2-463	a-c

*P<.05

Tablo 24’de yer alan verilere yönelik yapılan Levene testi, ölçeğin toplamına dair verilerin normal dağıldığını gösterdiğinden, öğrenci algılarının aile ekonomik durumu değişkenine göre analizinde parametrik ANOVA testi kullanılmıştır. Yapılan ANOVA testine göre, Türk Z Kuşağına mensup katılımcı lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algılarının, aile ekonomik durumuna göre anlamlı şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Bu

farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan scheffe testi, farkın a-c grupları arasında olduğunu göstermiştir. Buna göre, aile ekonomik durumu yüksek olan lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algısı ($x=3.63$), aile ekonomik durumu zayıf olan öğrencilerden ($x=3.48$) daha yüksektir. Bu durum muhtemelen ekonomik durumun iyi olmasının, bireye, ahlaki olgunluk da dâhil “iyi hissettirmesiyle ilişkili olabilir. Ancak bunun için daha detaylı ve kapsamlı araştırmalara ihtiyaç vardır. Araştırma bulgusunun tersine olarak, Şengün (2008) ve Erol (2019), yapmış oldukları çalışmalarda ekonomik durumu düşük olan öğrencilerin, ahlaki olgunluk algılarının daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir. Bu noktada, aile ekonomik durumunun, bireyin ahlaki olgunluk algısını ne şekilde yönlendirdiği hususunda, detaylı çalışmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, AOÖ algı puanlarının, yaşam şekli değişkenine göre analizine yönelik veriler Tablo 25’de yer almaktadır.

Tablo 25

Ahlaki Olgunluk ve Yaşam Şekline Yönelik ANOVA Testi Sonuçları

	Kiminle Yaşadığı	Levene		Anova F	p	df	Scheffe Fark
		F	p				
AOÖ (Toplam)		.732	.534	1.082	.356	3-462	-

Tablo 25’de yer alan verilere yönelik yapılan Levene testi, ölçeğin toplamına dair verilerin normal dağıldığını gösterdiğinden, öğrenci algılarının öğrencilerin kiminle yaşadığı (yaşam şekli) değişkenine göre analizinde parametrik ANOVA testi kullanılmıştır. Yapılan ANOVA testine göre, Türk Z Kuşağına mensup katılımcı lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algılarının, öğrencilerin kiminle yaşadığı değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu, Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algılarının, kiminle yaşadığı (yaşam şekli) değişkeninden bağımsız olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, AOÖ algı puanlarının, günlük internet kullanma süresi değişkenine göre analizine yönelik veriler Tablo 26’de yer almaktadır.

Tablo 17*Ahlaki Olgunluk ve İnternet Süresine Yönelik ANOVA Testi Sonuçları*

	Günlük İnternette Geçirilen Süre	Levene		Anova	p	df	Scheffe Fark
		F	p	F			
AOÖ (Toplam)		2.067	.104	5.224*	.001	3-462	b-d

*P<.05

Tablo 26’de yer alan verilere yönelik yapılan Levene testi, ölçeğin toplamına dair verilerin normal dağıldığını gösterdiğinden, öğrenci algılarının günlük internet kullanma süresi değişkenine göre analizinde parametrik ANOVA testi kullanılmıştır. Yapılan ANOVA testine göre, Türk Z Kuşağına mensup katılımcı lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algılarının, günlük internet kullanma süresine göre anlamlı şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan scheffe testi, farkın b-d grupları arasında olduğunu göstermiştir. Buna göre, günde iki saat internet kullanan lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algısı (x=3.89), günde dört saat ve üzeri kullanan öğrencilerden (x=3.60) daha yüksektir. Araştırmanın bu bulgusu, lise öğrencilerinin internette geçirilen zamanı arttıkça, yani aslında teknoloji bağımlılıkları arttıkça, ahlaki olgunluk düzeyi düşmektedir, şeklinde yorumlanabilir. Araştırmanın bu bulgusu, Erol (2019) tarafından yapılan çalışmada, “ahlaki olgunluk ile günlük internette geçirilen süre arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır” şeklindeki sonucu tarafından desteklenmektedir. Benzer bir sonuç da, Kılınç’ın (2015), “internet bağımlılık puanı yüksek olan öğrencilerin, sosyal değerler puanının düşük olduğunu tespit ettiği” araştırma bulgusudur.

4.6. Katılımcıların Teknoloji Bağımlılığı Düzeyi İle Ahlaki Olgunluk Düzeyi Arasındaki İlişkinin Analizine İlişkin Bulgular ve Yorumları

Araştırmaya katılan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, teknoloji bağımlılığı düzeyleri ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkinin analizine yönelik açıklamalara aşağıda yer verilmiştir.

Örnekleme oluşturan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, TBö algı puanları ile AOÖ algı puanları arasındaki ilişkinin analizine yönelik veriler Tablo 27’de yer almaktadır.

Tablo 18*Teknoloji Bağımlılığı Düzeyi ile Ahlaki Olgunluk Düzeyi Arasındaki İlişkinin Analizi*

		SAK	AMB	ÇOB	WBS
Ahlaki Olgunluk Düzeyi	Pearson (r)	-,187*	-,109	-,267*	-,224*
	p	,000	,019	,000	,000
	n	466	466	466	466

*Korelasyon $p < .01$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 27’de, araştırmaya katılan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, teknoloji bağımlılığı düzeyi ile ahlaki olgunluk düzeyi arasındaki ilişkiye ait analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı analizi sonuçları incelendiğinde, ahlaki olgunluk düzeyi ile teknoloji bağımlılığının alt boyutları olan SAB, ÇOB ve WBS değerleri arasında negatif yönlü ve anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Buna göre, Türk Z Kuşağının, SAB, ÇOB ve WSB bağımlılığı arttıkça, ahlaki olgunluk düzeylerinin düştüğü söylenebilir. Bu öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyi ile AMB arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Bu bulgu, Türk Z Kuşağının AMB ile ahlaki olgunluk düzeyi arasında bir ilişki olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın genel amacı Türk Z Kuşağı içerisinde yer alan lise öğrencilerinin teknoloji bağımlılığı düzeyleri ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi analiz etmektir. Bu genel amaç çerçevesinde, Türk Kuşağının teknoloji bağımlılığı algısının ile çeşitli demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, lise türü, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, aile ekonomik durumu, kiminle yaşadığı ve günlük internette kalma süresi) bağlamında analizi de ele alınmıştır. Benzer şekilde yine alt amaç olarak Türk Z Kuşağının ahlaki olgunluk algısı da, çeşitli demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, lise türü, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, aile ekonomik durumu, kiminle yaşadığı ve günlük internette kalma süresi) bağlamında ele alınarak incelenmiştir. Bu incelemeler sonunda, bu bölümde, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Bu başlık altında, araştırmanın genel amacı ve bu amaç doğrultusunda oluşturulan alt amaçlarına yönelik elde edilen bulgulardan hareketle ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir.

5.1.1. *Katılımcıların İnternet Kullanma Davranışlarına İlişkin Sonuçlar*

Toplam 466 lise öğrencisi üzerinde yürütülen araştırmaya katılan ve Türk Z Kuşağı olarak adlandırılan öğrenciler, çoğunlukla (%43.1) günde 3 saat internette gezinmektedirler. Bunların %29'u ise, günde 4 saat ve üzerinde internette kalmaktadır. Türkiye'de bu kuşak için RTÜK'ün verilerine göre gençlerin internette geçirdiği zaman 4 saat 37 dakikadır (Baş, vd., 2023). Buna göre, araştırmaya katılan Türk Z Kuşağı lise öğrencilerinin, çeşitli sebeplerle (sosyal medya, iletişim, sohbet, oyun oynama vb.) internette kalma süresi, ülke ortalamaları civarındadır. Bu neslin temel özelliği teknoloji dolaylı olması dikkate alındığında, öğrencilerin internette kalma ortalaması sorun gibi görünmezse de, bunların interneti kullanım amacı kritik belirleyicidir. Ayrıca unutulmaması gereken bir nokta da, internette geçirilen süre arttıkça, bu gençlerin interneti günlük kullanımdan, sorunlu ve hatta patolojik kullanıma (Büyükgebiz Koca ve Tunca, 2019), yani bağımlılığa doğru gitme ihtimalleri olduğudur. Yeşilay (<https://www.yesilay.org.tr/>), gençlerin internette geçirdikleri süreden ziyade, teknoloji

(internet) bağımlılığını, bilinçsiz ve kontrolsüz kullanmaya bağlı olarak davranışsal bağımlılık temelinde ele alması, araştırmaya katılan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, Türkiye ortalaması civarındaki internette kalma sürelerine bağlı bir değerlendirme yapmayı güçleştirmektedir. Bu konuda Arısoy'un (2009: 56), "internetin aşırı kullanılması isteğinin önüne geçilememesi, bu süreçte geçirilen zamanın önemini yitirmesi, bundan yoksun kalındığında aşırı sınırlılık hali ve saldırganlık" şeklinde tanımladığı şekliyle, bu öğrencilerin internet bağımlısı olup olmadığına karar verilebilir.

5.1.2. Katılımcıların Teknoloji Bağımlılığı Düzeyine İlişkin Sonuçlar

Türk Z Kuşağı İçerisinde yer alan katılıcı lise öğrencilerinin teknoloji bağımlılığı düzeyleri için kullanılan TBÖ'nin dört alt boyutu vardır. Bu boyutlara göre araştırmaya katılan Türk Z Kuşağı lise öğrencilerinin, "Sosyal Ağ Bağımlılığı" (SAB), $x=2.50$, "çok nadir" düzeyindedir. Benzer şekilde bunların "Anlık Mesajlaşma Bağımlılığı (AMB)", $x=2.41$, "çok nadir" düzeyindedir. Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin "Çevrimiçi Oyun Bağımlılığı (ÇOB)" da, $x=2.14$ "çok nadir" düzeyinde olup; bunların son alt boyut olan "WEB Siteleri Kullanma Bağımlılığı (WSB)" algı puan ortalaması ise $x=2.48$ ve yine "çok nadir" düzeyindedir. Buna göre, araştırmaya katılan Türk Z kuşağına mensup lise öğrencileri, kendilerini teknoloji bağımlısı olarak algılamamaktadırlar. Zira bu gençlerin günlük internet kullanım oranı, yukarıda da belirtildiği gibi, Türkiye ortalaması (Baş vd., 2023) civarındadır. Ayrıca bu gençlerin günde Türkiye ortalaması civarında kaldıkları internet kullanımının, onlarda olumsuz davranışlara yol açıp açmadığı da bilinmemektedir. Bu araştırmanın amaçları dışında olan bu semptomlar için detaylı araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Araştırmaya katılan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, her dört alt boyut itibarıyla da "nadiren" düzeydeki internet bağımlılığı düzeyinde oldukları, anlaşılmaktadır. Buna göre aslında teknoloji bağımlılığı olarak tanımlanamayacak olan bu öğrencilerin, interneti en çok sosyal ağlarda zaman geçirmek amacıyla kullandıkları anlaşılmaktadır. Bunu, sırayla, web sitelerini kullanma, anlık mesajlaşma ve çevrim-içi oyunlar izlemektedir. Duman'ın (2008) Türkiye'de yaptığı aynı paraleldeki araştırmada, öğrencilerin büyük çoğunluğu interneti, sohbet (chat) ve oyun oynamak amacıyla kullanmaktadırlar. Kayri, Tanhan ve Tanrıverdi (2014) de, araştırmalarında benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Bütün bunlara dayanarak, teknoloji bağımlısı olmasa bile, Türk

Z Kuşağında internetin (sosyal medya, web sitelerini ziyaret, mesajlaşma ve oyun oynama) yüz-yüze İletişimin yerini almış olduğu sonucuna varılabilir. Genel Z Kuşağı özelliği içerisinde değerlendirilebilecek olan bu durumun, gençlerin akademik gelişimleri ile psikolojik sağlık ve sosyal uyumlarına zarar vermemesi için, başta ebeveynlere, okul rehberlik servislerine, öğretmenlere ve okul yöneticilerine önemli görevler düşmektedir.

5.1.3. Katılımcıların Teknoloji Bağımlılığı Düzeylerinin Demografik Değişkenlere Göre Analizlerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmada, katılımcı Türk Z Kuşağı lise öğrencilerinin teknoloji bağımlılığı algılarının, cinsiyet, yaş, lise türü, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, aile ekonomik durumu, kiminle yaşadığı ve internette geçirdikleri süre değişkenlerine göre anlamlı biçimde farklılık gösterip göstermediğine ilişkin sonuçlara aşağıda yer verilmiştir

Araştırmaya katılan Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, teknoloji bağımlılığı ölçeğinin dört alt boyuta yönelik algıları arasında, cinsiyete göre anlamlı düzeyde bir farklılık belirlenmiştir. Bu farklılıklara göre; kadın lise öğrencilerinin, SAB, AMB ve WSB bağımlılığı, erkek öğrencilerden daha yüksektir. ÇOB'nda ise erkek lise öğrencilerinin bağımlılığı, kadın öğrencilerden daha yüksektir. Burada anlaşılan cinsiyetin, Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin teknoloji bağımlılığına yönelik algıları üzerinde önemli bir değişken olduğudur. Ancak bu konuda alanyazında, cinsiyetin lise öğrencilerinin internet bağımlılığını yordayan önemli bir değişken olduğuna (Taçyıldız, 2010) dair bulgular kadar, bu faktörün, teknoloji bağımlılığı algısını etkilemediğine (Karakaş, 2022; Salamci, 2020), dair bulgular da mevcuttur. Bu konuda araştırmada ulaşılan sonuç ise, Türk Z Kuşağına mensup kadın lise öğrencilerinin, teknoloji bağımlılığı algılarının üç alt boyut itibarıyla (SAB, AMB ve WSB), erkeklerden daha yüksek olduğu; erkek Türk Z Kuşağına mensup öğrencilerin ise ÇOB algılarının, kadınlardan daha yüksek olduğu şeklindedir. Bu sonucu doğrular nitelikte, Derin (2013) ile Eryılmaz ve Çukurlugöz (2018) de, sosyal medya boyutunda kızların bağımlılık düzeyi, erkeklerin bağımlılık düzeyinden anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

Her ne kadar hepsi de Z Kuşağı aralığında olsa da, araştırmaya katılan Türk Z Kuşağının, teknoloji bağımlılığı algılarının yaş değişkeninden ne denli etkilendiğine

bakmakta yarar vardır. Araştırmada buna yönelik olarak, 14 yaş grubu ile 17 ve üzeri yaş grubunun, teknoloji bağımlılığı (SAB, WSB) algılarının anlamlı biçimde farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bu farklılık, 14 yaş grubu öğrencilerinin, SAB ve WSB alt boyutları itibarıyla, teknoloji bağımlılığı algılarının, 17 ve üzeri yaş grubunda yüksek olduğu şeklindedir. Buna göre, Türk Z Kuşağına mensup 14 yaş grubundaki lise öğrencileri, 17 yaş ve üzeri gruptaki öğrencilere göre kendilerini daha fazla teknoloji bağımlılığı (SAB, WSB boyutlarında) olarak algılamaktadırlar. Yaş değişkeninin, teknoloji bağımlılığına önemli bir faktör olduğu (Yılmaz vd., 2014) dikkate alındığında ve bunun da, daha çok 11-18 yaş grubunu tehdit ettiği (Bayhan, 2011) hatırlandığında, konunun ciddiyeti daha iyi anlaşılabilir. Buna göre, araştırmaya katılan Türk Z Kuşağına mensup 14 yaş grubundaki lise öğrencilerinin, bahse konu algıları dikkate almaya değerdir. Bu yaş grubunun daha fazla teknoloji bağımlılığı algısı, internet bağımlılığı yaşının giderek düşmesi ve bu öğrencilerin oldukça zaman alıcı YGS ile henüz yüz yüze gelmemiş olması olabilir. Ancak sebep ne olursa olsun, lise öğrencilerinin teknoloji bağımlılığı riski dikkate alınması gereken ciddi bir sorundur. Sorunun çözümünde ise, liselerde sağlıklı internet kullanımı, öz kontrol ve eleştirel düşünce gibi konularda öğrencilerin eğitilmelerinde yarar vardır.

Lise türü değişkenine göre, araştırmaya katılan Türk Z Kuşağına mensup öğrencilerin, SAB alt boyutu itibarıyla, algıları arasında anlamlı düzeyde farklılık gözlenmiştir. Buna göre, Buna göre, İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin, sosyal ağ kullanma bağımlılığı algıları (SAB), Anadolu Lisesi ile Mesleki ve Teknik Lise öğrencilerinden daha yüksektir. Literatürde (Eryılmaz ve Çukurlugöz, 2018; Genç, 2011) lise türü değişkeninin, öğrencilerin teknoloji bağımlılığı algısı üzerinde etkili olmadığı şeklindeki bilgilere rağmen, fen lisesi öğrencilerinin internet bağımlılığının, imam hatip, meslek lisesi ve Anadolu lisesi öğrencilerinden daha düşük olduğunu bulgulayan (Aksoy Akbaş ve Gökbulut, 2023) araştırma sonuçları da vardır. Fen Lisesi öğrencilerinin akademik başarıları, dikkate alındığında, teknoloji bağımlılığı ile akademik başarı arasında doğrusal ve ters yönlü bir ilişki kabul edilebilir. Buna göre de, İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin SAB boyutunda, diğer lise türlerinden yüksek algıları, onların akademik başarıları için bir risk olarak görülebilir.

Sınıf değişkenine göre, araştırmaya katılan Türk Z Kuşaağına mensup öğrencilerin, SAB, AMB WSB alt boyutları itibarıyla, algıları arasında anlamlı düzeyde farklılık gözlenmiştir. Bu farklılıklardan hareketle, lise öğrencilerinde sınıf düzeyi yükseldikçe, SAB, AMB ve WSB bağımlılığı algıları düşmektedir. Benzer araştırma bulguları (Kaya, 2021; Altınok, 2021) tarafından da desteklenen bu durum, araştırmada, lise düzeyi için yaşamsal önem arz eden YGS ile ilişkilendirilmiştir. Zira lisede son sınıfa doğru gittikçe öğrencilerin artan sınav kaygısı ve bu sınava hazırlanma telaşı, onların internet gibi teknoloji kullanımına daha az zaman harcamalarına yol açabilmektedir. Bu ise alt sınıfların daha az teknoloji bağımlılığı algısını beslemektedir.

Araştırmaya katılan Türk Z Kuşaağına mensup lise öğrencilerinin, teknoloji bağımlılığı algıları arasında, kardeş sayısı, aile ekonomik durumu ve kiminle yaşadığı değişkenlerine göre anlamlı farklılık belirlenememiştir. Buna göre araştırmada, Türk Z Kuşaağına mensup lise öğrencilerinin, teknoloji bağımlılığı algılarının; kardeş sayısı, aile ekonomik durumu ve kiminle yaşadığı değişkenlerinden bağımsız olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak internet kullanım süresi değişkenine göre, araştırmaya katılan Türk Z Kuşaağına mensup lise öğrencilerinin, teknoloji bağımlılığı algıları (her dört alt boyut itibarıyla) arasında anlamlı farklılık belirlenmiştir. Bu farklılıktan hareketle, gün içerisinde internette geçirilen süre arttıkça, katılımcı Türk Z Kuşaağına mensup öğrencilerin, SAB, AMB, ÇOB ve WSBK bağımlılık algıları da yükselmektedir. Kaya (2021), Koç (2021), Salamci (2020), Yılmazsoy ve Kahraman (2017) ile Tetik'in (2015) araştırma bulguları tarafından da desteklenen bu durum, lise öğrencilerinin internet kullanım süreleri arttıkça, teknoloji bağımlılık algı oranlarının da arttığını göstermektedir. Sonuçta, oyun oynama başta olmak üzere (Şimşek vd., 2023) bu çağdaki gençlerin teknoloji bağımlılığında, internette geçirilen süre ana değişken gibi durmaktadır. Araştırmada katılımcı lise öğrencilerinin, tüm alt boyutlarda "nadiren" düzeyindeki teknoloji bağımlılığı, sevindirici bir durumdur. Çünkü Yanardağ ve Lale (2022) ile Taçyıldız'ın (2010) aktardığına göre, ilgili araştırmalar, gençlerin yoğun internet kullanımının birçok sosyal, psikolojik ve akademik soruna yol açtığı belirlenmiştir. Bunlardan öne çıkanlar, etkileşim ve iletişimin zayıflaması, zihinsel olarak düşünme gücünün yavaşlaması ve buna bağlı olarak da akademik başarının düşmesi, öne çıkmaktadır.

5.2. Katılımcıların Ahlaki Olgunluk Düzeyine İlişkin Algılarına Yönelik Sonuçlar

Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, teknoloji bağımlılık düzeyleri ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi analiz etmeyi amaçlayan bu araştırmanın ikinci boyutu, ahlaki olgunluk konusudur. Katılımcı lise öğrencilerine sunulan AOÖ'ne dair algılar ve bu algıların çeşitli demografik değişkenlere göre ele alındığı sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

5.2.1. Katılımcıların Ahlaki Olgunluk Düzeyine İlişkin Sonuçlar

Toplam 466 lise öğrencisi üzerinde yürütülen araştırmaya katılan ve Türk Z Kuşağı olarak adlandırılan öğrencilerin, tek boyutlu AOÖ algıları, “çoğu zaman ($x=3.71$) düzeyindedir. Aynı öğrencilerin TBÖ algılarının “orta düzey” de olduğu hatırlandığında, katılımcı lise öğrencilerinin, ahlaki olgunlukta kendilerini daha üst düzeyde algılamaları ilginç ve sevindirici bir durum olarak değerlendirilebilir. Çünkü ahlaki niteliklerin toplamını ifade eden ahlaki olgunluk, bireyin yetkin ve zirvede olma durumuna işarettir (Çelebi ve Sezgin, 2015). Ahlaki olgunluğun duyuşsal gelişmişlik kadar bilişsel gelişimle de ilişkili olması, “çoğu zaman” ahlaki olgunluk sergileyen Türk Z Kuşağına mensup katılımcı lise öğrencilerinde, zamanla her bakımdan olgunlaşmaya destek vermesi beklenebilir ki, eğitimin nihai hedefi de budur. Aynı konuda araştırma yapan Şengün (2008: 123) de, lise öğrencilerinin %67'sinin ise “orta düzeyde” ahlaki olgunluğa sahip olduğunu belirlemiştir. Buna göre de, araştırma katılan Türk Z Kuşağına mensup katılımcı lise öğrencilerinin, teknoloji bağımlılığında olduğu gibi ahlaki olgunlukta Türkiye ortalamasına yakın bir algıya sahip oldukları ifade edilebilir. Son tahlilde, araştırmaya katılan Türk Z Kuşağına mensup katılımcı lise öğrencilerinin, “çoğu zaman” ahlaki olgunluk sergilemeleri, onların sosyal, psikolojik ve bilişsel gelişimlerini ve hatta kültürlerarası tolerans düzeylerini (Bakioğlu ve Şahin, 2019) destekleyeceği öngörülebilir.

5.2.2. Katılımcıların Ahlaki Olgunluk Düzeylerinin Demografik Değişkenlere Göre Analizlerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmada, katılımcı Türk Z Kuşağı lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algılarının, cinsiyet, yaş, lise türü, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, aile ekonomik durumu, kiminle yaşadığı ve internette geçirdikleri süre değişkenlerine göre anlamlı biçimde farklılık gösterip göstermediğine ilişkin sonuçlara aşağıda yer verilmiştir

Araştırmada, katılımcı Türk Z Kuşağı lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algıları arasına; cinsiyet, yaş, lise türü, sınıf, kardeş sayısı ve kiminle yaşadığı değişkenlerine göre anlamlı farklılık belirlenmemiştir. İlgili literatür de (Erol, 2019; Gül, 2019, Şengün, 2008) kadar, farklı sonuçlara da rastlamak mümkündür. Bunun muhtemel nedeni ayrı bir araştırma konusudur. Ancak katılımcı Türk Z Kuşağı lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algıları arasına; cinsiyet, yaş, lise türü, sınıf ve kardeş sayısı değişkenlerine göre anlamlı farklılık olmaması durumu, araştırmada, Türk Z Kuşağı lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algılarının; cinsiyet, yaş, lise türü, sınıf, kardeş sayısı ve kiminle yaşadığından bağımsız olduğu, şeklinde değerlendirilmiştir.

Katılımcı Türk Z Kuşağı lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algıları arasında, aile ekonomik durum değişkenine göre mevcut olan anlamlı farklılık, ekonomik durumu yüksek olan lise öğrencileri ile aile ekonomik durumu zayıf olan öğrenciler arasındadır. Bu farklılık, ekonomik durumu yüksek aileye mensup olan lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algısının, aile ekonomik durumu zayıf olan öğrencilerden daha yüksek olduğunu göstermiştir. Araştırmada bu durumun farklı sebepleri olabileceğine dikkat çekilmekle birlikte, bunun yardım etme ihtimali ile ilişkisi kurulabileceğine vurgu yapılmıştır. Zira insanın günlük davranışlarının salt akıl ve menfaatle ilişkili olmadığı, duygu ve vicdanın da bunda belirleyici rolü olabileceği bilinmektedir. Nitekim Demir'in (2013), dikkat çektiği gibi, yardıma ihtiyacı olan birine yardım etmek yapılması gerekli olan ahlâkî bir davranıştır. Bu ise belirli ekonomik bir gücü gerektirir. Katılımcı Türk Z Kuşağı lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algıları arasında, internette geçen süre değişkenine göre mevcut olan anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Günde iki saat internette gezinen öğrenciler ile günde dört saat ve üzerinde internette gezinen öğrenciler arasındaki bu anlamlı farklılığa göre, Buna göre, günde iki saat internet kullanan lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algısı, günde dört saat ve üzeri kullanan öğrencilerden daha yüksektir. Bu aslında beklenen bir durumdur. Zira genelde teknoloji ve özelde ise bilişim teknolojilerine olan bağımlılık ile bireyin olumlu sosyal, psikolojik ve akademik davranışları arasında ters yönlü bir ilişki olduğu (Erol; 2019; Kılınç, 2015), bilinmektedir. Buna, teknolojik vasıtalar ile değer erozyonu arasındaki ilişki (Martı, 2018) de eklenebilir. Araştırmanın, “Türk Z Kuşağı lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk algıları ile internette günlük geçirdikleri süre arasında ters yönlü bir ilişki vardır”, şeklindeki sonucu, Gül'ün (2019), “Lise öğrencilerinin sosyal medya tutumları

ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasında ilişki vardır” biçiminde ortaya koyduğu araştırma bulgusu ile de desteklenmektedir.

5.3. Katılımcıların Teknoloji Bağımlılığı Düzeyi İle Ahlaki Olgunluk Düzeyi Arasındaki İlişkinin Analizine İlişkin Sonuçlar

Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, teknoloji bağımlılık düzeyleri ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi analiz etmek, bu araştırmanın amaçları arasındadır. Buna yönelik olarak katılımcı lise öğrencilerinin, TBÖ ile AOÖ algı puanları arasında yapılan korelasyon (Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı) analizi (Tablo 27) sonuçlarına göre, bu öğrencilerin, ahlaki olgunluk düzeyi ile teknoloji bağımlılığının alt boyutları olan SAK, ÇOB ve WSK değerleri arasında negatif yönlü ve anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Araştırmada bu durum, Türk Z Kuşağının, SAK, ÇOB ve WSK bağımlılığı arttıkça, ahlaki olgunluk düzeylerinin düştüğü, biçiminde değerlendirilmiştir. Doğan’ın, internet bağımlılığı ile iyilikseverlik gibi ahlaki değerler arasında negatif yönlü anlamlı ilişkiler tespit ettiği ve benzer şekilde, Solmaz’ın (2019), psikolojik iyi oluş düzeyi ile internet bağımlılığı düzeyi arasında negatif yönde bir ilişki saptadığı araştırmaların da, gösterdiği gibi, teknoloji bağımlılığı ile ahlaki olgunluk arasında negatif yönlü bir ilişki vardır. Bunlara, öğrencilerin internet bağımlılık düzeyleri arttıkça, benlik saygısı düzeylerinin düştüğü (Aydın, 2018), şeklindeki araştırma bulguları da eklenebilir. Teknoloji (günümüzde daha çok internet) bağımlılığı, sadece ahlak ve ahlaki değerlerde erozyona yol açmamakta, bu araştırmanın da konusu olan ergenlerde depresyon gibi psikolojik riskler da barındırmaktadır (Usta, 2020). Dolayısıyla etki derecesi ve bağlamları için daha detaylı araştırmalara ihtiyaç olsa da, günümüzde daha çok internet bağlamı olarak ortaya çıkan teknoloji bağımlılığının, Türk Z Kuşağı lise öğrencilerinin ahlaki olgunluğu önünde engel teşkil ettiği, değerlendirmesi yapılabilir.

5.4. Öneriler

Araştırmada elde edilen sonuçlara dayalı olarak, sisteme, uygulayıcılara ve araştırmacılara yönelik geliştirilen önerilere aşağıda yer verilmiştir.

- Türk Z Kuşağına mensup lise öğrencilerinin, internet dolayimli teknoloji bağımlılığı konusunda küresel Z kuşağı nesline benzer özelliklere sahip

olmaları hasebiyle, MEB, öğretim programları ve politikalarında bu konuya geniş yer vermelidir.

- MEB koordinasyonunda il Milli Eğitim Müdürlükleri, bölgelerindeki ilgili kurum ve kuruluşlarla ilişki halinde, lise öğrencilerine, internet kullanmada eleştirel okuryazarlık becerisi, öz kontrol, zaman yönetimi ve değerler eğitimi konularında seminerler vermelidir.
- Liselerde hâlihazırdaki öğretim programlarında yer alan teknoloji bağımlılığı ve değerler eğitimine yönelik etkinliklerin daha verimli hale getirilmesinde, öğretmenlerin bu konuda yetiştirilmeleri önemlidir. Bunun için öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları programlarına konuyla ilgili derslerin eklenmesinde yarar vardır.
- Öğretmenler liselerde, öğrencilerin interneti, sohbet ve oyun oynama yanında, bilgi alma aracı olarak da kullanılmasına imkân verecek, öğretim stratejileri, yöntem ve teknikleri kullanmalıdırlar. Öğrenci merkezli bir eğitimde bu durum, Z Kuşağının en belirgin özelliklerinden birisi olan teknoloji dolayımı olma durumlarına saygının gereğidir.
- Z kuşağı üzerine ülkemizde ve dünyada genel olarak olumsuz bir bakış açısı hakimdir. Öncelikle Z kuşağı mensubu bireyleri, X ya da Y kuşağının özellikleriyle kıyaslanmadan kendi özellikleriyle kabul edilmelidir. Z kuşağı bireyleri değerlendirilirken onların doğrudan teknolojinin olduğu bir zaman diliminin ve ortamın içerisine doğdukları unutulmamalıdır.
- Araştırmacıların, Türk Z Kuşağının, internet teknolojileri ile barışık ahlaki olgunluğunu artıracak, eğitim modellerine odaklanmalarında fayda vardır.
- Araştırmacıların, Türk Z Kuşağının, internet teknolojileri bağımlılığı ile ahlaki olgunluk düzeylerini belirleyen çalışmalarda, sadece ölçek değil, bunları uzun süre gözlemlemeye dayalı saha çalışmaları da yapmalıdırlar.
- Araştırmacıların, Türk Z Kuşağının internet teknolojileri bağımlılığı ile küresel anlamda diğer kültürlerdeki Z Kuşaklarının benzerlikleri kadar, farklılıklarına da odaklanacak çalışmalar yapması, bu konuda daha isabetli politikalar üretme bakımından yararlıdır.
- Lise öğrencilerinin teknoloji bağımlılığı ve ahlaki olgunlukla ilgili sorunlarının tespit ve çözümünde, okul rehberlik servisi kadar, ebeveynlere de önemli

sorumluluklar düşmektedir. Ebeveynler, bu konuda üstüne düşen sorumlulukları yerine getirmede daha aktif davranmalıdırlar.

- MEB, liselerde, öğrencilerin dengeli teknoloji kullanım davranışları sergilemeleri ve ahlaki gelişimlerini destekleyici sanal oyunlar geliştirme konusunda ilgili kurum ve kuruluşların işbirliğini teşvik etmelidir.

KAYNAKÇA

- Açık, B., Koç, T., & Uslu, O. (2021). Teknoloji kullanım alışkanlıkları açısından Covid 19'un teknoloji bağımlılığına etkisi. *Yorum Yönetim Yöntem Uluslararası Yönetim Ekonomi ve Felsefe Dergisi*, 9(2), 113–124.
- Ahmadi, V., Davoudi, I., Mardani, M., Ghazaei, M. ve ZareZadegan, B. (2013). The relationships among moral development, religiosity and religious orientatıın in students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 84, 674-678.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akıllı, G.K. ve Gezgin, D.M. (2016). Üniversite öğrencilerinin nomofobi düzeyleri ile farklı davranış örüntülerinin arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 51-69.
- Akkaş, İ. (2020). Küresel bir sorun alanı olarak dijital oyun bağımlılığı üzerine çalışma: Erzincan ili örneği. *Modern Leisure Studies*, 2(1), 11-23.
- Aksoy Akbaş, S. ve Gökbulut, B. (2023). Lise öğrencilerinin internet bağımlılığı, okula yabancılaşma ve mutluluk düzeyleri arasındaki ilişki. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(87), 741-762.
- Aktan, C.C. (2009). Ahlak ve ahlak felsefesine giriş. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 38-59.
- Alp, F. (2021). *Z kuşağının sosyal medya kullanım alışkanlıklarının aile iletişimine etkisi: Sakarya üniversitesi iletişim fakültesi örneği* [Yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Altınok, M. (2021). Lise öğrencilerinin dijital bağımlılık ve yaşam doyumunun incelenmesi. *TEBD*, 19(1), 262- 291.
- Amerikan Psikiyatri Birliği, (2014). *Ruhsal bozuklukların tanısai ve sayımsai el kitabı, beşinci baskı (DSM-V)*. (E. Köroğlu, Çev.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği. (Orijinal eserin basım tarihi 2013).
- Arısoy, Ö. (2009). İnternet bağımlılığı ve tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1, 55-67.
- Arslan, A. (2020). Beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin ahlaki gelişim düzeylerinin eleştirel düşünme becerisi, empatik eğilim ve demografik

- değişkenlere göre incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Ayaz, B. (2016). Ergenlerde teknoloji bağımlılığının bazı psikososyal değişkenlerle ilişkisi. Yüksek lisans tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Aydın, F. (2017). Teknoloji bağımlılığının sınıf ortamında yarattığı sorunlara ilişkin öğrenci görüşleri. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi.
- Aydın, G. (2018). Çocuklarda internet bağımlılığı ve benlik saygısı arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı.
- Aydın, M.Z. (2003). Ailede ahlâk eğitimi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(2), 125-158.
- Bakioğlu, F. ve Şahin, R. (2019). Kültürlerarası tolerans ile ahlak olgunluk arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(29), 108-116.
- Balcı, A. (1995). *Sosyal bilimlerde araştırma*. TDFO Yayıncılık.
- Balcı, Ş. ve Gülnar, B. (2009). Üniversite öğrencileri arasında internet bağımlılığı ve internet bağımlılarının profili. *Selçuk İletişim*, 6(1), 5-22.
- Baş, Ö. ve diğerleri (2023). Türkiye’de genç yetişkinlerin sosyal medya kullanımları ve paylaşım türlerinin incelenmesi. *Intermedia International e-Journal*, 10(18) 136-159.
- Başaran Koç, Y. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(47), 480-495.
- Bayhan, V. (2011). Lise öğrencilerinde internet kullanma alışkanlığı ve internet bağımlılığı (Malatya Uygulaması). Akademik Bilişim’11 - XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri 2 - 4 Şubat 2011 İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Benson, N., Collin, C., Grand, V., Lazyan, M., Ginsburg, J. ve Weeks, M. (2015). *Psikoloji kitabı*. (E. Lakşe, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 2012).
- Biga, M. E. (2021). Sosyal medyanın z kuşağı tüketicilerinin karar verme davranışları üzerindeki rolü. Yüksek lisans tezi. Uşak Üniversitesi.
- Boom, J. (2011). Egocentrism in moral development: Gibbs, Piaget, Kohlberg. *New Ideas in Psychology*, 29(3), 355-363.

- Büyükbingöl, A. (2019). Teknoloji, ahlak ve suç ilişkisi. *Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi*, 2(2), 127-142.
- Büyükgebiz Koca, E. ve Tunca, M. Z. (2019). İnternet ve sosyal medya bağımlılığının öğrencilerin performanslarına etkileri üzerine bir yazın taraması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1), 33-53.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Carlo, G., Torres, M., Partovi, R. ve Cruz, A. (2024). *Moral development*. Reference Module in Neuroscience and Biobehavioral Psychology.
- Cereci, S. (2017). Sosyal medyada ahlakın çöküşü. <https://www.broadcasterinfo.net/ContentDetails-206-sosyal-medyada-ahlakin-cokusu-> adresinden 5 Aralık 2023 tarihinde alınmıştır.
- Civelek, M. (Ed.). (2020). *Rehberlik ve psikolojik danışmanlık konu kitabı I.cilt*. Ankara: Kariyer Yayınevi.
- Coşkun, D. C. (2019). Z kuşağı mensubu öğrencilerin sosyal medya kullanım alışkanlıkları. Yüksek lisans tezi. Beykent Üniversitesi.
- Çam, Z., Çavdar, D., Seydooğulları, S. ve Çok, F. (2012). Ahlak gelişimine klasik ve yeni kuramsal yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1211-1225.
- Çırak, G.K. (2006). Üniversite öğrencilerinin ahlaki yargı yetenekleri ve ahlaki yargı yetenekleri ile kendini gerçekleştirme düzeylerinin karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Çiftçi, H. (2018). Üniversite öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 417-434.
- Çiftçi, N. (2003). Kohlberg'in bilişsel ahlak gelişimi teorisi: Ahlak ve demokrasi eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 43-77.
- Çokluk, O., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli SPSS ve LISREL uygulamaları*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çömlekçi, M. F. ve Başol, O. (2019). Gençlerin sosyal medya kullanım amaçları ile sosyal medya bağımlılığı ilişkisinin incelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(4), 173-188.

- Çömlekçi, M.F. ve Başol, O. (2019). Gençlerin sosyal medya kullanım amaçları ile sosyal medya bağımlılığı ilişkisinin incelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(4), 173-188.
- Dedeoğlu, G. (2006). Bilişim toplumunda etik sorunlar. *II. Uygulamalı Etik Kongresi* (s. 18-20). Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Demir Çelebi, Ç. ve Sezgin, O. (2015). Lise öğrencilerinin öznel iyi oluşları ile ahlâkî olgunluk seviyeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 5 (2), 99-146.
- Demir, Ö. (2013). *İktisat ve ahlâk*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Demirci, E. (2014). Ahlaki olgunluk ve dindarlık arasındaki ilişki. Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Psikolojisi Bölümü.
- Derin, S. (2013). Lise öğrencilerinde internet bağımlılığı ve öznel iyi oluş. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı, Ankara.
- Dhir, A., Chen, S. ve Nieminen, M. (2015). Predicting adolescent internet addiction: The roles of demograpgics, technology accessibility, unwillingness to communicate and sought internet gratifications. *Computers in Human Behavior*, *Cilt: 51*, 24-33.
- Dikmen, F. (2014). Ahlak, değerler ve eğitimi. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 167-174.
- Dilci, T. (2017). *Dijital diyet zamanı*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Diyanet İşleri Başkanlığı, (2014). Ahlak. <https://www.diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/5253> adresinden 22 Aralık 2023 tarihinde alınmıştır.
- Doğan, C. (2022). Tıp fakültesi dönem 1 öğrencilerinin bakış açısıyla teknoloji bağımlılığının incelenmesi: karma bir araştırma. Doktora tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Doğan, M . (2018). Ergenlerin değer yönelimleri ve değer yönelimlerinin internet bağımlılığıyla ilişkisinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5 (10), 263-285.
- Duman, M. Z., (2008). İnternet kullanımının öğrencilerin sosyal ilişkileri ve okul başarıları üzerindeki etkisi. *Toplum ve Demokrasi*, 2 (3), 93-112.

- Durakoğlu, A. (2014). Gazâlî’de ahlak eğitimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 34(2), 211-226.
- Dursun, A. ve apan, B.E. (2018). Ergenlerde dijital oyun bağımlılığı ve psikolojik ihtiyaçlar. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 19(2), 128-140.
- Ektiricioğlu, C., Arslantaş, H. ve Yüksel, R. (2020). Ergenlerde ağın hastalığı: Teknoloji bağımlılığı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 29(1), 51-64.
- Emin, O. (2020). Bireyin yaşam boyu gelişiminde ahlaki ve dil gelişimi. *International Journal Of Education & Philology*, 1(1), 79-88.
- Erdem, H. (2005). *Ahlak felsefesi*. Konya: Hü-Er Yayınları.
- Erdem, H., Kalkın, G., Türen, U. ve Deniz, M. (2016). Üniversite öğrencilerinde mobil telefon yoksunluğu korkusunun (Nomofobi) akademik başarıya etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi*, 21(3), 923-936.
- Erol, H.T.K. (2019). Lise öğrencilerinde sosyal medya aktiviteleri ve ahlaki olgunlukla ilişkisi. Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi.
- Ertemel, A.V. ve Aydın, G. (2018). Dijital ekonomide teknoloji bağımlılığı ve çözüm önerileri. *Addicta: The Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 2(1), 41-47.
- Ertemel, A.V. ve Eroğlu Pektaş, G.Ö. (2018). Dijitalleşen dünyada tüketici davranışları açısından mobil teknoloji bağımlılığı: Üniversite öğrencileri üzerine nitel bir araştırma. *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 18-34.
- Eryılmaz, S. ve ukurluğöz, Ö. (2018). Lise öğrencilerinin dijital bağımlılıklarının incelenmesi: Ankara ili, ankaya ilçesi örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(67), 889-912.
- Fasoli, A.D. (2023). *Moral development socialization*. Encyclopedia of Child and Adolescent Health, 660-672.
- Garrigan, B., Adlam, A.L.R. ve Langdon, P.E. (2018). Moral decision-making and moral development: Toward an integrative framework. *Developmental Review*, 65, 80-100.
- Gençer, S. L. (2011). Ortaöğretim öğrencilerinin internet bağımlılık durumlarının internet kullanım profilleri ve demografik özelliklere göre farklılıklarının incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta

- Gökel, Ö. (2020). Teknoloji bağımlılığının çeşitli yaş gruplarındaki çocuklara etkilerine hakkındaki ebeveyn görüşleri. *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 2(1), 41-47.
- Gökoğlu, S. (2022). Aile tutumlarının z kuşağının değer yönelimleri üzerine etkisi. Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi.
- Greenfield, D. (2023). Internet and screen-based addiction: A 7-step model of behavioral addiction treatment. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 62(10).
- Griffiths, M. (2005). A 'components' model of addiction within a biopsychosocial framework. *Journal of Substance Use*, 10(4), 191-197.
- Gül, G. (2019). Aile danışmanlığı ve eğitimi bilim dalı lise öğrencilerinin sosyal medya tutumları ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Anabilim Dalı.
- Gül, G. (2019). *Lise öğrencilerinin sosyal medya tutumları ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Gürses, İ. ve Kılavuz, M.A. (2016). Kuşakların ahlâkî değerleri birlikte öğrenmesi: Kohlberg'in ahlâkî gelişim kuramı açısından bir değerlendirme. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25(1), 97-117.
- Güvendi, B., Demir, G.T. ve Keskin, B. (2019). Ortaokul öğrencilerinde dijital oyun bağımlılığı ve saldırganlık. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 1194-1217.
- Irmak, A.Y. ve Erdoğan, S. (2016). Ergen ve genç erişkinlerde dijital oyun bağımlılığı: Güncel bir bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 27(2), 128-137.
- İz, F.B. (2009). *Kohlberg'in bilişsel ahlak gelişimi kuramına göre hemşire öğrencilerin ahlaki yargı yeteneklerinin belirlenmesi*. Doktora tezi. Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Jaciow, M. ve Wolny, R. (2021). New technologies in the ecological behavior of generation z. *Procedia Computer Science*, 192, 4780-4789.
- Jambon, M. ve Smetana, J.G. (2015). *Moral development, theories of*. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition), 788-795.

- Kagan, M. ve Lissitsa, S. (2023). Generations x, y, z: Attitudes toward social workers in the age of media technologies. *Technology in Society*, 75.
- Karadağ, E. ve Kılıç, B. (2019). Öğretmen görüşlerine göre öğrencilerdeki teknoloji bağımlılığı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11(1), 101-117.
- Karadaş, T. (2020). *Kredi ve yurtlar kurumunda kalan kız öğrencilerin dijital temas alışkanlıklarının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Karakaş, M. (2022). Pandemi sürecinde sınıf öğretmeni adaylarının teknoloji bağımlılığı nedenlerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi.
- Kaya, H. (2021). Teknoloji bağımlılığı ve sosyal kimlik oluşumu üzerine kültürel bir araştırma. Yüksek lisans tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Kayri, M., Tanhan, F. ve Tanrıverdi, S. (2014). Ortaöğretim öğrencilerinde internet bağımlılığı ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1, 1-27.
- Kılınç, İ. (2015). Lise öğrencilerinin siber duyarlılık, internet bağımlılığı ve sosyal değerlerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar Ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı.
- Kırık, A. M. ve Köyüstü, S. (2018). Z kuşağı konusunda yapılmış tezlerin içerik analizi yöntemiyle incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 6(12), 1497-1518.
- Koç, A. (2021). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin teknoloji bağımlılıkları ile kişilikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi.
- Koç, E. (2013). Bilim ve teknoloji çağında insan olma sorumluluğu (Etik bilinç). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 1-13.
- Köse, E. (2022). Problemlerli internet kullanımının ahlaki olgunluk ve öz aşkınlık üzerinden yaş gruplarına göre değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi. Üsküdar Üniversitesi.
- Krettenauer, T. (2022). Development of moral identity: From the age of responsibility to adult maturity. *Developmental Review*, 65.

- Le, T. H. ve Ngoc, B. M. (2024). Consumption-related social media peer communication and online shopping intention among gen z consumers: A moderated-serial mediation model. *Computers in Human Behavior*, 153.
- Levickaite, R. (2010), Generations X Y Z: How social networks form the concept of the world without borders the case of lithuania. *LIMES*, 3(2), 170-183.
- Lickona, T. E. (1991). *Educating for character: how our schools can teach respect and responsipilty*. New York: Bantam Books.
- Lui, H., Lui, W., Yoganathan, V. ve Osburg, V.S. (2021). COVID-19 information overload and generation z's social media discontinuance intention during the pandemic lockdown. *Technological Forecasting and Social Change, Cilt: 166*.
- Mammen, M. ve Paulus, M. (2023). The communicative nature of moral development: A theoretical framework on the emergence of moral reasoning in social interactions. *Cognitive Development*, 66.
- Martı, H. (2018). Dinî ve ahlâkî boyutlarıyla teknoloji bağımlılığı. *Diyanet İlmî Dergisi*, 54, 107-120.
- Martinez, E.F., Rodriguez, E.S. ve Presa, C.L. (2023). Internet addiction and emotional intelligence in university nursing students: a cross-sectional study. *Journal of Heliyon*, 9(9), 1-8.
- Mercin, L. (2005). Piaget ve Kohlberg'in ahlak (moral) gelişim kuramlarının özellikleri ve karşılaştırılması. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırması Dergisi*, Sayı:5, 73-86.
- Morris, A.S., Eisenberg, N. ve Houlberg, B.J. (2011). *Adolescent moral development*. Encyclopedia of Adolescence, 48-55.
- Muflih, S., Al-Azzam, S.I., Alzoubi, K.H., Karasneh, R., Hawamdeh, S. ve Sweileh, W.M. (2024). A bibliometric analysis of global trends in internet addiction publications from 1996 to 2022. *Informatics in Medicine Unlocked*, 47.
- Nucci, L. (2015). *Moral development and education*. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition), 775-780.
- Özkuş, R. F. (2021). Dijital oyun oynayanların kişilik ve değerleri: Z kuşağı üzerine bir araştırma. Yüksek lisans tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Öztürk, Ö., Odabaşoğlu, G., Eraslan, D., Genç, Y. ve Kalyoncu, Ö.A. (2007). İnternet bağımlılığı: Kliniği ve tedavisi. *Bağımlılık Dergisi*, 8(1), 36-41.

- Öztürk, U.C. (2015). Bağlantıda kalmak ya da kalmamak işte tüm korku bu: İnternetsiz kalma korkusu ve örgütsel yansımaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(37), 629-638.
- Pekcan, G.E. (2022). Denetimsiz internet yayıncılığının z kuşağında yarattığı toplumsal ve kültürel algılar üzerine inceleme: İnternet yayıncılığı uygulaması olarak TikTok örneği. Yüksek lisans tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Salamci, M.B. (2020). Ergenlerde teknoloji bağımlılığının anne-baba tutumları ve duygusal zekâ ile ilişkisi. Yüksek lisans tezi. Haliç Üniversitesi.
- Sarı, A. (2022). Sosyal medya kullanımının z kuşağı üzerindeki bağımlılık yansımaları. Yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi.
- Sharma, M., Kaushal, D. ve Joshi, S. (2023). Adverse effect of social media on generation z user's behavior: Government information support as a moderating variable. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 72.
- Sherer, J. ve Levounis, P. (2023). Technological addictions. *Psychiatric Clinics of North America*, 45(3), 577-591.
- Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı (SİBERAY), (2023). Sosyal medya bağımlılığı. <https://www.siberay.com/sosyal-medya-bagimlilik> adresinden 21 Aralık 2023 tarihinde alınmıştır.
- Sigerson, L., Li, A.Y.L., Cheung, M.W.L. ve Cheng, C. (2017). Examining common information technology addictions and their relationships with non-technology-related addictions. *Computers in Human Behavior*, 75, 520-526.
- Slepian, R.C., Vincent, A. C., Patterson, H. ve Furman, G. (2024). Social media, wearables, telemedicine and digital health: A gen y and z perspective. *Comprehensive Precision Medicine*, 1, 524-544.
- Solmaz, A. (2019). Psikolojik iyi oluş ve manevi yönelimin üniversite öğrencilerinin internet bağımlılığı düzeyi üzerindeki etkisinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı
- Süler, M. (2016). Akıllı telefon bağımlılığının öznel mutluluk düzeyine etkisinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

- Şengün, M. (2008). Lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeylerinin bazı kişisel değişkenler açısından incelenmesi. Doktora Tezi. 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim dalı.
- Şengün, M. ve Kaya, M. (2007). Ahlaki olgunluk ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24(25), 51-64.
- Şenormancı, Ö., Konkan, R. ve Sungur, M.Z. (2010). İnternet bağımlılığı ve bilişsel davranışçı terapi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11, 261-268.
- Şimşek, A. (2021). *Öğretim tasarımı*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Şimşek, C., Halıcı, C., Ayaz Dursun, B. Ve Gür, O. (2023). Lise öğrencilerinin teknoloji bağımlılık durumlarının incelenmesi. *Muallim Rifat Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 80-95.
- Taçyıldız, Ö. (2010). Lise öğrencilerinin internet bağımlılığı düzeylerinin bazı değişkenlere göre yordanması. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.
- Turgut, M.F. (1984). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme metotları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Türk Dil Kurumu (TDK), (2023). Ahlak. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 22 Aralık 2023 tarihinde alınmıştır.
- Uğurluoğlu, B. (2020). Kişisel özelliklere göre jenerasyon belirlenmesi ve iş beklentilerinin karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi. Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı Mühendislik Yönetimi Programı.
- Usta, H. (2020). Ergenlerde internet bağımlılığı düzeyleri ile depresyon ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji Bilim Dalı.
- Uysal, H. (2010). Ahlâk gelişimi ve din. Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya..
- Uzbay, İ.T. (2009). Madde bağımlılığının tarihçesi, tanımı, genel bilgiler ve bağımlılık yapan maddeler. *Meslek İçi Sürekli Gelişim Dergisi*, 5-15.

- Üneri, Ö. Ş. ve Tanıdır, C. (2011). Bir grup lise öğrencisinde internet bağımlılığı değerlendirmesi: Kesitsel bir çalışma. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 24, 265-272.
- Yanardağ, R., & Lale, S. (2022). Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 20, 50-66.
- Yardımcı, Y. (2021). Z kuşağının sosyal medya kullanım alışkanlıklarıyla değerlerin incelenmesinde medya okuryazarlığının önemi: Sakarya üniversitesi iletişim fakültesi örneği. Yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi.
- Yayla, A. (2005). Kant'ın ahlak eğitimi anlayışı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 38(1), 73-86.
- Yengin, D. (2019). Teknoloji bağımlılığı olarak dijital bağımlılık. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, 9(2), 130-144.
- Yeşilay Danışmanlık Merkezi (YEDAM), (2023). Modern sorun: Sosyal medya bağımlılığı. <https://yedam.org.tr/modern-sorun-sosyal-medya-bagimliliği> adresinden 21 Aralık 2023 tarihinde alınmıştır.
- Yeşilay, (2023). Bağımlılık nedir? <https://www.yesilay.org.tr/tr/bagimlilik/bagimlilik-nedir> adresinden 12 Aralık 2023 tarihinde alınmıştır.
- Yeşilay, (2023). Teknoloji bağımlılığı nedir? <https://www.yesilay.org.tr/tr/bagimlilik/teknoloji-bagimliliği> adresinden 12 Aralık 2023 tarihinde alınmıştır.
- Yıldırım, S., Ergüzel, T.T. ve Sayar, G.H. (2019). Akıllı telefon bağımlılığı. *Güncel Bağımlılık Araştırmaları*, 3(1), 25-30.
- Yıldız, V.A. (2011). *Bir sosyal öğrenme aracı olarak medya ve ahlaki gelişim kuramları açısından medya okuryazarlığına eleştirel bir bakış* [Yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Yılmaz, E., Şahin, Y. L., Haseski, H. İ. & Erol, O. (2014). Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi: Balıkesir ili örneği. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 133-144.
- Yılmazsoy, B. ve Kahraman, M. (2017). Uzaktan eğitim öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin incelenmesi. *AUAd*, 3(4), 9-29.
- Young, K. S. (1996). Psychology of computer use: XL. Addictive use of the internet: a case that breaks the stereotype. *Psychological Reports*, 79(3), 899-902.

Yücekök, A. (2019). *Türkiye’de z kuşağının sosyal medya kullanımında alışkanlıkları bağlamında kültürel yabancılaşma olgusunun rolü* [Yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Değerli katılımcılar,

Bu çalışma Türk Z Kuşağının teknoloji bağımlılık düzeyi ile ahlaki olgunluk düzeyi arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla yürütülmektedir. Bu doğrultuda sizlerden üç ayrı ölçme aracını doldurmanız istenmektedir. “Kişisel Bilgiler Formu” size ait kişisel bilgileri belirlemeye, “Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği” sizlerin teknoloji bağımlılık düzeylerini ortaya koymaya ve “Ahlaki Olgunluk Ölçeği” sizlerin ahlaki olgunluk düzeyinizi belirlemeye yönelik sorular içermektedir. Tüm soruları doğru bir şekilde cevaplamanız beklenmektedir. Ayırdığınız zaman ve gösterdiğiniz ilgi için şimdiden hepimize teşekkür ederim.

Psikolojik Danışman Cumaali KURNAZ

1. Cinsiyetiniz:

1.() Kadın 2.() Erkek

2. Yaşınız:

1.() 14 2.() 15 3.() 16 4.() 17 5.() 18 ve üzeri

3. Lise Türünüz:

1.() Anadolu Lisesi
2.() Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
3.() İmam Hatip Lisesi

4. Sınıfınız:

1.() 9.sınıf 2.() 10.sınıf 3.() 11.sınıf 4.() 12.sınıf

5. Kardeş sayınız:

1.() 1 2.() 2 3.() 3 4.() 4 5.() 5 ve üzeri

6. Ailenizin ekonomik durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

1.() Düşük 2.() Orta 3.() Yüksek

7. Kiminle Yaşıyorsunuz?

1.() Sevgi Evi 2.() Sadece Anneyle 3.() Sadece Babayla
4.() Anne ve Babayla 5.() Diğer (Belirtiniz):.....

8. Hayatınızın çoğunu geçirdiğiniz yerleşim yeri?

- 1.() Köy 2.() İlçe ya da Kasaba 3.() Şehir 4.() Büyükşehir

9. İnternete hangi araç/araçlar ile bağlanıyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- 1.() Akıllı Telefon 2.() Masaüstü Bilgisayar 3.() Dizüstü Bilgisayar
4.() Tablet 5.() Televizyon 6.() Diğer
(Belirtiniz):...

10. İnterneti en çok hangi amaç/amaçlar için kullanıyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- 1.() Alışveriş 2.() Dizi/Film 3.() Sosyal Medya Ağları
4.() Haber 5.() Müzik/Video 6.() Dijital Oyunlar
7.() Eğitim ve Öğrenme 8.() Diğer (Belirtiniz):.....

11. Bir günde toplam kaç saatinizi internet, sosyal medya veya oyunlara ayırıyorsunuz?

- 1.() 0-1 saat 2.() 1-3 saat 3.() 3-5 saat 4.() 5 saat ve üzeri

12. İnternet, sosyal medya ya da oyunlarda fazla vakit geçirmek çevrenizdeki insanlarla olan sosyal ilişkilerinizi zedeliyor mu?

- 1.() Hiçbir zaman 2.() Çok nadir 3.() Bazen 4.() Çoğu zaman 5.() Her zaman

13. İnternet, sosyal medya ya da oyunlarda fazla vakit geçirmek çevrenizdeki insanlara karşı şiddet davranışları sergilemenize neden oluyor mu?

- 1.() Hiçbir zaman 2.() Çok nadir 3.() Bazen 4.() Çoğu zaman 5.() Her zaman

14. İnternet, sosyal medya ya da oyunlarda fazla vakit geçirmek kendinizi vicdani anlamda rahatsız hissetmenize yol açıyor mu?

- 1.() Hiçbir zaman 2.() Çok nadir 3.() Bazen 4.() Çoğu zaman 5.() Her zaman

15. İnternet, sosyal medya ya da oyunlarda fazla vakit geçirmek günlük hayattaki sorumluluklarınızı yerine getirmenize engel oluyor mu?

- 1.() Hiçbir zaman 2.() Çok nadir 3.() Bazen 4.() Çoğu zaman 5.() Her zaman

16. İnternet, sosyal medya ya da oyunlarda fazla vakit geçirmek yalan söylemenize neden oluyor mu?

1.() Hiçbir zaman 2.() Çok nadir 3.() Bazen 4.() Çoğu zaman 5.() Her zaman

17. İnternet, sosyal medya ya da oyunlarda fazla vakit geçirmek bencil davranışlar sergilemenize neden oluyor mu?

1.() Hiçbir zaman 2.() Çok nadir 3.() Bazen 4.() Çoğu zaman 5.() Her zaman

18. İnternet, sosyal medya ya da oyunlarda fazla vakit geçirmek insanlara karşı saygılı davranmanıza engel oluyor mu?

1.() Hiçbir zaman 2.() Çok nadir 3.() Bazen 4.() Çoğu zaman 5.() Her zaman

19. İnternet, sosyal medya ya da oyunlarda fazla vakit geçirmek başkalarının duygularını ve hislerini anlamanıza (empati kurmanıza) engel oluyor mu?

1.() Hiçbir zaman 2.() Çok nadir 3.() Bazen 4.() Çoğu zaman 5.() Her zaman

Ek 2. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği

TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki maddelerde sosyal ağlar, anlık mesajlaşma uygulamaları, çevrimiçi oyunlar ve web sitelerinin kullanımı ile ilgili olası davranışlar tanımlanmaktadır. Her bir maddede tanımlanan davranışları hangi sıklıkta gösterdiğinizizi, o davranışın karşısında yer alan en uygun seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

Herhangi bir davranış sizin tarafınızdan **hiçbir zaman gösterilmiyorsa “1”**, **nadiren gösteriliyorsa “2”**, **orta sıklıkta gösteriliyorsa “3”**, **çok sık gösteriliyorsa “4”**, **her zaman gösteriliyorsa “5”** seçeneğini işaretleyiniz.

DAVRANIŞLAR	SIKLIK				
	1	2	3	4	5
Sosyal Ağ Kullanma					
1.Sosyal ağlarda olmadığım zamanlarda, en son bağlandığımda yaptıklarımı düşünüyorum.					
2.Daha önemli işlerim olmasına rağmen sosyal ağlarda geçirdiğim süreyi arttırmak istiyorum.					
3.Sosyal ağlarda harcadığım zamanı azaltmaya yönelik çabalarım başarısızlıkla sonuçlanıyor.					
4.Sosyal ağlarda zaman harcarken dikkatimin dağıtılması beni rahatsız ediyor.					
5.Sosyal ağ hesaplarımı kullanım sürem hakkında çevremdekilere doğrubilgi vermiyorum.					
6.Yaşamımla ilgili olumsuz düşüncelerden kurtulmak için sosyal ağlara bağlanıyorum.					
Anlık Mesajlaşma					
1.Anlık mesajlaşma ortamları dışında iken, sonradan bu ortamlarda yazacaklarımı hayal ediyorum.					
2.Önemli bir işim olmasına rağmen kendimi genellikle mesajlarımı kontrolederken buluyorum.					
3.Anlık mesajlaşma uygulamalarını kullanmadığım zamanlarda huzursuz oluyorum.					
4.Anlık mesajlaşma uygulamalarını kullanırken çok zaman harcıyorum.					
5.Arkadaşlarımla anlık mesajlaşmalarla iletişim kurmayı, onlarla yüz yüze görüşmeye tercih ediyorum.					
6.Yalnızlık hissettiğim anlarda anlık mesajlaşma uygulamalarını kullanıyorum.					

Çevrimiçi Oyun Oynama					
1.Çevrimiçi oyun oynamadığım anlarda, sonraki oyunda uygulayacağım stratejileri planlıyorum.					
2.Çevrimiçi oyun oynarken harcadığım süreyi biraz daha arttırmak istiyorum.					
3.Çevrimiçi oyun oynayabilmek için uykusuz kaldığım geceler oluyor.					
4.Çevrimiçi oyuna bağlanma sorunu yaşadığımda kendimi huzursuz hissediyorum.					
5.Çevrimiçi oyun oynama sürem hakkında çevremdekilere doğru bilgi vermiyorum.					
6.Gerçek hayatta karşılaştığım sorunları unutmak için çevrimiçi oyun oynuyorum.					
Web Siteleri Kullanma					
1.Web sitelerinde gezinmediğim zamanlarda, daha sonra eriştiğimde yapacaklarımı hayal ediyorum.					
2.Web sitelerinden çıkmam gereken anlarda “bir dakika daha” diyerek gezinmeye devam ediyorum.					
3.Geç saatlere kadar web sitelerinde gezindiğim için uykusuz kalıyorum.					
4.Web sitelerinde gezinirken başkaları tarafından rahatsız edildiğimde sinirleniyorum.					
5.Web sitelerinde, planladığım süreden daha fazla süre geziniyorum.					
6.Web sitelerinde gezinmek için derslerimi ihmal ediyorum.					

Ek 3. Ahlaki Olgunluk Ölçeği

AHLAKİ OLGUNLUK ÖLÇEĞİ

Değerli öğrenciler,

Bu ölçek, bilimsel bir araştırmaya veri toplamak amacıyla düzenlenmiştir. Cevaplarınız, sadece bu bilimsel araştırma için kullanılacak, başka bir kişi ya da kurumun bilgisine kesinlikle açık tutulmayacaktır. Sonuçlar, grup olarak değerlendirilecektir. Bu nedenle, ölçeğe isim ve numara gibi tanıtıcı bilgiler yazmayınız. Araştırmanın amacına ulaşabilmesi, hiçbir etki altında kalmadan vereceğiniz kendi samimi ve güvenilir cevaplarınıza bağlıdır. Bu nedenle, lütfen ölçeğin maddelerini dikkatlice okuyarak, soru ile ilgili olarak verilen cevap seçeneklerinden sizin durumunuza en uygun olan seçeneğin önündeki parantezin içine (X) işareti koyunuz. Her soru için sadece bir tane (X) işareti koyunuz. Lütfen, her maddeyi cevaplandırınız. Eğer, sizin durumunuza tam olarak uygun düşen bir seçenek yoksa, durumunuza en yakın olan cevabı işaretleyiniz. Ölçeğin doldurulmasında gösterdiğiniz ilgi ve yardımdan dolayı teşekkür eder, derslerinizde başarılar dilerim.

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin Maddeleri	1. Hayır, hiçbir zaman	2. Çok nadir	3. Ara sıra	4. Çoğu zaman	5. Evet, her zaman
1. İnsanları severim.					
2. Kötü davrandığımda vicdanım rahatsız olur.					
3. Çevremdeki insanlar bana güvenirlere.					
4. Yardıma muhtaç insanlara yardım ederim.					
5. Başkalarının mutlu olması için çaba gösteririm.					
6. Başkalarının bana yaptığı iyilikleri önemserim.					
7. Hatalı davrandığım zaman özür dilerim.					
8. Başkalarının haklarına saygı gösteririm.					
9. Eşyalarımı başkalarıyla paylaşıyorum.					
10. Küçüklere sevgimi göstermekten çekinmem.					
11. Sabırlı bir kişiyim.					
12. Beni eleştirenlere karşı hoşgörülü davranırım.					
13. Başkalarının mutluluğunu kıskanırım.					
14. Kötü davranışlarımı kontrol altında tutarım.					
15. Bana karşı saygısızlık yapanlara aynı şekilde davranmam.					
16. Duygularımı kontrol altında tutabilirim.					
17. Başkalarının hislerine karşı duyarlıyım.					
18. Tanıdığım birinin acı çektiğini duyduğumdabenden de üzülürüm.					
19. Çevreyi temiz tutarım.					
20. Başkalarına iftira atmam.					
21. Kötü işlere ortak olmam.					
22. Başkalarının inançlarına saygı gösteririm.					
23. Doğaya zarar vermem.					
24. Söz verdiğimde, sözümde dururum.					
25. Borçlarımı zamanında öderim.					
26. İnsanları incitmekten çekinirim.					

27. Büyüklere saygılı davranırım.					
28. Doğruluk ve adaletten asla taviz vermem, adil bir kişiyim.					
29. Kibir ve gururdan sakınırım.					
30. Alçak gönüllü birisiyim.					
31. Başkalarıyla olan problemlerime uzlaşma ve barış çerçevesinde çözüm ararım.					
32. Çevremdeki iyi insanları kendime örnek alırım.					
33. İsraftan kaçınırım.					
34. Sorumluluklarımı yerine getirmeye dikkat ederim.					
35. İnandığım değerleri yaşamaya çalışırım.					
36. Kendimi, başkalarının yerine koyarak onları anlamaya çalışırım.					
37. Büyüklerimin öğütlerini uygulamaya çalışırım.					
38. Kalp kırmamaya dikkat ederim.					
39. Kötülük yapanlara engel olmaya çalışırım.					
40. Küskünleri barıştırmaya çalışırım.					
41. Zayıf ve güçsüzlere merhamet ederim.					
42. Aşırı arzu ve isteklerime engel olmaya çalışırım.					
43. Davranışlarımda tutarlı ve dengeli olmaya çalışırım.					
44. Çevremdekilere anlayışlı ve hoşgörülü davranırım.					
45. Kimseye hakaret etmem.					
46. Başkalarının sırlarını öğrenmeye çalışmam.					
47. Davranışlarım hakkında düşünürüm ve yanlış davranışlarımı düzelmeye çalışırım.					
48. İyice araştırmadan ve anlamadan karar vermem.					
49. Kesin ve doğru bilgilerle hareket ederim.					
50. Çevremdekilere ikramlarda bulunurum.					
51. Komşularım ile iyi geçinirim.					
52. Kendim için istediğim bir şeyi, başkası için de isterim.					
53. Kabalık yapmam.					
54. Şımarık birisiyim.					

İZİN BELGELERİ

Ek 4. Etik Kurul Kararı

Çıkarış Tarihi ve Sayısı: 03.11.2022-12047

 FIRAT ÜNİVERSİTESİ
1975

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU
KARARLARI

OTURUM SAATİ: 10:00

OTURUM TARİHİ: 03.11.2022

OTURUM SAYISI: 2022/22

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu 03.11.2022 tarihinde saat 10:00'da Kurul Başkanı Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ başkanlığında, aşağıda imzaları bulunan kurul üyelerinin katılımlarıyla toplanarak gündemdeki konuları görüşmüş ve aşağıdaki kararları almıştır.

Karar 06:Üniversitemiz Eğitim Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Burhan AKPINAR'ın sorumlu araştırmacı olduğu ve yüksek lisans öğrencisi Cumaali KURNAZ'a ait, "**Türk Z Kuşağı Lise Öğrencilerinin Teknoloji Bağımlılığı İle Ahlakî Olgunluk Düzeyi Arasındaki İlişkinin Analizi**" başlıklı çalışma etik Kurulumuzda görüşülmüş olup; çalışmanın etik kurallara uygun olduğuna oy birliğiyle karar verilmiştir.

Kurul Üyeleri:
Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ
Prof. Dr. Sebahattin DEVECİOĞLU
Prof. Dr. Süleyman İLHAN
Prof. Dr. Kenan PEKER
Prof. Dr. İrfan EMRE
Prof. Dr. Taner YILDIRIM
Prof. Dr. Rıfat BİLGİN
Doç. Dr. Haki PEŞMAN
Doç. Dr. Yunus Emre KARAKAYA
Doç. Dr. Ayşe Ülkü KAN
Doç. Dr. Serkan BİÇER

Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ
Kurul Başkanı

Prof. Dr. Sebahattin DEVECİOĞLU
Prof. Dr. Kenan PEKER
Prof. Dr. Rıfat BİLGİN
Doç. Dr. Yunus Emre KARAKAYA
Doç. Dr. Serkan BİÇER

Prof. Dr. Süleyman İLHAN
Prof. Dr. Taner YILDIRIM
Doç. Dr. Haki PEŞMAN
Doç. Dr. Ayşe Ülkü KAN
Prof. Dr. İrfan EMRE

Ek 5. Tez Önerisi Kabulü

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ YÖNETİM KURULU KARARLARI

Oturum Tarihi:
03.02.2023

Oturum Sayısı
2023/05

Enstitümüz Yönetim Kurulu, 03.02.2023 Cuma günü saat 10.30'da Müdür Prof. Dr. Ahmet TEKİN başkanlığında, aşağıda imzaları bulunan kurul üyelerinin katılımlarıyla toplanarak gündemdeki konuları görüşmüş ve aşağıdaki kararları almıştır:

2023-05/10- Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Cumaali KURNAZ** hakkındaki 02.02.2023 tarih ve 288395 sayılı yazısı görüşüldü.

Yüksek lisans öğrencisi **Cumaali KURNAZ**'ın danışmanı Prof. Dr. Burhan AKPINAR yönetiminde yürüteceği "**Türk Z Kuşağı Lise Öğrencilerinin Teknoloji Bağlılığı ile Ahlaki Olgunluk Düzeyi Arasındaki İlişkinin Analizi**" konulu tez teklifinin kabulüne ve öğrencinin <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/sistemGiris.jsp> adresinden tez otomasyon sistemine öğrenci üye girişi yaparak tez veri girişi formunu doldurmasına oy birliği ile karar verildi.

Ek 6. MEB Anket ve Araştırma İzni – 1

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-59090411-20-86337462
Konu : Anket ve Araştırma İzni (Cumaali KURNAZ)

06/10/2023

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı genelgesi.
b) Fırat Üniversitesinin 21.09.2023 tarihli ve E-80802877-044-374490 sayılı yazısı.
c) Müdürlüğümüz Araştırma ve Anket Komisyonunun 27.09.2023 tarihli tutanağı.

Araştırma Konusu : Türk Z Kuşağı Üniversite Öğrencilerinin Teknoloji Bağımlılığı İle Ahlak Gelişimi Arasındaki İlişkinin Analizi
Araştırma Türü : Anket
Araştırma Yeri : Bahçeşehir Borsa İstanbul Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Atatürk Anadolu Lisesi, İBB Yavuz Selim Anadolu Lisesi
Araştırma Kişiler : Lise Öğrencileri
Araştırmanın Süresi : 2023 - 2024 Eğitim - Öğretim Yılı

Yukarıda bilgileri verilen araştırmanın; 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununa aykırı olarak kişisel veri istenmemesi, öğrenci velilerinden açık rıza onayı alınması, bir örneği Müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun kamuoyuyla paylaşılmaması ve araştırma bittikten sonra 2 (iki) hafta içerisinde Müdürlüğümüze gönderilmesi, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde, ilgi (a) genelge esasları dâhilinde uygulanması kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Doç. Dr. Murat Mücahit YENTÜR
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR

Mustafa KAYA
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:
1- İlgi (b) Yazı ve Ekleri (8 Sayfa)
2- İlgi (c) Tutanak (1 Sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Binbirdirek Mah. İmran Öktem Cad. No: 1 Sultanahmet Fatih İstanbul Belge Doğrulama : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Telefon : 0212 384 36 32 Bilgi İçin : Aykut ÇELİK
E-posta : stratejigelistirme34@meb.gov.tr Unvanı : Büro Hizmetleri
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr İnternet Adresi : <http://istanbul.meb.gov.tr/>

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrak.koceri.meb.gov.tr> adresinden **9c97-55c6-3850-a07d-489f** kodu ile teyit edilebilir

Ek 7. MEB Anket ve Araştırma İzni – 2

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-59090411-44-86633481
Konu : Anket ve Araştırma İzni (Cumaali KURNAZ)

10.10.2023

FIRAT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Genel Sekreterlik)

İlgi : a) Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı genelgesi.
b) Valilik Makamının 06.10.2023 tarihli ve E-59090411-20-86337462 sayılı oluru.

Valilik Makamının Anket ve Araştırma İzni konulu ilgi (b) oluru ve kullanılması uygun görülen ölçme araçlarının Müdürlüğümüzce mühürlenmiş örnekleri ekte gönderilmiştir.

İlgi (a) genelgenin 28. maddesinde; "Araştırma uygulama izni alan kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kuruluşlar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve araştırmacılar tamamladıkları bilimsel araştırma ile ilgili sonuç raporlarını, izni aldıkları ilgili birime çalışma bitiminden itibaren 30 gün içerisinde göndereceklerdir." ifadesi yer almaktadır.

Olur gereğince işlem yapılması ve araştırma sonuç raporunun ekte sunulan örneğe göre Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesine gönderilmesi hususlarında gereğini arz ederim.

Hüseyin AYDIN
İl Millî Eğitim Müdürü a.
İl Müdür Yardımcısı

Ek:
1- Valilik Oluru (1 Sayfa)
2- Rapor Örneği
3- Ölçekler

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Binbirdirek Mah. İmran Öktem Cad. No: 1 Sultanahmet Fatih İstanbul Belge Doğrulama : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Telefon : 0212 384 36 32 Bilgi için : Aykut ÇELİK
E-posta : stratejigelistirme34@meb.gov.tr Unvani : Büro Hizmetleri
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr İnternet Adresi : <http://istanbul.meb.gov.tr/>

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://overlasec001.meb.gov.tr> adresinden 1039-7ae6-38c7-h872-1dh7 kodu ile teyit edilebilir.

Ek 8. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği Kullanım İzni

FA

25.08.2022 Per 18:01

Sayın Cumaali KURNAZ,
Araştırma sonuçlarının alana katkı sağlayacağına eminim,
Çalışmanız kapsamında ölçeği memnuniyetle kullanabilirsiniz, başarılar dilerim.
Ölçeğin bağlantısı:
<https://toad.halileksi.net/olcek/teknoloji-bagimlilik-olcegi-tbo>

Sayfa 91 ve 92 ölçek
puanlaması ise sayfa 30 ve 31 "Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması" konusunun altında.

16 Ağu 2022 Sal 13:16 tarihinde C

yazdı:

Sayın Aydın Hocam mernaba,

Ben Psikolojik Danışman Cumaali KURNAZ. Geçen sene Elazığ ili, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretim bilim dalında, Prof. Dr. Burhan AKPINAR danışmanlığında yüksek lisans eğitimime başladım. Bu sene ise tez sürecine geçtim. "TÜRK Z KUŞAĞININ TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI İLE AHLAKİ GELİŞİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ" konusu üzerinde tez çalışmaya başladım. Bahsettiğim tez çalışmamda sizin geliştirdiğiniz ve 2017 yılında "TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞININ SINIF ORTAMINDA YARATTIĞI SORUNLARA İLİŞKİN ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ" adlı yüksek lisans tezinizde kullanmış olduğunuz "Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği (TBO)"ni gerekli referansları da vererek kullanmak için izninizi talep ediyorum.

Sayın hocam, ölçek kullanımı için izin vermeniz durumunda cevap metnimize benim ve tezimin adını da eklerseniz çok sevinirim. Saygılarımla.

Ek 9. Ahlaki Olgunluk Ölçeği Kullanım İzni

Dr. Mustafa ŞENGÜN
Mustafa ŞE
Kime: Siz

7.11.2022 Pzt 09:31

“TÜRK Z KUŞAĞI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI İLE AHLAKİ OLGUNLUK DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ANALİZİ” konulu tez çalışmasıyla ilgili birlikte makale yayınları yapmak üzere, geliştirmiş olduğum **"Ahlaki Olgunluk Ölçeği"**ni kullanması için Cumaali KURNAZ'a izin veriyorum.

Dr. Mustafa ŞENGÜN

Gönderen

Gönderild

Kime: sen

Konu: Ahl

Sayın Mustafa Hocam merhaba,
Ben Psikolojik Danışman Cumaali KURNAZ. Geçen sene Elazığ ili, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretim bilim dalında, Prof. Dr. Burhan AKPINAR danışmanlığında yüksek lisans eğitimime başladım. Bu sene ise tez sürecine geçtim. “TÜRK Z KUŞAĞI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI İLE AHLAKİ OLGUNLUK DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ANALİZİ” konusu üzerinde tez çalışmaya başladım. Bahsettiğim tez çalışmamda sizin 2007 yılında sayın Mevlüt KAYA ile geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını yapmış olduğunuz “Ahlaki Olgunluk Ölçeği”ni gerekli referansları da vererek kullanmak için izninizi talep ediyorum.

Sayın hocam, ölçek kullanımı için izin vermeniz durumunda cevap metnimize benim ve tezimin adını da eklerseniz çok sevinirim. Saygılarımla.

Ek 10. Orijinallik Raporu

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
LİSANSÜSTÜ TEZ BENZERLİK RAPORU

FORM
20

I - ÖĞRENCİ BİLGİLERİ						
Adı ve Soyadı	Cumaali KURNAZ	Öğrenci No:				
Bilim Dalı	Eğitim Programları ve Öğretim					
Programı	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora					
II - TEZ BİLGİLERİ						
Tez Başlığı (Enstitü Tescilli)	Türk Z Kuşağı Lise Öğrencilerinin Teknoloji Bağımlılığı ile Ahlaki Olgunluk Düzeyi Arasındaki İlişkinin Analizi					
Danışman	Prof. Dr. Burhan AKPINAR					
II. Danışman						
III - ENSTİTÜ BENZERLİK RAPORU						
<p>Yukarıda bilgileri verilen öğrencimizin tezi, CD ortamında MSWORD ve PDF formatında vermiş olduğu kopyaları kullanarak aşağıda belirtilen filtreler uygulanmak suretiyle TURNİTİN intihal tespit programında analiz edilmiştir:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Kaynaklar bölümü hariç2. Özet ve Abstract dâhil, diğer ön bölümler hariç3. Alıntılar dâhil4. Benzerlik oranı %1 ve üzeri ise dâhil <p>İntihal tespit programının üretmiş olduğu rapora göre ilgili tezin benzerlik oranı</p> <table border="1"><tr><td>Tez savunma sınavından önce taranan sayfa sayısı (89)</td><td>% 18</td></tr><tr><td>Tez Savunma Sınavından sonra taranan sayfa sayısı (90)</td><td>% 17</td></tr></table> <p>değerlerine sahip olup Enstitümüzce uygulanan kabul edilebilir üst sınır %25'dir.</p>			Tez savunma sınavından önce taranan sayfa sayısı (89)	% 18	Tez Savunma Sınavından sonra taranan sayfa sayısı (90)	% 17
Tez savunma sınavından önce taranan sayfa sayısı (89)	% 18					
Tez Savunma Sınavından sonra taranan sayfa sayısı (90)	% 17					
Kontrol Personeli Esengül KILIÇ	Tez, veri tabanına saklanmıştır. ☒ Saklanmamıştır. ☐	30/07/2024				
Sınav Jüri Üyesi (Unvanı, Adı ve Soyadı)	<u>Düşünce:</u>	İmza				
AÇIKLAMA						
<ol style="list-style-type: none">1. Form öğrenci tarafından bilgisayar ortamında doldurulur ve üst yazı ekinde savunma sınavı jüri üyelerine gönderilir.2. Her bir jüri üyesi bu raporu dikkate alarak Tez Bireysel Değerlendirme Formu'nda ve bu formda ilgili alanları doldurmalıdır.						
Firat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 23119 - Elazığ / TÜRKİYE	http://ebe.firat.edu.tr/	Telefon : +90 424 237 0086 Fax: +90 424 237 0087 e-posta: egtbilens@firat.edu.tr				

ÖZ GEÇMİŞ

[Redacted] . Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümünden 2020 yılında mezun olmuştur. 2021 yılında Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başlamıştır. 2022 yılında Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde Psikolojik Danışman/Rehber Öğretmen olarak göreve başlamıştır.

İletişim Bilgileri:

